

שמראל

נקרא ונפעל

בינה גלר־טליתמן, חנה שליטא

ייעוץ מדעי:
פרופסור יאיר הופמן

משרד החינוך
2416
4.8.10
אגף חינוך
אגף חינוך

בגרת בית הוצאה לאור

כתיבה ועריכה:	בינה גלר טליתמן, חנה שליטא
ביקורת מדעית ופדגוגית:	פרופסור יאיר הופמן
איורים:	ניר עדי
ייעוץ אמנותי:	דפנה להב
ייעוץ לפיתוח חשיבה:	ערן ברק-מדינה
עריכה מגדרית:	ד"ר צפרירה שחם
עיצוב וגרפיקה:	לילי פרזי
הפקה:	תמי פרמונט

קומיקס: **ניר עדי**, איורים בעמודים 5, 51: עודד פופר
תצלומים: Bible Places, זאב רדובן
מפות: ארנה צפריר ראובן

תודה מיוחדת לאמנים, לבני משפחותיהם ולמוזיאונים:
מוזיאון ת"א לאמנות על ציורו של מרקזה
בריג'מן ארט
עדי נס
יובל כספי
אולג טריבז'

תודתנו לישראל פיבקו על שקרא, האיר והעיר
הספר אושר ע"י גף אישור ספרי לימוד במשרד החינוך,
אישור מס' 2416 מיום 4.8.10

לספר מצורף מדריך למורה.

מסת"ב 4-836-517-965-978

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם,
לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או
אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר –
כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה. שימוש מסחרי
מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט
אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

© כל הזכויות שמורות
להוצאת כנרת
נדפס בישראל, 2010

תלמידים יקרים,

בספר שלפניכם תמצאו משימות מגוונות שהכנו עבורכם.
חלקן מתאימות לשיחה בכיתה, חלקן מתאימות לכתיבה בכיתה
וחלקן – לעבודת בית.

קריאה בתנ"ך מלווה לעתים קרובות בקריאת פרושים שונים.
לכן מדי פעם, תפגשו בספר הלמוד שלפניכם, פרשנים שונים.
ביניהם ר' שלמה יצחקי (רש"י) ור' דוד קמחי (רד"ק).

תפגשו תצלומים ואיורים של ממצאים שהתגלו בחפירות
ארכאולוגיות ובעזרתם תבינו איך חיו, באיזה כלים השתמשו
וכיצד נלחמו בימים קדומים.

תמצאו גם יצירות של פסלים וציירים שונים שקראו בתנ"ך
וצירו לפי דמיונם והבנתם דמויות שונות ומצבים שונים.
בעזרת איוריו היפים של ניר המלויים את הספר תוכלו לגלות
איך הוא מדמין או מסביר את הכתוב.

שימו לב וקראו הסברים הכתובים במסגרות הכחולות.
העיון בהם יעזור לכם להבין.

מצאנו לנכון להוסיף תכנים של פרקים שאינם בתכנית
הלמודים, כדי ליצר רצף בין הארועים המספרים בספר שמואל.
כל אלה יעזרו לכם להבין את הנלמד.

אנחנו מקווים שתגלו עניין בספר שמואל ותהנו.

בהצלחה!

בינה וחנה

ראשיתו של עם ישראל

כְּתָבוּ בְּמַחְבְּרַתְכֶם מָה זְכוּר לָכֶם עַל תּוֹלְדוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד סֵפֶר שְׁמוּאֵל.
הַעֲזְרוּ בַּתְּמוּנוֹת וּבַמְשַׁפְּטִים מִהַתְנַ"ךְ בְּעִמּוּדִים 4-5.

לאחר כתיבת המשימה אפשר לדון עם התלמידים א. באילו מספרי התנ"ך שלמדתם מסופר:
- על חיי בני ישראל בכנען
- על חייהם מחוץ לכנען
ב. במה שונים היו חיי בני ישראל תחת הנהגת משה מחייהם תחת הנהגת יהושע.
ג. במה היו שונים חיי בני ישראל בתקופת השופטים מחייהם בתקופת יהושע?
ד. באיזו תקופה היו חייהם של בני ישראל נוחים יותר? נמקו.

2.

3.

4.

5.

7 ימים רבים, עשה יהושע את כל המלכים האלה מלחמה.

(יהושע פרק יא, פסוק 18)

8

ויהושע זקן, בא בימים; ויאמר יהוה אליו, אתה זקנתה באת בימים, והארץ נשאה הרבה מאד, לרשתה

(פרק יג פסוק 1)

6.

9

ועתה, חלק את הארץ הזאת בנחלה --- לתשעת השבטים; וחצי, השבט המנשה.

(פרק יג פסוק 7)

10

וישלח להם יהושע גורל בשלה, לפני יהוה; ויחלק שם יהושע

(פרק יח פסוק 10)

את הארץ לבני ישראל, כמחלקתם

11

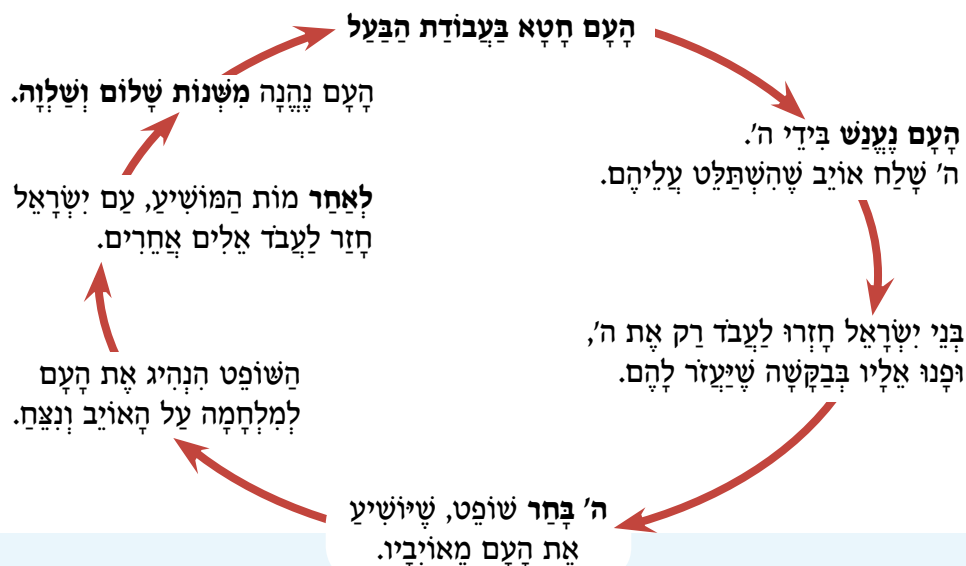
ויקח יהושע את כל הארץ, ככל אשר דבר יהוה אל משה, ויתנה

יהושע לנחלה לישראל כמחלקתם, לשבטיהם; והארץ שקטה ממלחמה

(פרק יא פסוק 23)

7.

דגם חוזר בתקופת השופטים

צְמִיחַת מִנְהִיג חֹדֶשׁ
לְעַם יִשְׂרָאֵל

לדתו של המנהיג הבא

קראו בעיון את פסוקים 1-8

1. הכרנו את דמותם של משה, יהושע והשופטים שהנהיגו את העם - הזכרו: מי בחר בהם להנהיג?

2. א. מי הם מנהיגי המדינה בימינו? כיצד הם נבחרים?

ב. במה שונה בחירת המנהיגים לעם ישראל אז מבחירתם בימינו?

3. בתחילת הפרק, מציג המספר את משפחתו של האיש

שעתיד להיות המנהיג הבא. אילו פרטים על המשפחה אתם לומדים מפסוקים 1-3?

4. נניח שבדרךכם לשילה, פגשו בני משפחת אלקנה אנשים

והתפתחה ביניהם שיחה.

התבוננו באיור. האם האיור עוזר לכם להבין מדוע היה חשוב לאלקנה לעלות לשילה?

1. בסיפורי המקרא המנהיג שואב את סמכותו ואת מקור כוחו מכך שהוא נבחר על ידי האל.

1 ויהי - היה.

רמתיים צופים - ישוב מצפון

לירושלים, נקרא גם רמה.

מהר אפרים - מהאזור שבו שוכנת

רמתיים צופים. אזור זה כולל נוסף על

נחלת אפרים גם חלק מנחלת מנשה.

3 מימים ימימה - מדי שנה בשנה.

שלה - עיר ששכנה בדרום נחלת

אפרים.

עלי - כוהן במשכן בשילה.

5. מה הם הבטויים שבהם משתמש המספר כדי להדגיש, שהעליה לשילה לזבח היתה מנהג קבוע אצל משפחת אלקנה?

6. א. במה מזכיר מנהגו של אלקנה לעלות לשילה, את מנהגם של היהודים מכל העולם להתפלל דוקא ליד הכתל?

בדרך כלל, בני אדם עולים למקומות שהם מאמינים שיש בהם קדשה רבה יותר מקדשת המקום שבו הם חיים. הם מאמינים שבמקום הקדוש, האל קשוב יותר לבקשותיהם ולתפלותיהם מאשר במקומות אחרים. לא רק היהודים, גם המסלמים וגם הנוצרים מאמינים שיש מקומות שיש בהם יותר קדשה והם עולים למקומות אלה להתפלל.

ב. חפשו מידע באינטרנט או באנציקלופדיה על מסגד אל אקצה בירושלים, הקדוש למסלמים ועל כנסית הקבר הקדוש לנוצרים.

מצאו מענה לשאלות הבאות וכתבו סכום קצר:

- מדוע הפך כל אחד מהמקומות האלה למקום תפלה מקדש?

- האם אפשר למצא משהו המשתף למקומות הקדושים בדתות השונות בירושלים?

7. א. מדוע היתה שילה עיר חשובה ומרכזית? (ראו יהושע פרק יח, פסוק 1 ופסוק 10).

ב. האם אפשר לשער, מדוע בחר יהושע להציב את אהל מועד דוקא בשילה? שימו לב למקומה במפה.

ג. לפי הספור, מי היו הכוהנים בבית ה' בשילה?

8. גם בערים אחרות כמו גלגל, בית אל ומצפה עבדו את ה' בבית שהקדש לו במיוחד. מה ההבדל בין שילה לבין שאר המקומות שבהם עבדו לה'?

6. יש לוודא שהמושג "קדוש" מובן לתלמידים. במקרא משמעותו נבדל, נשגב, עילאי. האל הוא קדוש ונבדל מהעולם. גם קדושתו של מקום נובעת מהקשר של האל למקום. כך, כאשר התגלה האל למשה בסנה הופכת האדמה שם לאדמת קודש (שמות פרק ג, פסוק 5). גם הר סיני מתקדש כשהאל יורד עליו. כל מקום שבו מתקיימת עבודת האל נחשב לקדוש. מטרת השאלה להשליך ממקרה אחד למקרה אחר. ב. לכל מקום מקודש נקשרה מסורת על אירוע חשוב. בקוראן מסופר שהנביא מוחמד אבי האסלאם ערך מסע לילי ממכה להר הבית. לפי המסורת הנוצרית במקום שהוקמה כנסיית הקבר – נצלב ישו, נקבר וקם לתחייה. ביהדות המסורת קושרת בין הר המורייה, מקום עקדת יצחק, לבין הר הבית. הכותל הוא שריד מהחומה שהקיפה את הר הבית.

7. התלמידים יסיקו מהמפה ששילה נמצאת במקום מרכזי בארץ – בנחלת שבט אפרים.

8. הפולחן בימי השופטים לא היה מרוכז רק בשילה, היו מזבחות ביישובים שונים בארץ. לעיר שילה היה מעמד מיוחד כי בה שכן ארון הברית.

1. מהו נושא המפה?

2. נסו לאסוף פרטים שונים מהמפה בעזרת השאלות הבאות:

א. באילו אזורים בכנען התיישבו שבטי ישראל?

ב. היכן ישבו שנים וחצי השבטים?

ג. מי הם העמים שגבלו עם בני ישראל: במערב, במזרח, ובצפון?

ד. בספרי יהושע

ושופטים למדנו

שנשארו אזורים בארץ

שטרם נכבשו. בדקו

במפה היכן המשיכו

לחיות עממי כנען?

ד. מדוע לא הצליחו

בני ישראל לכבוש את

מישור החוף, השפלה

והעמקים?

3. עלילת הספור מתרחשת

במרפז ארץ ישראל

המערבית. מצאו באזור

שילה, מקומות נוספים

שהיו מקדשים לבני

ישראל.

מפת שטחי ההתיישבות

של שבטי ישראל

מידע זה הוא לפי המסורת היהודית במקרא ובספרות המאוחרת למקרא. לא כל החוקרים מסכימים שכל הפרטים נכונים מבחינה היסטורית; לא התייחסנו לבעיית הדיוק ההיסטורי.

9. ג. אלקנה משתדל לרכך את תחושת העלבון שפנינה גרמה לחנה וכן לפצותה על עקרותה. ד. יש להניח שיחסו המיוחד של אלקנה לחנה עורר עלבון וקנאה אצל פנינה. ילדיה בוודאי סבלו ונעלבו מהיחס המועדף שקיבלה חנה על פני אמם. 10. הדמות המרכזית בפרק היא חנה. המספר מרבה לתאר את סבלה וכאבה: "ותבכה ולא תאכל... אל ירע לבבך... והיא מרת נפש... אשה קשת רוח אנכי." ניתן להבין שבימים ההם להיות עקרה נחשב לחרפה. המספר מתאר את התנהגותה הקנטרנית של פנינה, אך אינו מתייחס לקנאתה של פנינה ולצער על שבעלה אוהב את חנה. מכאן אפשר להבין את הזדהותו עם דמותה של חנה. מטרת השאלה: הסקת מסקנה. המשך הערות בעמוד הבא.

לפי המסורת היהודית הקימו בני ישראל בשילה בית לה'. קירותיו נבנו מאבנים, ובמקום גג פרשו את יריעות הבד של אהל מועד. בית זה מכנה בפרקנו גם בשם: "היכל ה'". בתוך היכל ה' נשמר ארון ה' ובו הניחו את לוחות הברית השבורים ואת לוחות הברית השניים שכתב משה.

בחצר היכל ה' עמד המזבח שעליו העלו הכוהנים קרבנות של בקר וצאן לאלהים. הקרבנות הובאו על ידי האנשים שבאו להודות לה', או לבקש את סליחתו, או לבקש בקשות.

איור משער של היכל ה' בשילה

9. א. מה היו הבעיות במשפחת אלקנה?

ב. כיצד הביע אלקנה את אהבתו לחנה?

ג. מדוע נתן אלקנה לחנה מנה כפולה? כתבו יותר מסבה אחת.

ד. שער, מי היה עלול להפגע מהתנהגות אלקנה לחנה בשעת סעודת הזבח?

ה. במה היתה יכולה להיות הפגיעה?

ו. במה שונה משמעות הבטוי: "מנה אחת אפים" בפרק זה מן המשמעות של הבטוי הזה בימינו? העזרו בדגמה שלפניכם:

ראש ממשלת ישראל השיב מנה אחת אפים לאחד העתונאים הזרים שהשתמש בבטוי אנטישמי בכתבתו.

10. למי נתון לבו של המספר - לחנה או לפנינה? הסבירו לפי מה קבעתם.

11. אילו שאלות עשויות להתעורר אצלכם כאשר מספר על חנה: "ואלהים סגר רחמה"?

4 ויהי היום - כשהיה מגיע יום העליה לשילה.

5 מנה אחת אפים - מנה אחת מהזבח כפולה בגדלה.

6 וכעסותה - התגרתה בה כרי שתתרגז. צרתה - כאן הכוונה לאשה השנייה של אלקנה, לפנינה.

וה' סגר רחמה - היתה עקרה.

8 למה ירע לבבך - למה את עצובה?

חַנָּה עֲזָבָה אֶת חֲגִיגַת הַזֵּבַח הַמִּשְׁפָּחָתִית וְנִגְשָׁה לְהִיכַל ה'

קְרְאוּ בְעֵינַי אֶת פְּסוּקִים 9–17

9 הֵיכַל ה' – אֶחָד מִכְנֹזֵי בֵּית ה', בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ.

10 מֵרַת נֶפֶשׁ – מִמְרֻמַּת וְאִמְלָלָהּ.

11 בְּעֵנֵי אִמָּתָךְ – בְּסִבָּל שִׁפְחָתְךָ.
וְנִתְּמִיו לַה' – יִגְדֵּל וְיִתְחַנֵּן בְּבֵית ה',
וְיִשָּׁרֶת בְּקִדְשׁ.

מוֹרָה – תֹּעַר, סִכִּין הַמֵּיָעָר לְתִסְפֶּרֶת
וּלְגִלוּחַ.

המשך מעמוד 10:

11. יש להניח שישאלו:
מדוע אלוהים סגר רחמה?
האם זה עונש? שאלה זו
מאפשרת לדון בכך שלא
תמיד יש תשובה לשאלה
מדוע קורים דברים רעים,
מדוע אדם אחד סובל
והשני חי בטוב.

1. כְּתֹבוּ אֶת הַבִּטּוּי הַמִּתְאָר אֶת מִצַּב רוּחָהּ שֶׁל חַנָּה, כְּאֲשֶׁר
הִגִּיעָה לְהֵיכַל ה'.

2. מהו הטעון שחנה מציגה בפני אלהים?

חכמינו שאלו: מה אמרה חנה לה' בתפלתה?
אחד החכמים צין שחנה היתה הראשונה שפנתה אל ה' בכנוי:
"ה' צבאות". על כן הוא שער שאמרה בתפלתה: מכל צבאי הצבאות,
מכל היצורים הרבים שבראת בעולמך, קשה בעיניך שתתן לי בן אחד?
(לפי התלמוד הבבלי מסכת ברכות לא, עב)

3. מה מוכנה חנה לעשות, ובלבד ש'ה' ימלא את מבקשה? הסבירו וצטטו.

כאשר אדם רוצה להשפיע על אלהים לעשות את בקשתו הוא יכול לנדוד
נדר.

הנדר הוא מעין הסכם שהנודר עושה עם אלהים. בהסכם מתחייב נודר
הנדר לתת משהו משלו לאלהים, בתנאי שאלהים יקים את רצונו או את
בקשתו. נודר הנדר מאמין שאם אלהים יגשים את בקשתו והוא יקים
את נדרו, הוא יזכה לברכת האל, ואם לא יקים את נדרו, הדבר ישאר
עומד ותלוי לחובתו ואלהים יענישו על כך.

4. א. כתבו את כל הבטויים בספור המתארים את תפלתה של חנה.

ב. מה אפשר ללמד על תפלתה של חנה מכך שהמספר מרבה
לתאר אותה?

ג. תפלתה של חנה היא תפלה אישית –
היא חברה אותה והתפללה על בעיתה האישית.
במה שונה תפלתה מתפלות הנהוגות היום בבתי הכנסת?

2. חנה ביקשה בשם הצדק
שה' שהוא יוצר כל יעניק
לה בן.

לא הבאנו את המדרש
כולו. כתבנו רק את
המשפט שבו מבקשת חנה
צדק מהאל.
כדאי להסביר לתלמידים
שזהו מדרש, ולהבהיר
קצת את ההבדל בין
פירוש 'פשוט' למדרש.
4. ב. אפשר להבין
שהמספר מכיר בחשיבותה
של התפילה. היא תשנה
את מצבה העגום של חנה.

ג. התלמידים יבחינו בין
תפילה בציבור מתוך
הסידור לבין תפילה
אישית. מורים מעוניינים
יכולים להביא לכיתה
סידור תפילה שבו קוראים
כל המתפללים בבית
הכנסת. מטרת השאלה
להגדיר הבדלים.

פסל קדום של אשה מתפללת

6. א. מדוע לא הבין עלי את חנה כאשר ראה אותה מתפללת?

ב. הפרשן רבי שלמה יצחקי (רש"י) הסביר זאת כך:
וַיֵּחָשְׁבָה עָלַי לְשׂוֹרָה, שְׁלֹא הָיוּ רְגִילִים לְהִתְפַּלֵּל בְּלֶחֶשׁ.
מה אפשר להבין מהסברו של רש"י, על צורת התפלה שהיתה מקבלת אז?

ג. שיערו, מדוע חנה התפללה בלחש?

ד. איך נוהגים להתפלל בימינו?

ה. חפשו מידע על רש"י: מתי חי? היכן חי? במה הצטיין?
אילו יצירות השאיר לדורות הבאים? כתבו על כך פסקה קצרה.

7. א. מה אפשר להסיק על אפיה של חנה מהאפן שבו ענתה לעלי שגער בה ונהג בה בקשיחות?

ב. באיזה בטוי, הנרדף לבטוי "מרת נפש", מתארת חנה את עצמה בתשובתה לעלי?

8. תפקידו של עלי הכהן היה לתוך בין אלהים לבין הבאים לשילה. הוא שמע את תפלות האנשים והודיע לכל אחד מהמתפללים אם תפלתו נענתה – מאיזה פסוק אפשר להסיק זאת?

9. במי מהדמויות חל שנוי במהלך הספור? מהו השנוי?

לבושו המשער של הכהן הגדול

12. שמר את-פיה – נסה להקשיב ולהבין את דבריה.

13. מדברת על-לבה – מתפללת בלב ובתנועת שפתים, בלי קול.

14. תשתכרין – תשתכרי.

15. קשת-רוח – מרת נפש, אמלה. ואשפך את-נפשי – ספרתי את צרותי.

16. בת-בליעל – רעה ומשחתת. מרב שיחי וכעסי – מרב צערי וסבלי. דברתי עד-הנה – התפללתי זמן רב, עד עכשו.

17. שלתך – בקשתך.

18. תמצא שפחתך חן בעיניך – משפט נימוס שהיה מקבל לומר אותו להבעת תודה.

ופניה לא-היזלה עוד – הבעת פניה השתנתה.

19. ויזכרה ה' – זכר את תפלתה.

7. התלמידים יתרשמו מיחס הכבוד שחנה נוהגת בעלי ומהדרך העדינה שבה היא מעמידה אותו על טעותו.

8. אחרי שעלי הבין את טעותו הוא הסיק שתפילתה כנה ונאמרה מתוך האמת הפנימית שלה ולכן האמין שהאל ייענה לבקשתה. עלי הודיע לה שתפילתה נענתה, אם כי לא ידע בדיוק על מה ביקשה.

9. בחנה חל שינוי: היא הלכה להיכל ה' כאישה מרת נפש ובמהלך תפילתה ושיחתה עם עלי היא נרגעה: "ופניה לא היו לה עוד". כמו כן, יבחינו בשינוי שחל בעלי, שבתחילה ביזה את חנה ואחר כך הבין את טעותו, בירך וניחם אותה.

אלהים נעתר לתפלתה של חנה.

קראו בעיון את פסוקים 20-28

1. א. מדוע קראה חנה לבנה שמואל? הסבירו.

ב. קראו את הסברו של ר' דוד קמחי (רד"ק) לשם שמואל:

שמואל - הרבה המלה בזה הטעם (הסבה) - כי יש באותיות (השם) שמואל "שאו"ל" ויש גם כן "מאל". כאלו אמרה (חנה על בנה): "שאו"ל מאל".

ג. כתבו בשפתכם את פרוש השם שמואל, לפי הסברו של רד"ק.

ד. חפשו מידע על רד"ק: מתי חי? היכן חי? במה הצטיין? אילו יצירות השאיר לדורות הבאים? כתבו על כך פסקה קצרה.

2. א. מדוע לא הביאה חנה את שמואל להיכל ה' מיד עם לדתו?

ב. דמינו וכתבו שיחה בין חנה ושמואל. מה הסבירה חנה לשמואל הקטן? איך הגיב הילד, מה שאל?

ג. מה לומדים על יחסו של אלקנה אל הנדר מתשובתו לחנה: "עשי הטוב בעיניך"?

3. א. כיצד מבטאת

חנה את הכרת התודה שלה על לדת שמואל?

ב. למה מתפונת חנה כשהיא אומרת: "אל הנער הזה התפללתי"?

20 לתקפות השנה - כעבר שנה.

שאלתיו - בקשתי אותו.

21 ויעל - עלה. זבח הימים -

הזבח השנתי שערך אחת לשנה.

ואת נדרו - לקים את הנדרים

שנדר במשך השנה שחלפה.

22 יגמל - יפסיק לינוק.

והבאתיו, ונראה את פני ה' -

ואז אביא אותו לבית ה'.

23 אך יקם ה' את דברו - יקים את

הבטחתו ולא יגרם לילד נזק מפני

שאחרנו להביאו לבית ה'.

24 בפרים שלשה - כנראה פר בן שלוש,

מאחר שבהמשך נזכר רק פר אחד.

נבל - פר חרס. והנער נער -

והילד עדין צעיר.

2. העיסוק בשאלות האלה יבהיר לתלמידים ששמואל הובא למקדש כילד לאחר שנגמל, ולא כתינוק ממש. מן הראוי לשים לב לביטוי: "והנער נער". מטרת השאלה: התנסות בכתיבת דו"שיח ופיתוח דמיון.

ג. אלקנה ראה בנדר עניין פרטי של חנה, אך חרד שמא יבולע לשמואל, אם אמו תתממה מדי בקיום הנדר.

3. חנה אינה מסתפקת בהבאת קרבן מכובד לשילה לאות תודה, היא גם מספרת על הנס שאירע לה - הולדת בנה.

הגיע הזמן להביא את התינוק לעלי לשילה

עדיין לא.
נביא אותו רק כשיבין שאנחנו שולחים אותו להיכל ה' להתחנך שם.

4. שאלה טיעונית.
מטרתה להעלות נקודות
מבט שונות. יש להניח
שהתלמידים יבינו את
הקושי של שמואל: הוא
זקוק לחוס ולאהבה
ממשפחתו, זקוק לחברים
למשחק ואין לו את זה.
הוא סובל מבדידות
בשילה, ובוודאי מתגעגע
למשפחתו. מצד שני, הוא
מתחנך להיות מנהיג העם.

"אל הנער הזה התפללתי" – כלומר רציתי והשתוקקתי לילד הזה. בימינו הפך
המשפט הזה של חנה לניב לשוני.
כאשר רוצים לומר על ילד שהוא מלא את כל התקוות שתלו בו אומרים:
"אל הנער הזה התפללתי".
דגמה אחרת: "כאשר נבחר ראש ממשלה חדש, חשב אבי שהוא יחולל שנוי
לטובה במדינתנו. לאחר זמן מה אמר עליו אבי: 'לא אל הנער הזה התפללתי'."

26 כי אדני – בכקשה נכבדי. חי נפשך –

אני נשבעת בחיך.

הנצבת עמכה בזה – אשר עמדת כאן

לפניך לפני שנים אחדות.

28 השאלתהו לה' – נתתי אותו, ותרתי על

גדולו בבית והבאתי אותו לכאן כדי

שיתחנך לשרת את ה'.

4. מה הפסיד שמואל מכך שלא התחנך בבית הוריו
ומה הרויח מחנוכו על ידי עלי? כתבו בשני טורים.

5. א. בספר בראשית מספר שהן יצחק והן יעקב נולדו
לאמותיהם לאחר תקופת עקרות; מספר גם שהם
נועדו לגדלה על ידי ה' – במה היתה גדלתם?

ה' אמר ליעקב:

ה' אמר ליעקב:

וקהל גויים
יהיה ממך
ומלכים מחלצין
יצאו
ואת הארץ אשר נתתי
לאברהם וליצחק,
לך אתננה ולזרעך אחריו
אתן את הארץ
בראשית פרק לה

והרביתי את זרעך
ככוכבי השמים
ונתתי לזרעך את
כל הארצות האלה
והתברכו בזרעך
כל גויי הארץ
בראשית פרק כו

ב. גם יוסף נועד
לגדלה. מה היה
התפקיד שהועיד
לו ה'?

ג. מה היה יעודו
של שמשון? עינו
בשופטים פרק יג
פסוק 4.

ד. מה אפשר לשער
על שמואל מִפְּךְ
שקראנו שָׂאֵמוֹ
היתה עקרה?

5. המשותף לבנים שנולדו
לאימהות לאחר תקופת
עקרות הוא ייעוד לגדולה
וגדולה. גדולתם של יצחק
ויעקב היא היותם אבות
האומה שנבחרו להמשיך
את דרכו של אברהם.
יוסף עלה לגדולה במצרים
ויעודו היה להציל את
יעקב ובניו מרעב.
התלמידים יסיקו ששמואל
נולד לא רק כדי לגאול את
חנה מסבלה. הוא מיועד
לתפקיד מסוים – להנהיג
בבוא העת את עם ישראל.
כך גם שמשון בספר
שופטים. מטרת השאלה
היא הסקת מסקנה שלכל
סיפורי העקרות במקרא
יש שלושה מרכיבים:
מצוקה, נס, ייעוד.

6. מטרת השאלה: זיהוי
הרעיון המרכזי בפרק.

6. הפרק עוסק בנושאים אחדים. האם הכותרת בראש הפרק
רומזת על העניין המרכזי בפרק? הסבירו.

ביום הראשון של ראש השנה קוראים בתורה בבתי הכנסת את הספור
על לידת יצחק הפותח במלים: "וה'פקד את שרה" (בראשית פרק כ).
לאחר מכן קוראים מתוך ספר שמואל א ובניאים ראשונים את הספור
על הולדת שמואל (שמואל א פרק א).
לקטע הקריאה מביאים ראשונים קוראים בשם הפטרה, ומשמעותו:
דברי פרה, סיום.

7. מטרת השאלה: זיהוי
קשר בין סיטואציות
דומות.

7. מה הקשר בין נושא הפרק שקוראים בתורה, לנושא הפרק
שקוראים בהפטרה ביום א' של ראש השנה?

קראו בעינין פסוקים 11-26

1. עם סיום הקריאה כתבו שאלות שעוררו מחשבה אצלכם. השתמשו במלות השאלה: מדוע? כיצד יתכן? מאיזו סבה? וכדומה.

2. א. מהם שני הנושאים שבהם עוסק הקטע?

ב. הציעו וכתבו שלוש כותרות אפשריות לקטע. מתחו קו מתחת למתאימה ביותר לשמש ככותרת. נמקו בחירתכם.

ג. בפרק הקודם היתה משפחת אלקנה במרכז הספור. מי במרכז הספור בקטע הזה של פרק ב? הסבירו לפי מה קבעתם.

3. א. על בני עלי נאמר שהיו בני בליעל לא ידעו את ה' - במה זה התבטא? הרי בני עלי היו מקריבים קרבנות לה' בכל יום?

ב. לא מספר כיצד הגיבו הבאים לזבח על מעשי חפני ופינחס. ניר המאיר דמין שיחה בין אנשים בשילה. כתבו כותרת מתאימה לאיור.

1. רצוי מדי פעם לבקש מהתלמידים להעלות שאלות ולדון בהם על מנת לחזק את מעורבותם בעלילה.

2. א. התלמידים יזהו שהקטע הנלמד מתוך הפרק עוסק: א. בהידרדרות הכהונה ב. בעלייתו של שמואל

11 על ביתו - אל ביתו. לפני עלי - היה עוזר לעלי.

12 בני בליעל - התנהגו ברשעות, עשו מעשים אסורים.

לא ידעו את ה' - לא התנהגו בהתאם לחקים שה' דורש מהכוהנים לקיים.

13 משפט הכהנים - הנהג הקבוע של הכהנים עם האנשים הבאים לזבח. נער - משרת.

3. יש להבהיר לתלמידים שתפקיד הכהן היה לתווך בין בני העם לבין ה' - הוא היה מעלה את הקרבן לה' בשם. בני עלי לא שמרו על "משפט הכהנים", דהיינו לא הסתפקו במתנות הכהונה שניתנו להם על ידי האנשים שבאו להקריב קרבן, אלא לקחו את החלקים הטובים של הבהמה בלי להתחשב במביא הקרבן, שרצה באמצעות העולה שהביא לבקש בקשה מהאל או להודות לו. (בספר דברים פרק יח מוגדר מה מקבל הכהן כמתנות כהונה - כיוון שאין לו נחלה ומשום כך אין לו מקור מחיה: הזרוע, הלחיים והקיבה של הבהמה.)

בפסוק 14 כתוב שהנער הכוהן הפועל בשליחות חפני ופינחס, לקח מהבשר ככל אשר יעלה המזלג. כלומר לקח לעצמו מן הזבח בנגוד לחקים המצוים עליו להמתין עד שיתנו הזובחים חלקים מהזבח לכוהנים. בימינו משתמשים בבטוי כניב לשון. כאשר רוצים לומר שמישהו לקח מכל הבא ליד בלי להתחשב באחרים, אפסר לפעמים לומר: "הוא לקח ככל אשר יעלה המזלג".

מטרת האיור בעמוד 17 להבליט את הניגוד בין מה שקורה במציאות לבין המצב הרצוי.

מטרת הקטע להדגים לתלמידים את הקשר בין הרובד המקראי של השפה העברית לשפת ימינו.

4. לתאוות אכילה יש קונוטציה שלילית של חטא.

14 הכה - נעץ את המזלג בכוה. בכיור או בדוד... - בסירים השונים.

15 גם בטרם יקטרון - גם לפני שהקריבו את החלב, שמן הבהמה, על המזבח.

ולא יקח ממך... כי אם חי - נער הכוהן דרש בשר חי, לא מבשל, בנגוד לכתוב במשפט הכוהנים.

16 האיש - מקריב הקרבן.

וקח לה - רק אחרי שיקטירו על המזבח לה'.

כאשר תאונה נפשך - ככל שתדע. לו - לא.

17 הנערים - בני עלי. נאצו - זלזלו.

18 ושמואל משרת את פני ה' - בנגוד לבני עלי. האות ו' במלה "ושמואל" - היא ו' הנגוד. אפוד בד - בגד כוהנים.

6. א. כתונת הפסים

מסמלת את ייעודו של יוסף. הוא יצמח למנהיג חשוב. כך גם המעיל שתפרה חנה לשמואל. ג. יש להניח שהתלמידים יזכירו את מעילו של הרב הראשי הספרדי, מדי הצבא, בגדי השופטים.

4. א. בפסוק 16 מציע האיש הזובח לנער הכוהן להמתין עד שיקטירו את החלב לה' ורק אז לקחת מהבשר - כאשר תאונה נפשך - מה כונת הבטוי?

ב. באיזה בטוי השתמשה חוה כדי לתאר את פרי עץ הדעת בבראשית פרק ג, פסוק 5?

ג. מה אפסר ללמד מהשמוש בבטויים דומים בשני המקרים?

5. א. במה שונה שמואל מבני עלי? עינו בפסוקים 17, 18, 22, 23, 26.

ב. מה רוצה המספר לרמז לקוראים בכך שהוא יוצר נגוד בין התנהגות בני עלי להתנהגות שמואל?

6. א. הזכרו בספור הקשור לבגד שארע במשפחת יעקב. מה סמל הבגד? (בבראשית פרק לז, פסוק 3).

ב. לאילו בעלי תפקידים צבוריים בימינו יש בגדים, שלפיהם נתן לזהות את תפקידם?

7. כיצד פצה אלהים את חנה?

7. מצבה השתנה לטובה, נולדו לה בנות ובנים.

8. א. מה יודעות הנשים הצובאות על פתח אהל מועד?

8. א. השלב האחרון בהידדרות של בני עלי, הוא פגיעה בנשים. הם משתמשים בסמכותם הדתית להנאה פרטית.

ניר המאיר דמין שיחה בין נשים שבאו לשילה:

8. ג. מטרת השאלה: העשרת השפה ויצירת קשר בין הרובד המקראי של השפה העברית לשפת ימינו.

9. א. לדוגמה: אפשר למיין לקבוצת חטאים שבין אדם למקום (כלפי האל), וקבוצת חטאים שבין אדם לחברו (כלפי בני אדם). מטרת השאלה: מיון פרטים לקבוצות לפי קטגוריות.

ב. מדוע לדעתכם בכל זאת באו הנשים לשילה?

ג. הבטוי: "צובאים על הדלתות" מקבל בעברית של ימינו במשמעות: מצטופפים ונדחקים כדי להשיג משהו. כתבו מקרה קצר ושלבו בו את הבטוי.

9. א. מינו את חטאי בני עלי לשתי קבוצות. כתבו לפי מה מינתם.

ב. בני עלי נצלו לרעה את מעמדם ככהנים. האם שמעתם על מקרים אחרים שבהם אנשים נצלו לרעה את מעמדם?

10. ה. מן הראוי לדון במשפט: "אל בני, לא טובה השמועה..." עלי לא העמיד את בניו באופן גלוי וישיר על כך שמעשיהם אינם מקובלים עליו. הוא אפשר להם לעשות כרצונם ולא דרש מהם במפגיע להפסיק. הוא לא הזכיר את חטא הניאוף במפורש. דבריו "מגוממים". מתקבל הרושם שעלי לא שפט את הסובבים אותו שיפוט מציאותי, כך בפגישתו עם חנה וכך שיפוטו לגבי בניו. מטרת השאלה: נקיטת עמדה אישית.

11. א. יש להניח שתעלה השאלה מדוע לא איפשר להם אלוהים לתקן את מעשיהם. יש להבהיר שמשרת הכהונה אינה משרה פרטית. הכוהן נושא במשרה ציבורית והוא מנהיג המייצג את אלוהים. אחד מתפקידיו הוא ללמד את העם את חוקי התורה. לכן, הכוהן חייב לשמש מופת של התנהגות נאותה, שמירה על חוקי התורה ודוגמה אישית לטוהר מידות לעם. מסיבה זו כוהן שסרח עונשו חמור הרבה יותר מעונשו של אדם פרטי שסרח. גם בימינו נשיא הפוגע במעמד הנשיאות, או ראש הממשלה הפוגע ברום משרתו, עונשם כבד יותר.

11. ד. מטרת השאלה: רלוונטיות לימינו.

12. בכך שהמספר יוצר ניגוד בין מעשי בני עלי למעשי שמואל, רומז המספר ששמואל הוא שראוי לרשת את המנהיגות אחרי עלי.

10. א. מה הסביר עלי לבניו?

ב. באחת הפתות אמר תלמיד שעלי נהג בבניו ברכות רבה מדי. שֶׁעָרָו, מְדוּעַ הִגִּיעַ לַמִּסְקָנָה הַזֹּאת? מִצָּאוּ גַם רָמַז בְּמִשְׁפָּט מִהֶכְתוּבִים.

ג. האם היה מחובתו של עלי להתנהג עם בניו אחרת מאב אחר, שאינו בעמדת הנהגה? הסבירו.

ד. כיצד היה עלי צריך לנהג משנוכח לדעת שדבריו לא השפיעו על בניו?

ה. האם נכון להתנהג רק ברכות? האם נכון לחנך רק בקפדנות? הסבירו.

11. א. מצאו והעתיקו את הפסוק המלמד שלבני עלי לא נתנה הזדמנות להתחרט ולחזור בתשובה.

ב. על מה אלהים סולח ועל מה אינו סולח לפי דברי עלי לבניו?

ג. לפי המסורת, על מה אלהים עשוי לסלח לבני האדם ביום כפור, ועל מה אינו אמור לסלח?

ד. במה שונה אמונת עלי, מהאמונה בימינו בדבר סליחת האלהים ביום הכפורים?

12. דברי השבח על שמואל מופיעים בסמיכות לדברי הבקרת הקשים על בני עלי. שֶׁעָרָו מְדוּעַ.

13. עֵינֵינוּ בְּאִיּוֹרִים בְּעֶמּוּד הַבָּא לְפִי סֵדֶר הַמִּסְפָּרִים, וְעֵנֵנוּ:

א. מי הן הדמויות באיור?

ב. שֶׁעָרָו, מְדוּעַ סֵדֶר הַמַּאִיר אֶת הָאִיּוֹרִים בְּסֵדֶר עוֹלָה, מָה רָצָה לְרַמֵּז בְּכָךְ?

ג. כיצד רומז לנו המאיר שחלף זמן בין בקור אחד של חנה למשנהו?

3

2

1

13. הסדר העולה בא
לרמז על התקדמותו של
שמואל תחת הדרכתו של
עלי, ועל עלייתו בניגוד
להידרדרות המוסרית
של בני עלי. מספרם של
הילדים שחנה באה עמם
לעלי בכל פעם, מרמז על
הזמן שחלף.

אלהים התגלה לשמואל

קראו בעיון את פסוקים 1-10

1. א. מנין יודעים שבימי שמואל לא התגלה אלהים לבני אדם?
- ב. הזכרו בספורים על התגלות אלהים לבני אדם, וכתבו כיצד התגלה ה'.
עינו במקורות האלה:
בראשית פרק יב, פסוק 1, ובפרק כח פסוקים 12, 13;
דברים פרק לד פסוק 10;
יהושע פרק ה פסוקים 13 עד 15;
שופטים פרק ו פסוק 8.
- ג. מה הקשי שיש לעם בכך שאין נביא המשמיע את דבר ה'?

נר חרס מימים קדומים. מלאו בשמן את הקערית והכניסו פתיל

2. א. באיזו מלה משתמש המספר בפסוק 1, במקום המלה נבואה?
- ב. איזו מלה משרש חז"ה מופיעה בבראשית פרק טו, פסוק 1?

1. ודבר ה' היה יקר - ה' לא התגלה לנביאים בזמן האחרון. אין חזון נפרץ - הנבואה לא היתה תופעה נפוצה.
2. ועיניו החלו כהות - ראיתו הלכה ונחלשה.
3. נר אלהים - נר התמיד בבית ה'. נהגו להדליקו משהחשיך והוא דלק עד שהאיר הבקר. ושמואל שכב בהיכל ה' - ישן בבית ה'.
6. ויסף - הוסיף.
7. ושמואל טרם ידע את ה' - שמואל עדין לא התנסה בהתגלות ה'.
8. בשלישית - בפעם השלישית.
10. ויתיצב - נראה אליו גם במראה. כפעם בפעם - כמו בכל אחת מהפעמים הקודמות.

אפשר לשאול מה הקשר בין התצלום למסופר?

1. המושג "התגלות אלוהים" אינו ברור בימינו מסיבות מובנות. גם בזמן שבו מתרחש הסיפור בפרקנו לא זכרו שאלוהים התגלה לבני אדם. התלמידים יזכרו שהאל מתגלה באופנים שונים: בחלום, בדיבור ישיר, על ידי מלאך. אלוהים מתגלה במפתיע, לעתים בזמן רעיית צאן (משה), לעתים בעת חביטת חיטים (גדעון). מכיוון שעלי היה מבוגר הוא זוכר את התקופה בצעירותו שבה אלוהים עדיין התגלה לבני האדם. ג. יש נתק בין העם לה'. חסרה הדרכה לעם מפי נביאים.

3. אלו הייתם מחליטים להכין הצגה על הפרק, אילו הוראות להכנת התפאורה ולהכנת התאורה הייתם כותבים לפי פסוקים 2-3?

4. א. מה אפשר ללמד על היחסים בין עלי לשמואל, לפי המספר?
ב. שיערו, מה חושב עלי על שמואל ומה הוא חושב על בניו? כתבו בשני טורים.

"הנני", ענה שמואל לקריאת ה'. כלומר אני מבטל את הרצונות שלי, כדי לקיים את רצון האל.

5. א. למדנו בתורה על שתי דמויות נוספות שענו לקריאת האל באמרם: "הנני".

באיזה הקשר אמר אברהם לה' "הנני", ובאיזה הקשר אמר כד משה? עינו בבראשית פרק כב ובשמות פרק ג.
ב. מה אפשר ללמד על שמואל מנכונותו להענות לצו האל?

6. שיערו, מה הרגיש עלי כאשר אלהים מתגלה אל שמואל ולא אליו או אל בניו? נמקו את השערותכם.

7. העתיקו משפט מהכתוב היכול לשמש כותרת לציור.

4. א. היחסים ביניהם קרובים כיחסי אב ובנו. עלי מכנה את שמואל: "בני", ושמואל פונה לעלי כשהוא שומע את הקול הקורא לו, אולי מתוך מחשבה שעלי זקוק לו.

שמואל וְעֲלִי, צֵיר בְּרֹאסִי, הַמָּאָה ה־19

קראו בעין את פסוקים 11 – 21

1. באיזה בטוי ציורי משתמש המספר, כדי להדגיש שאלהים הודיע לשמואל שעומד להתרחש ארוע קשה ומחריד?

2. מדוע נענשו בני עלי?

3. הענש שנתן למשפחת עלי יעבר גם לדורות הבאים, שטרם נולדו במשפחה – מדוע קשה להשלים עם ענש מסוג זה? נמקו.

עלי חטא בכך שלא חנך את בניו לצית לכתוב בתורה ולמלא את תפקיד הכוהנים כנדרש. הענש שקבל יעבר לדורות הבאים לכן נוהגים לקרא לו בשם "גמול לדורות".

4. שערן, איך הרגיש שמואל אחרי ששמע את הנבואה? הסבירו מדוע.

2. מנהיגותו של עלי הייתה אמורה לעבור לבניו, אבל כיוון שבניו מושחתים, ולא נהגו כפי שחוקי הקרבנות מחייבים, ה' שולל מהם את המנהיגות ומענישם בחומרה.

11 אנכי עשה דבר בישראל –

אעשה בקרוב מעשה.

תצלינה שתי אֲזַנְיוֹ – בטוי ציורי שמשמעותו: השומע על המעשה שאעשה, יודעוץ ויהיה המום.

12 אקים אל עלי – אקים את דברי

על ענשם של בני משפחת עלי.

את ביתו – על ביתו. על בני משפחתו. בית במקרה זה, הוא שם משאל למשפחה על דורותיה.

החל וכלה – מההתחלה ועד הסוף, הכל יתקיים.

13 בעון – בגלל החטא.

מקללים – מבזים את כבוד ה'.

14 אם יתכפר – אם יסלח.

15 ירא – פחד.

17 כה יעשה לך אלהים וכה יוסיף – לשון שבועה.

19 וה' היה עמו – הצליח במעשיו.

21 להראה – להראות ולהופיע

לפני שמואל בדברי נבואה.

3. יש להניח שחוש הצדק הטבעי של התלמידים יעורר אותם להביע ביקורת על העונש לדורות, שהוא צורה של ענישה קולקטיבית, שהרי הדורות הבאים לא חטאו. יש לאפשר להם להביע עמדה אישית.

5. אנשים ונשים האמינו אז, ויש עדיין אנשים המאמינים כיום, בכוחה של הקללה, בהתגשמותה, וביכולתה להרע, ולכן האיום בקללה היה האמצעי להשפיע על מישהו לספר משהו שאינו רוצה לגלות.

6. זו הזדמנות להקנות לתלמידים את המושג: "קבלת הדין". עלי מקבל את דין האלוהים ללא ערעור. הוא אינו כועס ואינו מתמרמר. אפשר ללמוד מתגובתו על אמונתו הרבה באלוהים. בפרקנו וגם בפרק ד, מצטייר עלי כדמות טרגית. בפרק הקודם מסופר כי הגיעו לידיעתו השמועות כי בני מדרדרים את המצב בשילה. העם מתרחק, אין חזון נפרץ. הוא זוכר את המצב הקודם ומשווה למצב הקיים. הוא שומע נבואה קשה על ביתו.

מטרת שאלות 8, 9: זיהוי הרעיון המרכזי בסיפור.

לסיכום אפשר להציע לתלמידים לספר את הפרק מפני אחת הדמויות.

כָּל שְׁמָעוּ תִּצְלִינָהּ, שְׁתִּי אֲזַנּוּ – כָּלֹמֶר אֲזַנּוּ שֶׁל הַשּׁוֹמֵעַ מְצַלְצֵלוֹת מִתְדַּהֵמָה וּמִקְשֵׁי לְהֶאֱמִין לְדַבָּרִים שֶׁשָּׁמַע. בְּיָמֵינוּ הַפֶּךְ הַבְּטוּי לָנִיב לְשׁוֹנִי. אֲפָשָׁר לֹמֶר לְדָגְמָה: כְּאֶשֶׁר סֵפֶר הַתְּלָמִיד בִּכְתָּה עַל סִבְלָם שֶׁל סָבוּ וְסִבְתּוֹ בְּשׂוֹאָה, אִמְרָה הַמּוֹרָה: לְמִשְׁמַע הַסֵּפֶר הַנּוֹרָא תִּצְלִינָה שְׁתִּי אֲזַנּוּ.

5. יֵצֵד הַצְלִיחַ עָלִי לְשִׁכְנֶנֶּה אֶת שְׁמוּאֵל לְסַפֵּר לוֹ אֶת אֲשֶׁר אָמַר לוֹ ה'?

6. א. מָה הִיְתָה תְּגוּבַת עָלִי עַל דְּבָרֵי שְׁמוּאֵל?

ב. מָה אֲפָשָׁר לְלַמֵּד עַל עָלִי מִתְּגוּבָתוֹ?

7. בְּאֵילוּ מַלִּים מְתָאֵר הַמְּסַפֵּר כִּי שְׁמוּאֵל הָכֵר בְּעַם כְּנָבִיא וְכַמְנָהִיג?

8. א. מָהוּ הַפְּסוּק הַמְּרָכְזִי בַּפֶּרֶק? נִמְקוּ אֶת בְּחִירַתְכֶם.

ב. הֲצִיעוּ שְׁלוֹשׁ כּוֹתָרוֹת לַפֶּרֶק. סַמְנוּ בָּקוּ אֶת הַמִּתְאִיָּמָה בְּיוֹתֵר לַפֶּרֶק. נִמְקוּ.

9. לְפָנֶיכֶם מְשַׁפְּטִים בְּעֵבְרִית שֶׁל יָמֵינוּ. כְּתִבוּ אוֹתָם בְּעֵבְרִית מְקַרְאִית:

א. אֵל תִּסְתִּיר (פְּסוּק 17).

ב. לֹא נָזַף (פְּסוּק 13).

ג. כָּל מִי שִׁישְׁמַע יִזְדַּעְזַע עַד מְאֹד (פְּסוּק 11).

ד. מִי־הִתְחַלָּה וְעַד הַסּוֹף (פְּסוּק 12).

שְׁחִזוּר עֲגֵלָה פְּלִשְׁתִּית
לְפִי צִיּוֹר קִיר מְצָרִי

בני ישראל יוצאים למלחמה בפלשתים

קראו בעין את פסוקים 1-11

1. בני ישראל הם שיזמו מלחמה נגד הפלשתים – מדוע? ראו פסוק 9.

2. א. חפשו מידע באינטרנט או באנציקלופדיה, שיהיה בו מענה לשאלות הבאות על הפלשתים. כתבו סכום קצר.

• מאין הגיעו לכנען? מתי הגיעו?

• באיזה אזור בארץ התיישבו?

• מה ידוע על צורת השלטון של הפלשתים?

• מה ידוע על צבאם, על כלי הנשק שהיו להם?

• מה היה יתרונם הצבאי על בני ישראל?

• מה ידוע על תרבותם ואמונתם?

ב. מה מספר ספר שופטים על הפלשתים? עינו בשופטים פרק טו, פסוק 13 ופרק יח, פסוקים 26-28.

3. עינו במפה בעמוד 9:

א. מהם פני השטח שעליו השתלטו הפלשתים?

ב. מהן הסבות שהפלשתים התיישבו דוקא במישור החוף?

ג. אתרו במפה את חמש ערי הפלשתים.

כלי חרס פלשתיים

3. הפלשתים הגיעו ממצרים בדרך הים והתיישבו במישור החוף ובחלקים של שפלת החוף. הפלשתים היו מ"גויי הים", טבעי שיתיישבו ליד הים. מישור החוף הוא אזור פורה ומתאים לגידולים. במישור החוף עוברת דרך הים. השאלה מזמנת שיחה על ארגון הערים הפלשתיות.

1 ויחנו - הקימו מחנה צבאי כדי להתארגן.

אכן העזר - נמצאת ממזרח למעינות הירקון.

אפק - היא תל אפק שליד ראש העין.

2 ויערכו - ארגנו את הלוחמים במערך צבאי. ותטש המלחמה - הלוחמים התפזרו בשטח במהלך הקרב. וינגף - הפסיד במלחמה.

3 ויבא בקרבנו - יהיה בתוכנו.

9 והיו לאנשים - תתנהגו כגברים לוחמים.

פן תעבדו לעברים - שמה המצב יתהפך ואתם תשתעבדו לעברים.

10 המכה - המפלה.

11 וארון אלהים נלקח - בשבי הפלשתים.

2. מן הראוי להפנות את תשומת לב התלמידים לרמה הגבוהה של התרבות החמרית ושל הציוד הצבאי (תצלומים עמ' 26-27) אצל הפלשתים.

3. מתוך מה שלמדתם על הפלשתים, איזה גורם השפיע על תוצאות הקרב הראשון שנערך בין הפלשתים לבין ישראל?

4. א. שער, איזה ספור, שכנאה היה מכר לזקנים, גרם להם להחליט להביא את ארון ה' לשדה הקרב? עינו ביהושע פרק ו, פסוקים 1-4.

ב. במה שונה הספור על הבאת ארון ה' ביהושע מהספור בפרקנו?

ג. שער, מדוע הביאו הזקנים את הארון לשדה הקרב? ד. מה דעתכם על הדרך שמצאו בני ישראל כדי להתגבר על הפלשתים בקרב הראשון?

5. א. כיצד הגיבו הפלשתים וכיצד הגיבו הישראלים על הבאת ארון ה' לשדה הקרב?

ב. מה אפשר להבין מכך שהבאת הארון לשדה הקרב השפיעה גם על בני ישראל וגם על הפלשתים?

קראו גם את הספר של הפרשן מלבי"ם:

זו הייתה טעותם, שחשבו שה' יציל את ארון הברית וישמרהו מיד פלשתים ועל ידי זה ינצלו וישמרו גם הם – וזו מחשבה שגויה, כי ארון הברית אינו יכול להציל את העם. תפקידו להזכיר לעם לשמור הכתוב בלוחות הברית.

לוחמים פלשתים.
איור לפי ציור קיר מצרי

4. מטרת השאלה: הקשר בין סיבה לתוצאה.

ב. התלמידים יבינו שבסיפור כיבוש יריחו פעל יהושע לפי הוראות ה' ואילו בפרקנו זקני ישראל פעלו על דעת עצמם לאחר תוצאות הקרב הראשון שנערך בין הפלשתים לבין ישראל.

5. גם הפלשתים וגם בני ישראל ייחסו לארון הברית כוח היכול לשנות את פני המערכה. הראשונים פחדו מכוחו והאחרונים נשענו על כוחו ושמחו.

5. א. מדוע פחדו הפלשתים?

ב. כיצד עוררו מנהיגי הפלשתים את לוחמיהם להלחם?

6. א. בפסוק 6 מכנים הפלשתים את בני ישראל "עברים" –

כיצד מכנים ה"עברים" בתורה, ביהושע ובשופטים?

עינו:

בשמות פרק ג, פסוק 9,

יהושע פרק א, פסוק 2,

שופטים ג, פסוק 12.

ב. כיצד מכנים ה"עברים" בימינו?

ג. החלוצים שחזרו לארץ לפני למעלה ממאה שנים קראו לשפתנו "עברית" ולתרבות שנוצרה בארץ ישראל לפני קום המדינה "תרבות עברית" – מהו המקור שממנו כנראה שאבו החלוצים כנוי זה?

ד. לאיזו עיר העניקו החלוצים, בוני הארץ, את הכינוי: "העיר העברית הראשונה"?

7. א. מה היו תוצאות הקרב השני מול פלשתים?

ב. בפסוק 10 כתוב: "ויפל מישראל שלשים אלה".

כיצד משתמשים בשרש נפ"ל בשפה העברית?

אפק. אדם בימינו

מפת מלחמת אבן העזר - הקרב מול הפלשתים

מקרא:

→ צבא ישראל
→ צבא פלשתים

קְרָאוּ בְּעֵינַי אֶת פְּסוּקִים 12 – 22

12 מִדְּיו קָרְעִים וְאֶדְמָה עַל-רֹאשׁוֹ -
סִמֵּן לְאֹכֵל.

13 יָד (יָד) דֶּרֶךְ מִצְפָּה - חֲכָה לְיָד
הַדֶּרֶךְ הַמּוֹכִילָה לְעִיר, כְּדִי לְשַׁמֵּעַ
עַל תּוֹצְאוֹת הַמִּלְחָמָה.

14 וְהָאִישׁ מֵהָר וַיָּבֹא וַיִּגְדַּל לְעַלִּי -
הַמְּסַפֵּר הַשְׁתַּמֵּשׁ בְּשְׁלוֹשָׁה פְּעָלִים
בְּזֶה אַחֵר זֶה כְּדִי לְהַדְגִּישׁ אֶת
מַהִירוֹתוֹ שֶׁל הָרֶץ.

15 וְעֵינָיו קָמָה - עֵינָיו קָמוֹת.
הוּא עוֹר לְחִלוּטִין.

17 נָס - בָּרַח.

מִגֶּפֶה גְּדוֹלָה - רַבִּים מָתוּ.

18 וַיִּפֹּל - עָלָי.

מִפְּרָקָתוֹ - עֲצָמוֹת חֲלִיזוֹת הַצָּוָאר
שֶׁל עַמּוּד הַשְּׂדֵרָה.

19 הָרָה לָלֶת - עָמְדָה לָלֶדֶת.
הָאוֹת ד נִשְׁמָטָה.

חֲמִיָּה - הַחֵם שֶׁלָּהּ, אָבִי בַעֲלָהּ.

20 הַנִּצְבּוֹת עָלֶיהָ - הַנָּשִׁים שֶׁעָמְדוּ
מִסְבִּיב לָהּ וְעֻזְרוּ לָהּ בְּלֶדֶת.

וְלֹא-שָׁתָה לִבָּהּ - לֹא שָׁמָּה לֵב.

22 גָּלָה כְּבוֹד - הַכְּבוֹד עֲזָב, סָר.

1. יֵצֵד בִּטָּא הָרֶץ אֶת רִגְשׁוֹתָיו עַל הַמִּפְלָה?

2. הַמְּבַשֵּׁר בָּחַר לְסַפֵּר לְעַלִּי בְּסֵדֶר מְסִים אֶת תּוֹצְאוֹת הַמִּלְחָמָה.
מַהִי לְדַעְתְּכֶם הַסֵּבָה שֶׁהַמְּבַשֵּׁר הוֹדִיעַ לְעַלִּי דִּוְקָא לְפִי הַסֵּדֶר
הַזֶּה?

3. יֵצֵד הַתְּקִימָה נְבוֹאָת ה' לְשִׁמוּאֵל? בְּתִשׁוּבַתְכֶם הַתִּיַּחֲסוּ
לְמִסְפָּר בַּפֶּרֶק כָּלוּ.

4. יֵצֵד הַבִּיעָה אֵשֶׁת פִּינְחָס אֶת כְּאָבָה הָעֵמֶק עַל מִפְּלַת יִשְׂרָאֵל?

5. הָאֵם אַתֶּם זֹכְרִים שִׁמּוֹת אֲחֵרִים בַּמִּקְרָא שְׁמוֹפִיעַ בְּנִתְיָנָתָם
מִדְּרַשׁ שֵׁם? רְאוּ: בְּרֹאשִׁית פֶּרֶק כֹּא פְּסוּק 6; פֶּרֶק כֹּה, פְּסוּק 26;
שִׁמּוֹת פֶּרֶק ב, פְּסוּק 10.

6. הֲצִיעוּ כּוֹתֶרֶת מִתְּאִימָה לְפְסוּקִים 12-22.

דְּמוּת יוֹשֶׁבֶת עַל כִּסֵּא.
פָּסֶל קְדוּם שֶׁהִתְגַּלָּה בְּחִפְרֵי
הָעִיר הַקְּדוּמָה חֲצוֹר

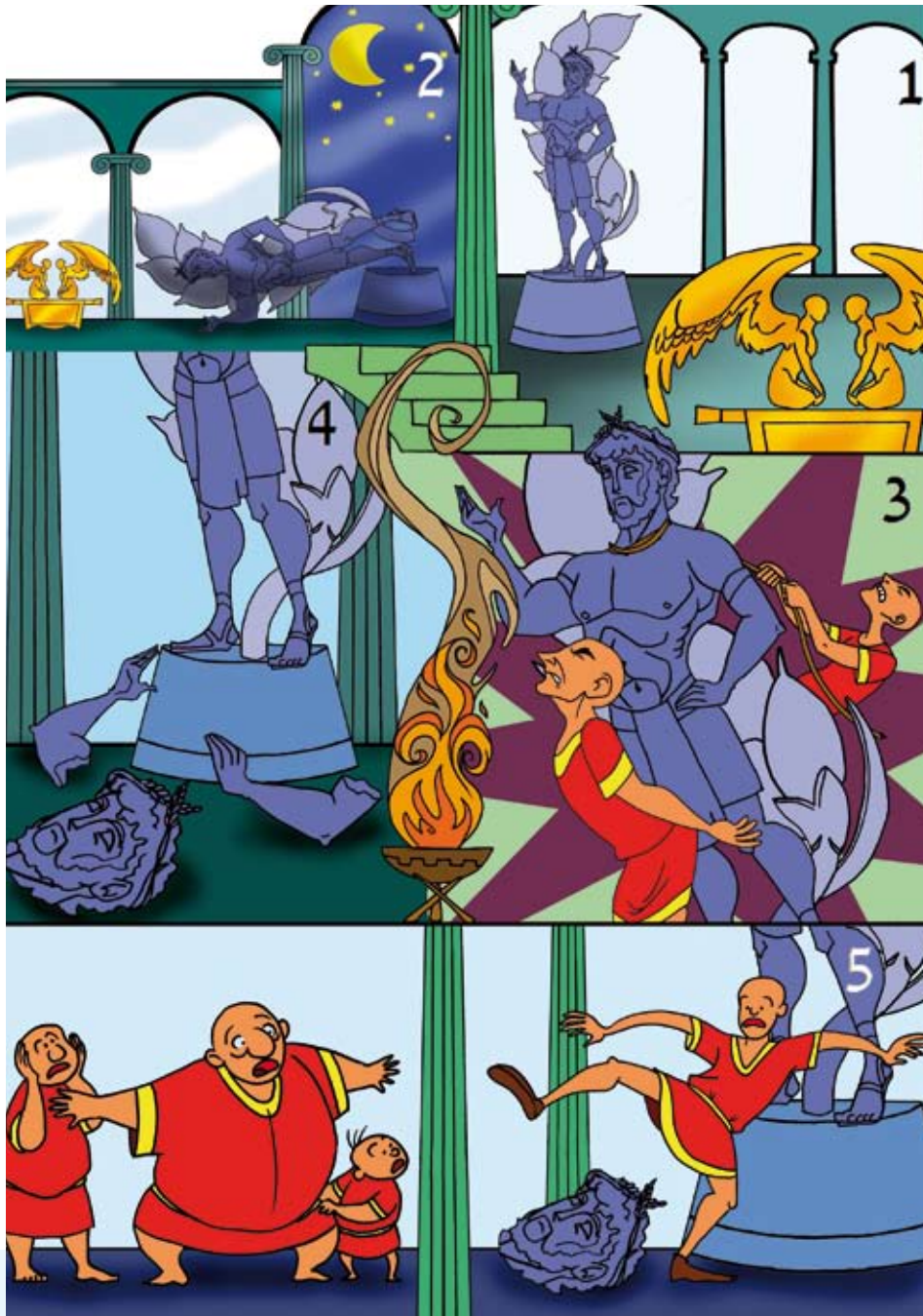
1, 2. אפשר להשוות בין
ביטויי צער ואבל בימינו
לאופן שבו ביטא הרץ את
רגשותיו.

התלמידים יבחינו שהסדר
הוא מהקל אל הכבד
לפי תפיסתו של עלי את
חומרת האסונות. המבשר
חס על עלי ומכין אותו
בהדרגה לאסון.

אֲרוֹן ה' מוֹבָא לְמִקְדָּשׁ דְּגוֹן

קראו בעיני את פסוקים 1-5

1. הַתְּבוֹנְנוּ בְּאֵיזָרִים. הַתְּאִימוּ וְהַעֲתִיקוּ לְכָל אֵיזֹר מִשְׁפָּט מִהִמָּסָפֶר בַּפֶּרֶק.
לְדַגְמָה: לְאֵיזֹר 1 אֶפְשָׁר לְהַתְאִים אֶת הַמִּשְׁפָּט:
"וַיִּקְחוּ פִלְשֶׁתִּים אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים... וַיֵּצִיגוּ אוֹתוֹ אֶצֶל דְּגוֹן"

2. שְׁעָרוֹ, מָה רָצוּ הַפְּלִשְׁתִּים לְהַשִּׁיג בְּכָךְ שֶׁהִנִּיחוּ אֶת אֲרוֹן ה' בַּמִּקְדָּשׁ דָּגוֹן?

3. כִּיצַד הִתְהַפְּכוּ תַכְנוּיֹתֵיהֶם?

4. א. בַּפְּסוּק 5 מִסְבִּיר הַמַּסְפֵּר מִנְהַג פְּלִשְׁתִּי שֶׁעָדִין הָיָה קִיָּם בִּימֵיו. מָהוּ הַמִּנְהַג וּמָהוּ הַסְּבִירוֹ?

ב. שְׁעָרוֹ, מִדּוּעַ מוֹצֵא לְנִכּוֹן הַמַּסְפֵּר לְהַזְכִּיר אֶת הַמִּנְהַג?

הַעֲמִים שֶׁחָיוּ בְּשִׁכְנוֹת לַעַם יִשְׂרָאֵל הָאֲמִינוּ בָּאֱלִים רַבִּים. הֵם הִקִּימוּ לְכוֹבֹדָם מִקְדָּשִׁים.
עַמִּים אֵלֶּה הָאֲמִינוּ שֶׁהַמִּקְדָּשׁ הוּא מְקוֹם מְגוּרָיו שֶׁל הָאֵל, שֶׁלְמַעֲנוּ בְּנוּ אֶת הַמִּקְדָּשׁ.
בְּכָל מִקְדָּשׁ הִקִּימוּ תוֹשְׁבֵי הָעִיר פֶּסֶל שֶׁל הָאֵל. כֵּךְ הוּקַם בְּאַשְׁדּוֹד מִקְדָּשׁ דָּגוֹן בּוֹ הָצַב פֶּסֶלוֹ.
בַּמִּקְדָּשִׁים נִעְרְכוּ טַקְסֵי פְרִיזוֹן וְנִחוּשׁ הָעֵתִיד בְּאַמְצָעוֹת חֲפָצִים שׁוֹנִים.
הַמַּאֲמִינִים הִקְרִיבוּ קִרְבָּנוֹת וְהִבִּיאוּ מִתְּנוֹת לָאֱלִים כְּדִי לְרַצּוֹתָם וּלְשַׂכֵּךְ אֶת כַּעַסָּם. קִרְבֵּן אָדָם לֹאֹל לֹא נִחְשָׁב בְּעֵינֵי מַאֲמִינָיו לְרַצָּח. הֵם חֲשָׁבוּ שֶׁכֵּךְ רוֹצָה הָאֵל. הַכּוֹהֲנִים קִיָּמוּ יַחֲסִי מִן עַם הַבָּאִים לַמִּקְדָּשׁ. הֵם לֹא רָאוּ בְּכָךְ מַעֲשֵׂה פָסוּל.

5. כְּתַבוּ שְׁנֵי הַבְּדִלִים עֲקָרִים בֵּין הֵיכַל ה' בְּשִׁילָה, לְבֵין מִקְדָּשׁ שֹׁנְבִנָה לָאֱלִים אֲחֵרִים.

בְּפָרֶק ה' וּבְפָרֶק ו' מִסְפָּר:

פָּרֶק ה' וּפָרֶק ו' אֵינָם בְּתַכְנוּיֹת הַלְמוּדִים. בְּפָרֶקִים אֵלֶּה מִסְפָּר שֶׁה' הֶעֱנִישׁ אֶת תוֹשְׁבֵי אֲשְׁדּוֹד וְגֵרָם לָהֶם מַחְלוֹת קָשׁוֹת. הֵם נִבְהָלוּ וַחֲשָׁדוּ שֶׁהַדְּבַר קוֹרָה מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחוּ אֶת אֲרוֹן ה' בַּמִּקְדָּשׁ דָּגוֹן. הַתוֹשְׁבִים דָּרְשׁוּ מִסְרָנִי פְּלִשְׁתִּים לְסַלֵּק אֶת הָאֲרוֹן מֵאַשְׁדּוֹד. וְאֵלוּ הֶעֱבִירוּ אֶת הָאֲרוֹן לְגֵת וּמִשָּׁם לְעֶקְרוֹן. גַּם בְּעָרִים אֵלֶּה פָּרְצוּ מִגְפּוֹת. בְּסוּפוֹ שֶׁל דְּבַר הַחֲלִיטוֹ הַפְּלִשְׁתִּים לְשַׁלַּח אֶת אֲרוֹן ה' בְּעֶגְלָה לְבֵית שָׁמֶשׁ. אֲנָשֵׁי קִרְיַת יַעֲרִים בָּאוּ וּלְקָחוּ אֶת אֲרוֹן ה' מִבֵּית שָׁמֶשׁ לְעִירָם.

2. בֵּית דָּגוֹן - הָיָה מִקְדָּשׁוֹ שֶׁל הָאֵל הַפְּלִשְׁתִּי "דָּגוֹן", אֵל הַדָּגָן, הַחֹשֶׁה.

4. אֶל-הַמִּפְתָּן - עַל הַמִּפְתָּן, סָף הַדֶּלֶת.

רַק דָּגוֹן נִשְׁאָר עָלָיו - רַק גּוֹף הַפֶּסֶל נִשְׁאָר.

5. עַד הַיּוֹם הַזֶּה - הַמִּנְהַג הַמְשִׁיךְ מֵאֲזַר וְהָיָה קִיָּם בְּזִמְנֵי כְּתִיבַת הַסְּפוּר.

2. יש להניח שהתלמידים ישערו שהפלשתים רצו להתפאר. אם אפשר רצוי גם להסביר: בימים קדומים המלחמה נתפסה לא רק כקרב בין עמים אלא גם כקרב בין אלים. "ויציגו" - הפלישתים הציגו את ארון ה' ששבו לפני דגון אלוהיהם כסמל לניצחונם ולניצחון דגון על אלוהי ישראל. מטרת השאלה: העלאת השערה.

3. אלוהי ישראל היכה בחוזקה באלוהי הפלשתים וגם בפלשתים.

4. בתיאורו של המספר יש משום לגלוג נסתר על מנהגי הפלשתים.

ייתכן גם שבכך רצה המספר לתת הסבר משלו למנהג פלשתי שהיה מוכר לקהלו וסיבותיו לא היו ידועות.

התכנים באים ליצור רצף עלילתי ולהשלים פערים בעלילה.

מקריאת התוכן יבינו התלמידים שהפלשתים נוכחו שלקחת ארון ה' בשבי אינה מלמדת על חולשתו של אלוהי ישראל, שכן הוא עדיין מכה גם בהם וגם באלוהיהם. ה' שבר את גאוותם ואילצם להחזיר את הארון.

הַפְּלִשְׁתִּים הַחֲזִירוּ אֶת אַרֹן ה'

קְרָאוּ בְּעֵינַי אֶת פְּסוּקִים 1-2 וּפְסוּקִים 16-17

בְּסֵפֶר שְׁמוּאֵל לֹא מְסֻפָּר מָה עָלָה בְּגוֹרְלָהּ שֶׁל שִׁילָה כְּתוּצָאָה מִהַמְּפֹלָה
בְּמִלְחָמָה עִם הַפְּלִשְׁתִּים. חוֹקְרִים שֶׁחֲפְרוּ בְּתֵל שִׁילָה מְצָאוּ שָׁם שְׂרִידִים
מִתְּקוּפַת עָלִי וּשְׁמוּאֵל: אֲבָנִים שְׂרוּפוֹת, חֲלָקֵי כָלִים שֶׁשָּׁמְשׁוּ לְהַעֲלֹאת
קִרְבָּנוֹת וְעֶרְמַת צְמוּקִים מִפְּחָמִים. הֵם הִגִּיעוּ לַמִּסְקָנָה שְׁאֵלוּ כִּנְרָאָה
סִימָנִים הַמַּעֲיִדִים שֶׁשִׁילָה חֲרָבָה בְּיַד הַפְּלִשְׁתִּים, זְמַן קָצֵר לְאַחַר נְפִילַת
אַרֹן ה' בְּשִׁבִּי הַפְּלִשְׁתִּים.

1. א. מִדּוּעַ לֹא הֵבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת "אַרֹן ה'" בַּחֲזָרָה לְשִׁילָה?

ב. עַל סִמְךָ מָה הִגִּיעוּ הַחוֹקְרִים לַהֲשָׁעָרָה שֶׁהַפְּלִשְׁתִּים כָּבְשׁוּ
אֶת שִׁילָה וְהַחֲרִיבוּהָ לְאַחַר מִפְּלַת יִשְׂרָאֵל בְּאַפְקִי?

2. א. לִפִּי מָה בַּכְּתוּב נִתֵּן לַלָּמֵד שֶׁאַנְשֵׁי קְרִית יְעָרִים הִתִּיחֲסוּ
בְּכַבּוֹד לְתַפְקִיד שְׁמִירַת אַרֹן ה'?

ב. הָאֵם אֶפְשָׁר לְהַסִּיק מִהַמְּסֻפָּר, שְׁאֵלְעֶזֶר בֶּן אֲבִינָדָב הִצְלִיחַ
בְּתַפְקִיד שְׁהוּטֵל עָלָיו? הַסְבִּירוּ לִפִּי מָה קִבַּעְתֶּם.

3. א. כִּיצַד הִשְׁפִּיעָה הַחֲזָרַת "אַרֹן הַבְּרִית" עַל עַם יִשְׂרָאֵל?

ר' דָּוִד קִמְחִי (רַד"ק) מְפָרֵשׁ אֶת "וַיִּנָּהוּ" כֹּךְ:

כָּלֶם נֶאֱסָפוּ אַחֲרֵי ה' וְעַבְדוּהוּ לְבָדוּ לְאַחַר שֶׁהִסִּירוּ הַבְּעָלִים
וְהַעֲשָׂתוֹת.

ב. לְמִי עוֹד הָיָה חֵלֶק בְּכֶךְ שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל נָהוּ אַחֲרֵי ה'? הִעֲזָרוּ
בְּהַסְבִּירוֹ שֶׁל הַפְּרָשָׁן רַבִּי שְׁלֹמֹה יִצְחָקִי (רַש"י):

וַיִּנָּהוּ... אַחֲרֵי ה' - עַל יְדֵי שְׁמוּאֵל שֶׁהָיָה מַחֲזִיר מַעִיר לְעִיר
וְשׁוֹפֵטִם וּמוֹכִיחֵם (נִזְוָף בָּהֶם כִּאֲשֶׁר חָטְאוּ לָה').

1 קְרִית יְעָרִים - שְׁכֵנָה בְּמָקוֹם

שָׁבוּ נִמְצָא הַיּוֹם הַכֹּפֶר אֲבוּ גוֹשׁ.

קְדָשׁוּ - הִכִּינוּ אוֹתוֹ לְתַפְקִיד.

2 וַיִּרְבוּ הַיָּמִים - חָלְפוּ הָרַבָּה שָׁנִים.

וַיִּנָּהוּ אַחֲרֵי ה' - נָהוּ, הִלְכוּ

בְּדַרְכֵי ה', לִבָּם נִמְשָׁךְ לָה'.

וַיִּנָּהוּ - מִלְשׁוֹן לְלִכְתּ בְּעַקְבוֹת.

וַיִּנָּהוּ - מִלְשׁוֹן נָהִי - כָּכִי.

16 וְסָבַב בֵּית-אֵל וְהַגְּלָגֶל...

בָּקָר בְּעָרִים מְרֻכְזוֹת.

17 וַתִּשְׁכְּתוּ הָרַמָּתָה - הָיָה שָׁב

לְעִירוֹ רָמָה (רַמְתִּים צוֹפִים) כְּשֶׁסִּים

אֶת הַסָּבָב הַשָּׁנִי.

3. ב. הַתְּלַמִּידִים יָבִינוּ

שֶׁבְּמֵאֲמָצִים מְמוּשְׁכִּים,

וּבַעֲזֹרַת דְּבָרָיו לַעַם

בְּבִיקוּרָיו הַחוּזָרִים בְּעָרֵי

יִשְׂרָאֵל, הִצְלִיחַ שְׁמוּאֵל

לְהַחֲזִיר אֶת הָעָם לַעֲבוֹד

אֶת ה'.

4. א. מהו הפעל החוזר שלוש פעמים בפסוקים 15–17 ומתאר את אפי מנהיגותו של שמואל?

ב. מה היה תפקידו של שמואל לפי פסוק 16?

ג. שמואל האמין שמנהיג צריך להיות בקשר מתמיד עם בני עמו, ולפעל לקיום הקשר. כיצד אפשר ללמד זאת מהכתוב?

ד. במה דומה ובמה שונה מנהיגות שמואל ממנהיגות עלי? עינו בפרק א פסוק 9; בפרק ד פסוק 13, ופסוק 14.

ה. כיצד שומרים מנהיגים על קשר עם בני העם בימינו?

5. כיצד אפשר ללמד מתוך פסוק 17 שבתקופה שמספר עליה בפרקנו, היו בני ישראל מתאספים לזבח לה' במקומות שונים בארץ?

מפת הישובים שבהם ערך שמואל סבב שנתו

מקרא:

המסלול שבו עבר שמואל

4. א. בכל סיפור בו בולטת מילה ומדגישה רעיון או פרט חשוב מהסיפור (מילה מנחה), מומלץ להתעכב עליו במהלך ההוראה. הפועל החוזר "שפט" מדגיש שהסיפור מתרחש בשלהי תקופת השופטים.
ג. דרכו של עלי כמנהיג מנוגדת לדרכו של שמואל. שמואל "יורד אל העם" ועורך סבב שנתי בעריה החשובות של ישראל, ואילו עלי נשאר בבית ה'. שמואל היה נביא בעוד שעלי היה כהן.

4. ד. נשיא המדינה מארח בחג הסוכות בסוכתו המונים מתושבי המדינה. הנשיא מבקר בערים ובכפרים במדינה, ושומע שם על בעיותיהם של התושבים. הוא מבקר אצל משפחות שכולות של חיילי צה"ל ועוד. חברי הכנסת מזמינים לשיבת הוועדות אנשים שונים, כדי שיחוו את דעתם על הנושא שמועלה בוועדה. המנהיגים נוהגים לענות למכתבי האזרחים הפונים אליהם בעניינים שונים.

המפה: התלמידים יצינו את שמות הישובים, ישימו לב ששמואל פעל במרכז הארץ בשבט בנימין ובשבט אפרים. כמו כן אפשר לשאול: מה המשותף לישובים אלה? בכל אחת מערים אלה היה מזבח. לכן בני ישראל נהגו להתכנס שם. בעיתות הכינוס שמואל היה שופט ומדריך את העם.

6. חֲשֹׁבוּ, מָה אֶפְשָׁר לְלַמֵּד עַל מְנַהֲיגוֹתוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל מִכָּל אֶחָד
מֵהַצְטוּטִים הַבָּאִים?
כְּתֹבוּ סְכּוּם קָצֵר עַל מְנַהֲיגוֹתוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל לְפִי הַצְטוּטִים
הָאֵלֶּה:

- וּשְׁמוּאֵל מָשַׁרְתָּ אֶת־פָּנָיו ה', נֶעַר חָגוֹר אֶפֻּד בֶּד
(פָּרָק ב, פְּסוּק 18).
- וַיֵּדַע כָּל־יִשְׂרָאֵל... כִּי נֶאֱמַן שְׁמוּאֵל לְנָבִיא לַה'
(פָּרָק ג, פְּסוּק 20).
- וַיְהִי דְבַר־שְׁמוּאֵל לְכָל־יִשְׂרָאֵל (פָּרָק ד, פְּסוּק 1).
- וַיִּשְׁפֹּט שְׁמוּאֵל אֶת־יִשְׂרָאֵל כָּל יְמֵי חַיָּיו
(פָּרָק ז, פְּסוּק 15).
- וַהֲלֹךְ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה, וְסָבַב בֵּית־אֵל וְהִגְלָגַל וְהִמְצִיפָה
(פָּרָק ז, פְּסוּק 16).

קראו בעיני את פסוקים 1-22

1. א. במה שונה האפן שבו מנו בני שמואל לשופטים, מאפן מנוי שופטים עד כה?
- ב. במה מזכירה התנהגותו של שמואל את חטאו של עלי?

2. מה אפשר ללמד על אפים של בני שמואל מכל אחד מהמשפטים הבאים:
• ויטו אחרי הבצע • ויקחו שחד • ויטו משפט

"לבצע" פרושו לחתך. בימים קדומים נהגו לשלם בגושי כסף, ובלשון התנ"ך: ב"בצע כסף". בעברית של ימינו משתמשים בבטוי: "בצע כסף" גם בהשאלה ומשמעותו היא: רוח, גמול כספי. הבטוי "ויטו אחרי הבצע" משמעותו – רדפו שחד. בימינו, במדינת ישראל, החק אוסר על מתן שחד. מקבל שחד וגם נותן שחד עומדים למשפט ונענשים.

3. אלו נדרשו הזקנים לפרט ולהסביר מדוע הם רוצים למנות מלך, מה היו אומרים?
מה היה עונה להם שמואל? כתבו בשני טורים.

4. א. איזה משפט מהכתוב מלמד ששמואל פנה לה' בבקשת עזרה והכונה איך לנהג?
- ב. כיצד מנמק ה' לשמואל את בקשת העם למלך? הסבירו לפי פרוש "מצודת דוד":
כי לא אותך מאסו – ... כי לא עשו דבר בלתיך (בלעדיך), אבל בי מאסו ולא חפצו במשפטי (חקי) התורה.
- ג. במה שונה תגובת ה' מתגובת שמואל לדרישת העם למלך?

5. א. השלימו את פרוט המסים שיקח המלך מהעם כפי המתאר במשפט המלך.

2 משנהו – הבן השני.

3 ולא-הלכו בניו בדרכו – לא התנהגו בישר ובהגינות, כמו שמואל.

ויטו אחרי הבצע – היו חמדנים, רצו להתעשר בקלות.
בצע – כסף. ויטו משפט – שפטו לטובת נותן השחד.

5 לשפטנו – שגם ינהיג את העם וגם ישפט.
הגוים – עמים אחרים.

1. הסיפור של עלי ובניו עלי חוזר על עצמו והפעם במשפחת שמואל. גם שמואל וגם עלי לא הענישו את בניהם על חטאיהם. אפשר גם לציין ששניהם מינו את בניהם לתפקידי הנהגה. ואצל שניהם, בסופו של דבר, גרמו הבנים לסיום שושלת המנהיגות. מטרת השאלה לקשר לסיטואציות דומות.

2. חטא החמדנות ותאוות הכסף גרר חטאים נוספים: לקיחת שוחד, וחטא גרימת עוול במשפט.

3. שלטון השופטים לא עבר מאב לבנו ובכך נמנע מצב שבו עשוי אדם לא מתאים לשלוט. השיטה הבליטה את עליונותו של האל. בשיטה זו אין גם מנגנוני שלטון ומנגנוני גביית מסים. החיסרון: אין רציפות שלטונית. ברית השבטים הייתה רופפת. כל שבט היה עסוק בחייו ולא תמיד נחלץ לעזרת שבטים אחרים. אין סדר וארגון. נוצר מצב של הידרדרות חברתית "איש הישר בעיניו יעשה". שאלה טיעונית שמטרתה להעלות נקודות מבט מנוגדות.

7 כִּי־אֵתִי מֵאִסּוּ מֶמֶלֶךְ עָלֵיהֶם -
לֹא רָצוּ לָנֶהֱג לְפִי חֻקֵּי הַתּוֹרָה.

9 אַךְ כִּי־הָעֵד תַּעֲדִי בָהֶם - אָבֵל
תִּזְהֵר אוֹתָם מִפְּנֵי הַצָּפוֹי לָהֶם תַּחַת
שְׁלֹטוֹן מֶלֶךְ.

מִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ - דְּרִישוֹת הַמֶּלֶךְ
מִהֶעָם.

13 רִקְחוֹת - מִיִּצְרוֹת תַּמְצִיזוֹת בְּשָׂמִים.

15 יַעֲשֶׂר - יִקַּח עֲשִׂירִית מִהֵיבֹל מִסַּעֲבוֹר צִרְכּוֹ וְצִרְכֵּי הַמַּמְלָכָה.
סְרִיסָיו וְעַבְדָּיו - שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ.

19 וַיִּמָּאֲנוּ - יִסְכְּרוּ.

20 וַיֵּצֵא לְפָנֵינוּ - יִאֲרָגֵן אֶת הַצָּבָא
וַיִּזְכֵּל אוֹתָנוּ לְמַלְחָמָה.

5. התיאור הוא מן הכבד
אל הקל: מהבנים והבנות
עד הבהמות. הפירוט הרב
מלמד שהמלך "ינגוס"
בכול תחומי החיים.
7. ב. המלכתו של מלך
יוצרת שיטה קבועה
לבחירת שליט, גם שיטת
המלוכה אינה מבוטחת
רצף, שבו השלטון עובר
מאב לבן, שכן היו לא
מעט מהפכות חצר ומעשי
מרידה במלכים. המלכת
מלך תבטל את התבודדות
השבטים, יהיה שלטון
מרכזי אחד שיאחד את
העם. המלך יקים צבא
ויעמוד בראשו. המסים
יוכלו לשמש לרכישת נשק
ולפיתוח הארץ. המלך
יוכל לדאוג לסדר במדינה,
למניעת פשע. תוכל לקום
מערכת שיפוט וענישה
מסודרת. החיסרון: המלוכה
עוברת בירושה ולא תמיד
מתאים היורש לתפקידו.
עלולים להיות מלכים שלא
ידאגו לעם, אלא לעצמם
וינצלו את העם.

5. ב. שמואל מציג באופן
חד צדדי את המלוכה
כניגוד לדרך הנהגתו. הוא

ב. באיזה סדר מתאר שמואל שהמלך יקח לצרכיו מכל מה
שברשות האנשים?

6. א. שמואל הזהיר את העם מפני החיים הקשים המצפים לו
תחת שלטון מלך. מדוע לא הצליח לשכנע את העם לוותר
על רעיון שנוי השלטון?

ב. האם תאורו של שמואל מתאים בהכרח להתנהגותו של
המלך? הסבירו.

7. א. מה היו יתרונות שלטון השופטים ומה היו חסרונותיו?

ב. מהם יתרונותיו של שלטון מלך ומהם חסרונותיו?

8. א. מה הקשר בין המלה "רקחות" הכתובה בפרקנו למלים
"רוקחת" (או "רוקח") "מרקחת" ו"בית מרקחת" שבהן
משתמשים בימינו?

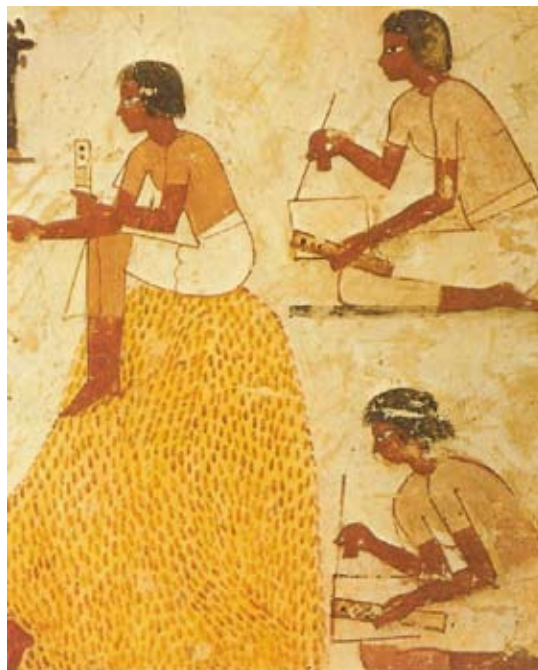
ב. מה הקשר בין המלה "יעשר" במשפט "וזרעיתם וכרמיתם
יעשר", לבין המלה: "מעשר"? בדקו במלון.

חיי העם תחת שלטון מלך

ציורי הקיר והתבליט
הם ביטוי לחיי היום יום
באזור ואפשר ללמוד מהם
על דרישות המלך מעם.
אפשר לשאול: מה הקשר
בין הציורים והתבליט
לבין "משפט המלך"?

א.

פקידי המלך מודדים את כמות יבול
התבואה, כדי לדעת את גובה המס
שעליהם לגבות עבור המלך. ציור קיר
ממצרים הקדומה

ב.

נשים קוטפות פרחים וסוחטות
אותם לתעשית בשמים
תבליט ממצרים הקדומה

ג.

אנשים המגיסים
לעבודת מס עבור המלך.
ציור קיר ממצרים
הקדומה.

9. ב. ג. בפסוקים 11-18:
חוזרות מילים מהשורש:
לק"ח.

המלך ייקח את כל מה
ששייך לבני העם: את
בניכם, בנותיכם שדותיכם
כרמיכם צאנכם... לחרוש
חרישו... המילה המנחה
מדגישה שהמלך ייקח
מעמו הכול לתועלתו
הפרטית ולהאדרתו.
החזרה על הפעלים
מהשורש לק"ח
יוצרת הרגשה שהמלך
הוא עריץ שאין לו מגבלות
והוא מנצל את בני עמו
להנאתו ולצרכיו.

10 האיוורים מבליטים
סבל העם מעריצות המלך.

9. א. כיצד מנסה שמואל לשכנע את העם שלא כדאי להם
להמליך עליהם מלך?

ב. מהו הפעל החוזר שמשמש כמלה מנחה בתאור התנהגותו
של המלך?

ג. איזה רעיון מדברי שמואל לעם מדגישה המלה המנחה?

כאשר מלה מסיימת בולטת משום שהיא חוזרת פעמים אחדות בפרק.
קוראים לה: מלה מנחה.
מלה מנחה מדריכה את הקוראים ורומזת להם על רעיון חשוב בפרק.

10. ניר המאיר בטא את התרשמותו ממשפט המלך באיוורים
הבאים. מה המשפף לדמויות באיוורים?

9. מטרת השאלה: הגדרת
הבדלים.

10. מטרת השאלה: זיהוי
הרעיון המרכזי בפרק.

9. א. מה אמר ה' לשמואל, ומה אמר שמואל לעם לפי פסוק 22?
כתבו בשני טורים.

ב. איזו מסקנה אפשר להסיק מהכתוב בפסוק 22?

10. במה שונה דמותו של שמואל בפרקנו מהדמות שהכרנו עד
כזה?

11. כתבו כותרת מתאימה לפרק.

לסכום (פרקים א-ח):

1. מדוע פותח פרק א בספור על משפחה אלמונית?
2. מדוע זקוק עם ישראל למנהיג חדש?
3. כיצד מתבטאת חלשת העם במלחמותיו עם פלשתים?
4. לפניכם חידות לפרקים א-ח. אם תרצו חברו גם אתם חידות.

1.

משפחה מיחדת במינה
מותרת על נוחיתה.
מטלטלת את עצמה בשמחה
לזבח במקום שהוא שיא
הקדשה.

א. מי המשפחה?
ב. מהו המקום שהוא
שיא הקדשה?

2.

האשה האמללה
אל אלהים בלחש התפללה.
הכוהן חשבה לשכורה,
ברגשותיה הוא פגע,
אך לבסוף לה גלה
שהאל יענה לבקשתה.

א. מי היא האשה?
ב. מיהו הכוהן?

3.

הוא גָּדַל מְחוּץ לְבֵיתוֹ
אֵךְ הַכֹּהֵן לֹא הִזְנִיחַ אֶת חֲנוּכוֹ.
הוא הִתְנַהֵּג לְמוֹפֶת
וּמֵלֵא כִּיאוֹת תַּפְקִידִים,
בְּנִגּוּד לְחֶפְנִי וּפִינֶחֶס הַבָּנִים
הַמְּשֻׁחָתִים.

מִי הוּא הַכֹּהֵן?

מִי הוּא הַחֲנִיךְ?

4.

הוא בִּשְׁבִי נִלְקַח
שׁוֹבִיו חָשְׁבוּ שֶׁהוּא מְנַצָּח.
אֵךְ הוּא לִמַּד אוֹתָם לֶקַח
שְׁלֹא בְמַהֲרָה יִשְׁכַּח.

מִי הוּא?

מִי הַשׁוֹבִים?

5.

הוא גָּמָא מְרַחֲקִים
וְהַצֵּטִין בֵּין הָרָצִים.
בְּפִיו הִיתָה בְּשׁוּרָה רָעָה
וּבְעִיר קָמָה זַעֲקָה גְדוֹלָה.

א. מִי הוּא?

ב. מֶה הוּא שֵׁם הָעִיר?

6.

הַבָּאָתוֹ לְבֵית אַבִּינָדָב
גִּרְמָה לָעַם סְפוּק רַב
וּבְעֶקְבוֹתָיו,
חֲזַר הָעַם בְּתִשׁוּבָה
וְאַחֲרֵי ה' נָהָה.

מִי הוּא?

שְׁנוֹי הַמִּשְׁטָר
בְּיִשְׂרָאֵל

הספור על אתונות שאבדו

קראו בעין את פסוקים 1-14

1. אילו סוגי משטר הכרתם בעם ישראל:

א. בתורה? ב. בספר יהושע? ג. בספר שופטים?

2. כתבו בקצרה את הספור על האתונות שאבדו. העזרו גם באיורים.

1 בן זמין - משבט בנימין.
גבור חיל - כאן במשמעות מצליח,
עשיר ונכבד.

2 בחור נטוב - מבחר ומצליח.
משכמו ומעלה גבה מכל-העם -
גבוה במיוחד. בימינו משתמשים
בהשאלה בבטוי "משכמו ומעלה"
כדי לתאר אדם בעל תכונות מציגות
במיוחד.

3 מהנערים - אחד מהמשרתים.
בקש - חפש.
וקום לו, בקש - שלושה פעלים
ברצף מלמדים שאביו רצה שיפעל
מהר.

1. רצוי לברר עם
התלמידים את המושג
"משטר".
אפשר לשאול: אילו סוגי
משטרים מוכרים לכם
בימינו? במקרא?
יש להניח שהתלמידים
יזכירו בין השאר גם את
הזקנים שעזרו למשה,
ליהושע ולשופטים.

5. א. שאול מתייחס אל משרתו כאל שווה אליו. הוא אומר על אביו: "ודאג לנו", ולא "ודאג לי". המשרת מרגיש בנוח להציע לאדונו להתיעץ עם הרואה ושאול מרגיש בנוח לקבל את הצעתו. כדי לעודד קריאה מדויקת ומוטעמת במקרא אפשר לבקש מהתלמידים לקרוא בקול רם את השיחות השונות בפרק. מורים מעוניינים יוכלו להציע לתלמידים לספר את סיפור אובדן האתונות בפנטומימה. מטרת השאלה: הסקת מסקנה.

3. מִיד בְּתַחֲלַת הַפָּרֶק מְצִיג בְּפָנֵינוּ הַמְסַפֵּר דְּמוּת חֲדָשָׁה בְּשֵׁם "שָׂאוּל".

מָהֶם הַפְּרָטִים הַמְסַפְּרִים עָלָיו בַּפְּסוּקִים 1-2?

4. עַל שָׂאוּל מְסַפֵּר שֶׁהָיָה "מְשַׁכְּמוּ וּמַעֲלָה", כְּלוֹמֵר – גִּבָּה קוֹמָה. רֹאשׁ הַמַּמְשָׁלָה הָרִאשׁוֹן שֶׁהִכְרִיז עַל הַקָּמַת מְדִינַת יִשְׂרָאֵל, דָּוִד בֶּן גּוּרִיּוֹן ז"ל, הָיָה נִמּוּךְ קוֹמָה וּבְכָל זֹאת אָמְרוּ עָלָיו שֶׁהוּא "מְשַׁכְּמוּ וּמַעֲלָה" – לָמָּה הַפְּנֹנָה בַּמְקָרָה זֶה?

5. א. אֵיזָה מִשְׁפָּט מֵהַכְּתוּב מְלַמֵּד שֶׁהִיִּחָסִים בֵּין שָׂאוּל לְנִעְרוֹ חָרְגוּ מֵהִיִּחָסִים הַמְקַבְּלִים בֵּין אָדוֹן לַמִּשְׁרָת?

ב. מָה אֶפְשָׁר לְלַמֵּד מִכֶּךָ עַל שָׂאוּל?

6. א. בְּתֵאוּר דְּמוּתוֹ שֶׁל אָדָם אֶפְשָׁר לְהִתְיַחַס לְתַכּוּנוֹת פְּנִימִיּוֹת, כְּמוֹ חֲכָמָה, יִשָּׁר, תְּמִימוּת, אוֹ לְתַכּוּנוֹת חִיצוֹנִיּוֹת, כְּמוֹ יָפִי, צָבֵעַ שְׁעָר, גִּבָּה. עַל מָה שֵׁם הַמְסַפֵּר אֶת הַדָּגֵשׁ בְּתֵאוּרוֹ שֶׁל שָׂאוּל? הַסְבִּירוּ אֶת קִבְעֵיתְכֶם.

ב. שְׁעָרוֹ, מִדּוּעַ חָשׁוּב לַמְסַפֵּר לְתֵאוּר אֶת אָפִיו שֶׁל שָׂאוּל?

4 וַיַּעֲבֹר בְּהַר-אֶפְרַיִם...

בְּאַרְצָ-שֵׁלֶשָׁה... – שְׁמוֹת שֶׁל אֲזוּרִים בְּנַחֲלַת שִׁבְט אֶפְרַיִם.

5 בְּאַרְצָ צוֹף – בְּאֲזוּר רִמְתִּים צוֹפִים.

לָכֵה וְנִשְׁוֹכָה – הָבָה נִחְזָר.

יַחְדָּל – יִפְסִיק לְדַאֵג.

7 תִּשׁוּרָה – מִתְנָה.

מָה אֶתְנוּ – מָה יֵשׁ אֶתְנוּ לָתֵת.

12 בְּמָה – מָקוֹם מְגִבָּה.

לְהַקְרִיב קִרְבָּנוֹת.

13 הָעָם – הַמְזֻמְנִים לְזִבְחָ.

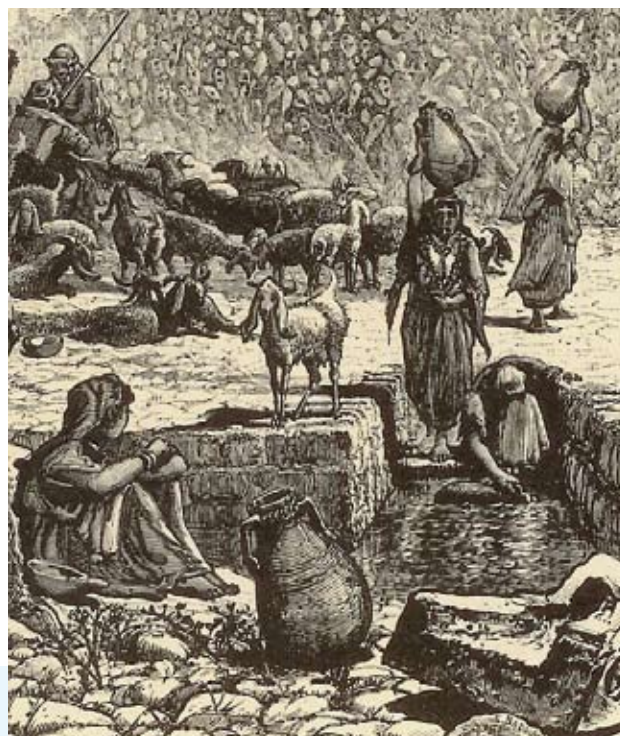
הַקְרָאִים – הַמְזֻמְנִים, הָאֲנָשִׁים

שֶׁקִּרְאוּ לָהֶם לְבֹא לְזִבְחָ.

6. ב. הַמְסַפֵּר כִּבְר יוֹדֵעַ, אֵךְ עֲדִיין אֵינוֹ מַעֲוִיין לַחֲשׁוֹף בְּפָנֵי הַקּוֹרָא, שֶׁשָּׂאוּל עֲתִיד לַמְלוּךְ. לִכֵּן חָשׁוּב לוֹ לְהַקְדִּים וּלְהַצִּיג בְּפָנֵי הַקּוֹרָאִים אֶת אוֹפִיו שֶׁל הַמוֹעֵד לַמְלוּכּוֹת, כִּדִּי שֶׁהַקּוֹרָאִים יִתְרַשְׁמוּ מֵאִשִּׁיוֹתוֹ.

מִטְרַת הַשְּׂאֵלָה: הַסְקַת מַסְקָנָה.

הַמִּשְׁךָ בַּעֲמוּד הַבָּא.

שׂוֹאֲבוֹת מִים.
צִיּוּר שֶׁל הַחוֹקֵר וִילְסוֹן
מֵהַמָּאָה ה־19

7. א. מדוע כנו את הנביא בפרקנו בשם "הרואה"?

ב. עד כה למדנו שתפקיד הנביא הוא להודיע בשם ה' דברים חשובים לעם ישראל – מה תפקיד הנביא לפי פסוק 9?

8. א. איך אפשר לראות לפי המספר שהמזמנים לזבח חלקו כבוד לשמואל מנהיגם?

ב. מה אפשר ללמד מהמספר על מנהיגי הזבח באותם ימים? כתבו בסעיפים.

9. שער, מדוע עד רגע הפגישה עם שאול, לא מגלה לנו המספר שהרואה הוא שמואל?

10. מהי התרשמותכם מדמותו של שאול?

5. ב. הנער בסיפורנו הוא דמות משנית. לכשעצמו, אין לו חשיבות. אך באמצעות השיחה בינו לבין שאול שהוא הדמות הראשית, מאפיין המספר את דמותו של שאול כאישיות מהססת שאינה דבקה במטרה. אחד האמצעים הספרותיים במקרא ובספרות ככלל, הוא השימוש בדמות המשנה כדי להבליט את הדמות הראשית. תפקידה השני של דמות המשנה (הנער): לקדם את העלילה. הנער הוא זה שמציע לשאול ללכת אל הרואה.
7. ב. הכינוי רומז שביכולתו של "הרואה" לראות (לדעת) מה שאחרים אינם רואים.
9. זו דרכו של המספר לשמור על מתח ועניין אצל הקוראים.

מזבח שהתגלה בחפירות ערד הקדומה

קראו בעיון את פסוקים 15 – 26

1. עם סיום הקריאה כתבו שאלות שעוררו מחשבה אצלכם. השתמשו במלות השאלה: מדוע? כיצד יתכן? וכדומה.

2. א. כיצד מעכב המספר את הספור על ההכרזה ששואל הוא המלך שימלך?

ב. רק באמצע הפרק, בפסוק 15, מגלה המספר לקוראים מיהו המיעד למלך. מה משיג המספר בכך שלא ספר לקוראים כבר בהתחלה את שם המעמד למלכות?

3. א. המספר רומז שבואם של שואל ונערו אל הרואה אינו מקרי – לפי מה מהמספר אפשר להבין זאת? עינו בפסוקים 15 עד 17.

ב. בעברית של ימינו אומרים: "חברי גלה לי סוד". באיזה בטוי שמשמעותו דומה משתמש המספר כדי לומר לקוראים ששמואל ידע על פגישתו הקרובה עם שואל?

שער משחזר של החומה הקדומה שהייתה בעיר דן

1. רצוי מדי פעם לבקש מהתלמידים להעלות שאלות ולדון בהן על מנת לחזק את מעורבותם בעלילה.

2. בסיפורו על חיפושם אחר אתונות שאבדו, מעורר המספר מתח אצל הקורא, שסקרן לדעת מדוע חשוב כל כך לספר על איש שהולך לחפש אתונות, בעוד הסקרנות בו גואה: מה יעשה שמואל – האם ימליך מלך? ואם כן, במי יבחר למלך? בכך, שעיקר הסיפור אינו מתגלה מיד בהתחלה, שומר המספר שעניינו של הקורא בסיפור העלילה לא יאבד. מטרת השאלה: הסקת מסקנה.

15 גלה את-אזן שמואל – אמר לו.

16 כעת מחר – מחר בשעה הזאת. ומשחתו לנגיד – תמשח את ראשו בשמן למלך.

כי ראיתי את-עמי – את סכל עמי.

18 בתוך השער – שער העיר. שואל ושמואל נפגשו כאשר שמואל עמד לצאת לבמה מחוץ לעיר ושואל עמד להכנס אל העיר.

20 ולמי כל-חמדת ישראל – למי יהיה כל העשר שאנשים חומדים כלומר עשרו של עם ישראל יהיה לשואל.

22 לשכתה – אל הלשכה, חדר ליד הבמה.

23 שים אתה עמך - שמר אותה

אצלך.

24 השוק והעליה - חלק השוק מהזבח

והבשר שעליה.

הנשאר למועד - החלק המבחר

של הבהמה שהוריתי לשמר

מהזבח הנערך עכשו.

25 על-הגג - חזרו מהזבח

לגג בכיתו של שמואל.

כַּאֲשֶׁר רָאָה שְׁמוּאֵל אֶת שָׂאוֹל, ה' אָמַר לוֹ: "זֶה יַעֲצֹר בְּעַמִּי". לָמָּה הַפְּוֹנָה?
לַפְנֵיכֶם שְׁנֵי הַסִּבֵּרִים שׁוֹנִים:

יוֹנָתָן בֶּן עֲזִיָּאל פָּרַשׁ:

... וְאָמַר זֶה בַּעֲבוּר הַפְּלִשְׁתִּים שֶׁהָיוּ מוֹשְׁלִים בָּהֶם. כְּלוּמַר שִׁיעֲצֹר
הַפְּלִשְׁתִּים וַיִּמְנָעֵם מִלְּהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל. וְהוֹשִׁיעַ אֶת עַמִּי מִיַּד פְּלִשְׁתִּים.

הַפָּרִשׁוֹן ר' דָּוִד קֶמַחִי (רד"ק) הַסִּבֵּר:

יִמְלֹךְ כָּמוֹ יוֹרֵשׁ עֶצֶר (שׁוֹפְטִים פָּרָק יח, פְּסוּק 7) -

יוֹרֵשׁ מְלוּכָה. וְנִקְרָא עוֹצֵר לְפִי שְׁעוֹצֵר אֶת הָעָם שְׁלֹא יֵלְכוּ

וְלֹא יַעֲשׂוּ דְבַר אֱלֹהִים בְּרִשְׁוֹתוֹ.

4. א. איזה מהפרושים רואה במלך מושיע ומשחרר משעבוד זר?

ב. איזה מן הפרושים רואה במלך מושל השולט בעם ביד רמה?

ג. איזה פרוש נראה לכם כמתאים ביותר למלך שהעם דורש?

ד. איך קוראים בימינו לבן היורש את תפקיד המלך?

5. א. איזה כנוי נתן למלך בפרקנו?

ב. במה דומה בחירת שאול לבחירת השופטים ובמה היא שונה?

6. אלהים אמר לשמואל: "כִּי רָאִיתִי אֶת עַמִּי כִּי בָאָה צַעֲקָתוֹ
אֵלַי", כְּלוּמַר רָאִיתִי אֶת סִבְלָם. מִשְׁפָּט זֶה נִמְצָא גַם בְּשִׁמּוֹת
פָּרָק ג, פְּסוּק 7.

א. מה מביע המשפט בשמות?

ב. במה שונים המקרים ובמה הם דומים?

ג. שערנו, מדוע בחר המספר להשתמש במשפט זה גם בפרק זה?

7. א. כיצד רמז שמואל לאורחי הזבח ששואל הוא אדם מכבד
וחשוב?

6. ב. יש להניח

שהתלמידים יסיקו שלפי

המסופר עד כה נבחרו

מנהיגי ישראל על ידי ה':

הוא בחר את השופטים

והוא גם בחר בשאול

(פסוק 16). (שמואל

המליך אותו לפי צו מה')

גם שאול וגם השופטים

מונו לתפקידם בזמן של

קשיים וסכנה לעם.

7. ב. מטרת השאלה:

הסקת מסקנה

מההשוואה.

ב. פִּיצֵד רִמֵּז שְׁמוּאֵל לְשֹׂאוֹל שֶׁהוּא עֲתִיד לְמָלֵךְ?

ג. הָאֵם שְׂאוֹל הֵבִין אֶת הָרִמְזָה שֶׁל שְׁמוּאֵל? הִסְבִּירוּ לָפִי מָה קִבְעָתֶם.

8. לָפִי פָסוּק 21, שְׂאוֹל לֹא חָשַׁב אֶת עֲצָמוֹ מִתְּאִים לְהִנָּהֵג הָעָם. הָאֵם זְכוּרִים לָכֶם מִנְהִיגִים אֲחֵרִים בְּעַם יִשְׂרָאֵל שֶׁחָשְׁבוּ כֵךְ עַל עֲצָמָם? עֵינֵינוּ בְּשִׁמוֹת פָּרָק ג', פָּסוּק 11 וּבְשׁוֹפְטִים פָּרָק ו', פָּסוּק 15.

9. שְׁעָרוֹ, מִדּוּעַ בִּקֵּשׁ שְׁמוּאֵל אֶת שְׂאוֹל לֹמֵר לַנֶּעַר לַעֲבֹד וּלְהִתְקַדֵּם לְפָנָיו?

10. כָּתְבוּ שְׁלוֹשׁ כּוֹתָרוֹת אֲפִשְׁרִיּוֹת לִקְטַע מִפָּסוּק 15 עַד פָּסוּק 26. מִתְּחוּ קוֹ מִתַּחַת לַכּוֹתֶרֶת הַמִּתְאִיָּה בְּיוֹתֵר לְסָפּוֹר. נִמְקוּ בְּחִירְתְּכֶם.

11. בְּתִקּוּפַת אֲבִטָּלָה קָשָׁה פָּנָה אֶסְף לְמַפְעָל וּבִקֵּשׁ לְהִתְקַבֵּל לְתִפְקִיד זֹטָר אֲפִלוּ אִם מִשְׁכָּרְתּוֹ תִּהְיֶה נְמוּכָה. לְאַחַר הִרְאִיוֹן נֶאֱמַר לוֹ שֶׁהוּא נִתְמַנֶּה לְתִפְקִיד בְּכִיר בַּמַּפְעָל. בְּשֹׂכֵר גְּבִיָּה. אֶסְף חָשַׁב לְעֲצָמוֹ: "הֲלֹכְתִי לְחַפֵּשׁ אֶת הָאֲתוֹנוֹת וּמִצָּאתִי אֶת הַמְּלוּכָה".

א. מָה הִקְשֵׁר בֵּין אֲמִירְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְסָפּוֹרנוּ?

ב. כָּתְבוּ גַם אֶתֶם דְּגָמָה וְהִשְׁתַּמְשׁוּ בְּאַמִּירָה זוֹ.

11. משפט זה משמש משל למי שבקש לעצמו משהו קטן והגיע במפתיע לגדולות, או משל למי שחיפש דבר פשוט ומצא את הדבר בעל הערך הגדול ביותר

בְּפָרְקֵנוּ מְסַפֵּר עַל זֶבַח שְׁעָרֵי שְׁמוּאֵל. זֶבַח הוּא קִרְבָּן שֶׁרַק חֲלָקִים מִהִבָּהֶמָּה מְקַרִּיב הַכוֹהֵן עַל הַמִּזְבֵּחַ, חֲלָקִים אֲחֵרִים מִהִקְרָב אוֹכְלִים הַמִּזְמָנִים וּמִבִּיאֵי הַקִּרְבָּן. גַּם הַכוֹהֲנִים קִבְּלוּ לְעֲצָמָם חֲלָקִים מִבֶּשֶׂר הַקִּרְבָּן. סוּג אַחֵר שֶׁל קִרְבָּן הִיָּה מַעֲלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְנִשְׂרַף בְּשִׁלְמוֹתוֹ.

12. לְמַלְאָה קִרְבָּן יֵשׁ מִשְׁמַעוֹת מְשֻׁאֶלֶת בְּיָמֵינוּ – מַהִי?

עֲנוּ לְאַחַר שֶׁתִּקְרְאוּ אֶת הַדְּגָמָה הַבָּאָה:

קִרְבָּנוֹת תְּאוֹנוֹת הַדֶּרֶכִּים הוֹבֵאוּ לְמִנוּחַת עוֹלָמִים.

כָּתְבוּ גַם אֶתֶם מִשְׁפָּטִים וְהִשְׁתַּמְשׁוּ בַּמַּלְאָה "קִרְבָּן" כַּמַּלְאָה מְשֻׁאֶלֶת.

השלב הראשון בתהליך בחירת המלך הראשון לעם ישראל

קראו בעיון את פסוקים 1-16

פד שמו, איור לפי
ממצא ארכיאולוגי

1. הסתים הזבח שבו חלק שמואל כבוד לשאול בפני המזמנים. הסתימה גם השיחה בין שמואל לשאול על גג ביתו. מתי המשיך שמואל את תהליך הקדשתו של שאול למלך? (ראו פסוק אחרון בפרק ט.)

2. מה היתה הפעלה הבאה בתהליך בחירת שאול למלך?

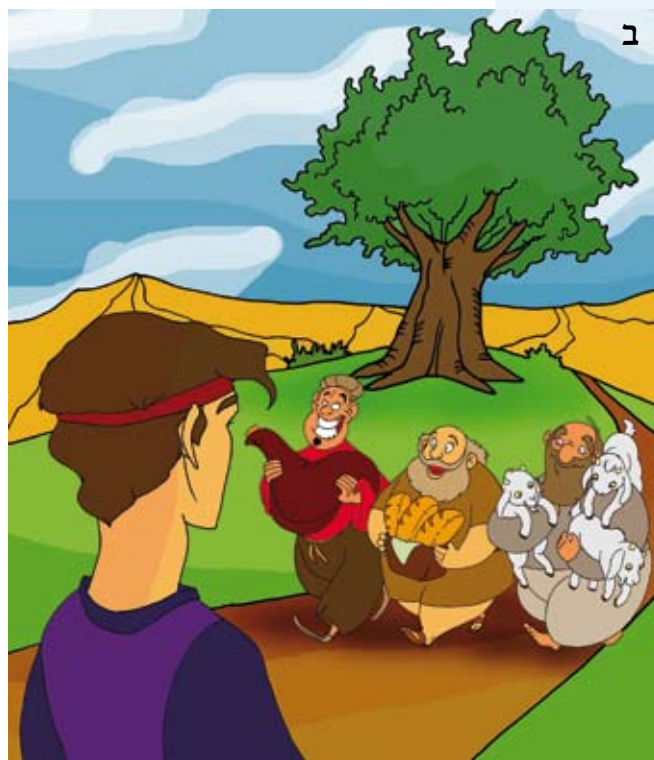
3. א. שמואל הרגיש ששאול זקוק לחזק ולעידוד. מה עשה לצורך זה?

ב. עינו בשמות פרק ד פסוקים 1-3 ובספר שופטים פרק ו פסוק 17.

מי בקש חזקים בכל אחד מהספורים? במה שונים שני המקרים ובמה הם דומים?

ג. שְׁמוּאֵל בֶּשֶׂר לְשֹׂאֵל עַל פְּגִישׁוֹת שִׁיקְרוּ לְשֹׂאֵל בְּדַרְכּוֹ לְבֵית
אָבִיו. מָה קוֹרָה בְּכָל אַחַת מִהַפְּגִישׁוֹת?
כְּתֹבוּ הַסֵּבֶר קָצֵר לְכָל אֵיזֹר.

4. א. באיזו פגישת נודע לשאול שהאתונות נמצאו?

ב. באיזו פגישת עוברת על שאול חזיה שלא הפיר מעולם?

5. א. מתי התחיל בשאול תהליך השנוי מאדם אלמוני, המחפש

אתונות, למנהיג? צטטו מפסוק 9 את הבטוי המסמל את תחילת השנוי.

ב. מתי מגיע לשיאו השנוי שחל בשאול? העתיקו גם את הבטוי המלמד על עצמת השנוי.

6. א. על מה התוכחו האנשים בגבעה, כאשר ראו את שאול

מתנבא? עינו בפסוקים 11 ו-12.

ב. מהו הפתגם בספורנו שאפשר להשתמש בו כדי להפנות את

תשומת הלב למישהו שמראה כשרון או יכלת שלא צפו להם ממנו?

7. שמואל מדגיש לשאול שעליו להיות כפוף להוראותיו. העתיקו

משפט מהכתוב המלמד על כך.

6. אנשים שראו את שאול

מתנבא אמרו: "הגם

שאול בנביאים". מאחר

שאין יודעים באיזו נימה

אמרו את המשפט הזה,

אפשר להבינו כלגלוג

על מי שפתאום מתחיל

להתנבא, או כהפתעה

מנוכחות שאול בתוך

קבוצת הנביאים. אפשר

להציע לתלמידים לומר

את המשפט בהטעמה

השונה בכל פעם. בסצינה

שבה העם מתפלא כיצד

צולחת רוח נבואה על

שאול האיכר: "מה זה היה

לבן קיש..." אחד הנוכחים

עונה: ומי אביהם של

הנביאים האחרים? כלומר

אלוהים משרה רוח נבואה

על מי שהוא רוצה, בלי כל

קשר לייחוס המשפחתי.

7. מן הראוי להפנות את

תשומת לב התלמידים

לכך ששאול לא זוכה

להתגלות ישירה של ה',

כמו במקרה של התגלות

ה' למשה או ליהושע

(שמות פרק ג, יהושע

פרק ה, פסוקים 13-14).

שאול נשלח אל שמואל,

ושמואל הוא "המתווך"

בינו לבין אלוהים. שמואל

הוא שמוסר לו על ייעודו

למלך, ושמואל הוא האיש

שיפעיל את שאול.

הַשָּׁלֵב הַשֵּׁנִי בַתְּהִלָּה הַמְּלָכֶת שְׂאוּל

קְרָאוּ בְּעֵינַי אֶת פְּסוּקִים 17–27

1. שְׂמוּאֵל כָּבֵר בָּחַר מֶלֶךְ. מִדּוּעַ אִם כֵּן הוּא נֹזֵף בְּנֶאֱסָפִים עַל שִׁבְקָשׁוֹ מֶלֶךְ?

2. א. שְׂמוּאֵל כָּבֵר יָדַע כִּי שְׂאוּל הוּא בְּחִירוֹ שֶׁל ה'. מִדּוּעַ לֹא הִכְרִיז עַל כֵּן, אֲלֹא הִחְלִיט לְהַמְלִיךְ אֶת שְׂאוּל פְּעַם נֹסְפֶת בְּדֶרֶךְ שֶׁל שְׂאִילָה בִּה' בְּנוֹכְחוֹת הָעָם?

ב. שְׂמוּאֵל נָהַל אֶת בְּחִירַת הַמֶּלֶךְ בְּמִצְפָּה לְפִי סֵדֶר מִסָּתָם. מָהוּ הַסֵּדֶר? רְאוּ פְסוּקִים 20–22.

ג. שִׁעְרוּ מִדּוּעַ עָרַךְ שְׂמוּאֵל אֶת הַבְּחִירָה דּוֹקָא בְּסֵדֶר זֶה?

3. חֲפָשׂוּ מִידַע בְּאֵינְטֵרְנֵט וּבְאַנְצִיקְלוֹפֵדִיָּה וְכַתְּבוּ סְכּוּם קֶצֶר שִׁיְהִיָּה בּוֹ מַעֲנֶה לַשְּׂאִלוֹת הַבָּאוֹת:

- מָהֵם "אוֹרִים וְתַמִּים"?
- כִּיצַד מְשַׁעְרִים שֶׁהִשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶם כְּדִי לְדַעַת אֶת רְצוֹנוֹ שֶׁל אֱלֹהִים?
- מָה הָיָה תַּפְקִידוֹ שֶׁל הַכּוֹהֵן הַגָּדוֹל בְּמִקְרָה שְׂרָצוֹ לַשְּׂאִל בִּה'?

1. כנראה שלבו אינו שלם עם רצון העם. הוא רואה בבקשתם כפיות טובה. חשוב לו שהעם יאמין שכל מעשה ישועה הוא תוצאה של כוחו של אלוהים.
2. לשמואל חשוב שהעם יכיר בכך שלא הוא בחר בשאול אלא אלוהים. באופן זה ילמד העם להבין שהנביא מדבר אליו רק בשם ה'. במחקר מקובלת הדעה שהיו שתי גרסאות שונות להמלכת שאול, והכתוב בחר להביא את שתיהן.
השאלה מזמנת עיסוק באופן בחירתו של שאול למלך כתהליך של התקרבות, צמצום החיפוש עד ההגעה למלך הנבחר. מהיחידה הגדולה ביותר אל הקטנה ביותר. כך ייווכח העם שלא היה משוא פנים בבחירת המלך. בחירתו היא לפי רצון ה'. ניתן להציע לתלמידים מעוניינים לצייר תיאור גרפי של אופן הבחירה.

מספר ששאל "נחבא אל הכלים" – לפי הפרוש המלולי שאל מתחבא בין החפצים שהביאו עמם הנאספים. בעברית של ימינו משתמשים בבטוי זה בהשאלה, כדי לתאר מישהו צנוע שבורח מהכבוד.

5. קראו את דברי חז"ל על התנהגות שאל:

כל מי שהוא רודף אחר השורה (השלטון) שורה בורחת ממנו, ומי שהוא בורח מן השורה, שורה רודפת אחריו, שאל ברח מן השורה בשעה שרצו להמליך אותו והיא רדפה אחריו.

א. בזכות מה ראוי שאל להיות מלך לפי חז"ל?

ב. אילו מנהיגים שהפרכתם בספורי התנ"ך נרתעו מלקבל את תפקיד המנהיג, אך הצליחו מאוד בתפקידם? (שמות פרק ג, פסוק 11 ושופטים פרק ו, פסוק 9).

ג. מי רדף בספר שופטים אחרי השורה, אך המיט אסון על אלה שבחרו בו? (שופטים פרק ט, פסוקים 42 עד 46)

6. שמואל אמןם התנגד למלוכה אך בכל זאת החמיא לשאל. העתיקו את המחמאה מתוך פסוק 24.

7. א. העתיקו מתוך פסוק 25 את המשפט המלמד ששמואל הסביר לעם את חובותיו כלפי המלך.

ב. מדוע חשוב היה לעשות זאת?

ג. שער, מדוע העלה שמואל את "משפט המלוכה" על הכתב?

8. א. על מה היתה המחלוקת בעם לאחר בחירת שאול?

ב. שִׁעְרוּ, מדוע היו כאלה שִׁבְּזוּ לִשְׂאוֹל?

8. ג. התלמידים ישימו לבם שהמספר מכנה את מתנגדי שאול: "בני בליעל" ואת תומכיו: "החיל אשר נגע אלוהים בלבם".

9. א. מצד אחד יש משהו יפה ביכולת של שאול לסלוח. יכול להיות שהוא היה מודע לכך שהפעלת ענישה בתחילת התפקיד עלולה לגרום לשנאה ומרירות כלפיו בחוגים שונים בעם. (ייתכן שהאמין שאחרי שהוא יוכיח את עצמו, הכול יקבלו את מנהיגותו). ומצד שני, בני אדם יישמעו למלך רק אם יכבדו אותו. לכן מחובת המלך להגן על כבוד משרתו. סעיף א: שאלה טיעונית המעוררת העלאת נקודות מבט מנוגדות. מטרת סעיף ב: נקיטת עמדה אישית.

ג. האם אפשר לדעת במי מהצדדים המתופחים על המלכת שאול תמך המספר? הסבירו לפי מה קבעתם.

9. א. יש הטוענים ששאול נהג בתבונה במתנגדיו, ויש הטוענים ששאול שָׁגָה וְהָיָה עָלָיו לְהָגִיב בְּתַקִּיפּוֹת וּלְהַעֲנִישָׁם. כתבו טעונים לחזוק כל אחת מהדעות.

ב. האם יש הבדל אם פוגעים במלך או באדם פרטי? נמקו.

השלב השלישי בהמלכת שאול

קראו בעיון את את הפרק

1. מה זכור לכם על היחסים בין עמון לישראל בימי השופט יפתח? (שופטים פרק יא, 4-6 ופסוקים 32-33)

2. אנשי יבש גלעד לא רצו להלחם והעדיפו להכניע ולהשתעבד למלך עמון. מה זה מלמד על מצבם?

3. כניעתם של אנשי יבש גלעד אינה מובנת. רק לאחר שגלו במערות קומרון שליד ים המלח את מגלת ספר שמואל, מצאו את התשובה לכך.
קראו את הקטע ואחר ענו: מדוע נכנעו אנשי יבש גלעד?

בפרק י במגלת ספר שמואל נמצא קטע שאינו נמצא בתנ"ך שבדינו (המכנה "נסח המסורה"):
נחש מלך בני עמון, הוא לחץ את בני גד ואת בני ראובן בחזקה. ונקר להם כל עין ימין. ונתן אימה ופחד על ישראל. ולא נשאר איש בבני ישראל אשר בעבר הירדן, אשר לא נקר לו נחש מלך בני עמון כל עין ימין, רק שבעת אלפים איש נסו מפני בני עמון ויבואו אל יבש גלעד.

4. חפשו מידע על מגלות ים המלח באינטרנט או באנציקלופדיה וכתבו בעזרת השאלות הבאות סכום קצר:

- מה מצאו בקומרון?
- כיצד הגיעו חלק מן המגלות לידי מדינת ישראל?
- היכן הן מצגות כיום?

1 ויעל - עלה, יצא למלחמה.

נחש - מלך בני עמון.

ויחזן - חנה, הקים מחנה צבא,

הטיל מצור על יבש גלעד.

כרת-לנו ברית, ונעבדך -

במקום להלחם נערך הסכם

כניעה ונשתעבד לך.

ויצאנו אליך - נכנע.

2 בנקור - אם תתנו שנגקר, נעור.

חרפה - בושה.

3 הרף לנו - תמתין, חכה לנו.

מלאכים - שליחים.

מושיע - מציל.

4 גבעת שאול - נקראה גם

"גבעת בנימין", או "הגבעה".

6 ותצלח רוח-אלהים -

רוח גבורה מה'.

7 צמד - זוג.

וינתחמו - חתך אותו.

כאיש אחד - כלם.

9 כחם השמש - בצהריים.

11 שלשה ראשים - חלק את הצבא

לשלושה חלקים.

אשמרת הבקר - בין שתיים בלילה

לשעת הזריחה.

ויפצו - התפזרו.

תשועה - ישועה, הצלה.

12 מי האמר, שאול ימלך עלינו

- מי הם המזלזלים בשאול ובכוחו

למלך?

14 הגלגל - ליד יריחו.

תצלום מערות קומראן במדבר יהודה

קטע ממגלה שהתגלתה
במערה בקומראן

כפי שראיתם בקטע מתוך פרק י של מגלת שמואל א מקומרו, היו הבדלים בין העתקים של כתבי היד הקדומים של התנ"ך. היו בנמצא נסחים הדומים מאוד לתנ"ך שבידינו והיו נסחים שהיתה בהם תוספת או הבדל, אף על פי שהמעתיקים נהגו בזירות רבה והשתדלו לדיק בהעתקת ספרי התנ"ך.

לאחר חרבן בית המקדש השני נקבע הנסח המסרתי הסופי של התנ"ך, ומאז אין משנים בו אפלו טעות מעתיקים. האנשים שעסקו בשמירה על דיוקו של התנ"ך נקראו "מסרנים" או "בעלי המסורה". במאה העשירית נקבע נסח אחיד לתנ"ך כפי שהוא נמצא בידיכם והוא מכונה "נסח המסורה".

5. א. מדוע לא הסתפק מלך עמון בכניעת יבש גלעד?

ב. מדוע שנו אנשי יבש גלעד את דעתם והחליטו לנסות בכל זאת להלחם בבני עמון?

ג. שער, מדוע לא חשש נחש העמוני לחכות שבועה ימים עד לתשובתם הסופית של אנשי יבש גלעד?

ניר דמין ואיר את מחשבות נחש מלך עמון. התבוננו באיור.

6. א. איזו תגובה עורר ספורם

של אנשי יבש גלעד, בעיר גבעה?

ב. שאל לא היה בין השומעים – היכן היה?

7. א. ממה אפשר להבין ששאול

התנהג כמלך וכמנהיג?

ב. על איזה ענש הכריז שאול?

ג. מדוע בחר בדרך זו?

ד. כיצד אפשר לראות מהמספר ששאול הבין שהוא כפוף לשמואל?

5. ג. התלמידים יבינו שבגלל היות העם מפורד לשבטים וחסר מנהיג אחד, שיאחד את העם, לא היה מובטח כלל שתהיה היענות לקריאת המצוקה ובקשת העזרה של יושבי יבש גלעד.

7. ד. התלמידים ישימו לב ש"צו הגיוס" של שאול בא בשם שמואל ובשמו של שאול.
9. שאול הוכיח שהוא מסוגל להטיל את מרותו על העם. הוא גייס לוחמים מכל השבטים. הוא התגלה כתכסיסן: הוא הטיל על אנשי יבש גלעד להטעות את בני עמון בהבטחה שהם עומדים להיכנע, ועל ידי כך להרדים את ערנותם. כך הצליח להפתיע ולהביס את בני עמון במלחמת בוק.

9. אולי יהיו תלמידים שיציעו לחצות את הירדן מהגבעה מזרחה במקום שבו חצו יהושע ובני ישראל את הירדן ולהפתיע את בני עמון מאחור. החיסרון של הצעה זו שעל הכוח הישראלי לעבור בתוך ממלכת עמון ויש להניח שימצאו מודיעים שיוודיעו על כך למלך עמון. יתכן שיהיה מי שיציעו צעידה בדרך הים העוברת במישור החוף ובעמק עמק יזרעאל. היא אומנם נוחה להליכה אך היא עוברת בשטחי הפלשתים והכנענים שלא יאפשרו לאסוף מעבר של צבא ישראלי בתחומם. יתרונה של הדרך שבחר שאול היה בכך שעבר דרך ערים ישראליות וגם יכול היה בדרכו את הלוחמים המתנדבים. המפה מתארת את מהלכו של שאול ושל נחש.

8. התבוננו במפה.

א. מהו נושא המפה?

ב. היכן שכנה יבש גלעד?

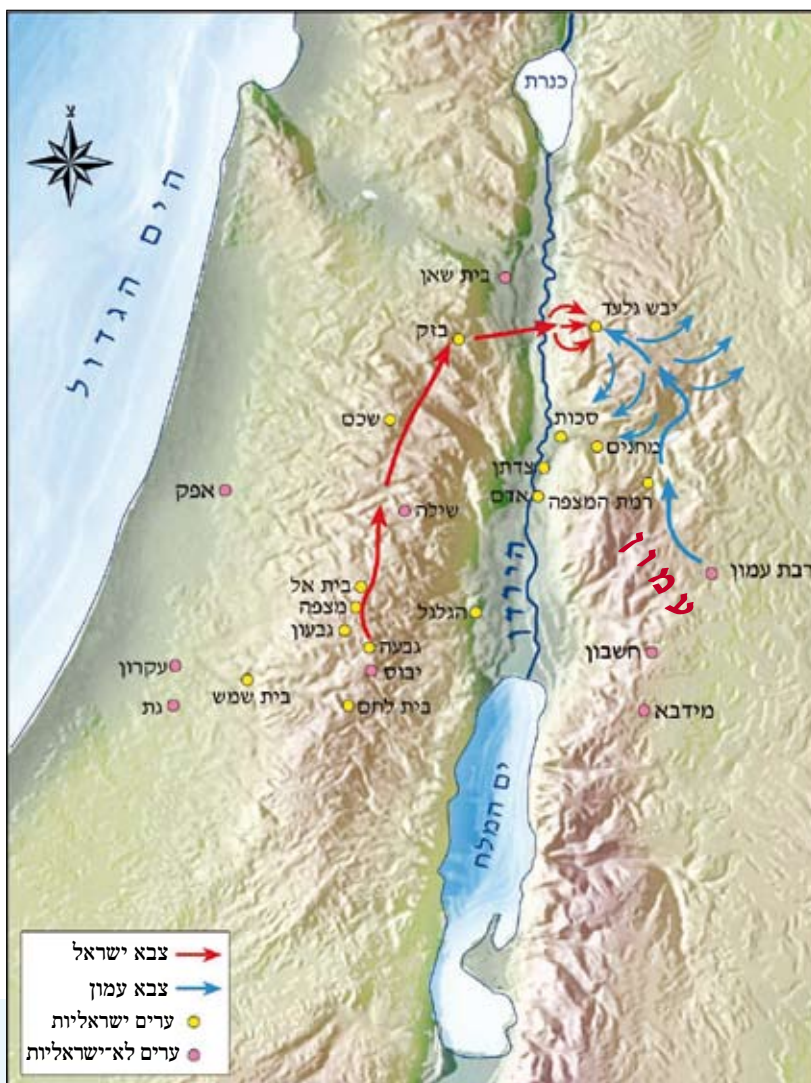
ג. מאין יצא צבאו של שאול, ומאין יצא צבאו של מלך עמון?

9. אתם האנשים המיעצים לשאול. הוא מסביר לכם כיצד בדעתו להגיע ליבש גלעד.

א. חשבו מדוע בחר בדרך זו?

ב. האם יש לכם הצעות אחרות כיצד להגיע ליבש גלעד?

חשבו על המרחק, אפן אסוף צבא שאול, דרכים שבני ישראל לא יכולים לצעד בהם. המקום שנוח לעבר את הירדן. אולי יעלו בדעתכם גם רעיונות אחרים.

מפת הקרב
ביבש גלעד

10. א. מה למדתם על שאול מהאפן שבו תכנן ובצע את מלחמתו בעמון? הסבירו וצטטו.

ב. תנו כותרת לאיור.

11. א. הן בהמלכתו לעיני כל העם במצפה, והן בהמלכתו בגלגל הבליג שאול ולא פגע במתנגדיו. האם אתם מוצאים שני בין ההבלגה במצפה להבלגה בפרקנו?
 ב. אילו תכונות של מנהיג מתגלות אצל שאול לפי יחסו לאלה שפגעו בו?

חז"ל טענו ששאול שגה כאשר לא העניש את אלה שפגעו בכבודו ולגלגו עליו במצפה. שאול הוא מלך, לכן לא מדבר בכבודו הפרטי, אלא בכבוד המלכות. חז"ל אמרו: "מלך שמחל (סלח) על (פגיעה ב) כבודו – אין כבודו מחול".

12. א. מלך אינו יכול
לפעול ללא משמעת מצד
נתיניו. אם יכבדו אותו
יישמעו לו.
ב. התלמידים הצופים
בטלוויזיה בודאי ייזכרו
שנהוג שכל הנוכחים
קמים כאשר נשיא המדינה
נכנס לחדר או לאולם. כך
גם נוהגים כששופט נכנס
לאולם המשפט. מטרת
השאלה: מציאת המשותף
ורלוונטיות.

12. א. מדוע חשוב לשמר על כבוד המלכות?

ב. גם בימינו דורשים לשמר על כבוד הנשיא, כבוד בית
המשפט וכבוד מפקדים בצה"ל. לפי מה רואים זאת?

13. הכינו אלבום נצחון.

תוכלו לכתב בו חיות של אנשי יבש גלעד, של לוחמי שאול,
ראיון עם שאול, פתבה של פתב המלכה את
כוחות שאול, איורים, ברכות ועוד.

למדנו ששאול המלך בפמבי פעמים: פעם באספה במצפה ופעם בגלגל
לאחר הנצחון על בני עמון.
חוקרי המקרא סבורים שהמספר הכיר שתי מסורות על המלכת שאול
והחליט להביא את שתיהן בפני הקוראים.

קראו בעין את פסוקים 1-14

1. עד כה לא התפנה שאול לחשב כיצד לסלק את שלטון הפלשתים ממרכז הארץ. בפרקנו מספר שהכריז על מרד בפלשתים. כיצד עשה זאת?

2. א. כיצד אפשר ללמד מהמספר שאול הביא בחשבון שהפלשתים יגיבו בהערכות למלחמה עם כוח רב על רצח נציב פלשתים?

ב. מדוע צוה שאול לתקע בשופר ברחבי הארץ?
ג. מתי תוקעים בשופר בימינו?

3. א. כיצד נערכו הפלשתים לדכוי המרד?

4. המספר משתמש בדמוי "כחול אשר על שפת הים", כְּאִשֹּׁר הוא מתאר את מספרם העצום של הפלשתים. דמוי זה חוזר בספורים שונים בתנ"ך.

א. היכן כבר פגשתם דמוי זה? עינו בבראשית פרק כב, פסוק 17, ובשופטים פרק ז, פסוק 12.

ב. איזו מלה מיצגת האות כ במלה כחול?

ג. יש האומרים שהמספר מגזים בתאור מספרם של חילי הפלשתים. נמקו אמירה זו.

ד. באילו מקומות רכז שאול את צבאו והיכן חנו הפלשתים?

5. המספר בדרך כלל אינו מביע דעתו בגלוי על מעשי הדמויות ועל התנהגותן. איך אפשר בכל זאת להסיק מהמספר מה דעתו על התנהגות העם?

1 בן-שנה... ושתי שנים - כנראה נשמת מספר העשרות.

2 מכמש - מקום בנחלת בנימין. הר בית-אל - מצפון למכמש.

3 ויך יונתן - הכה, המית לפי הוראה של שאול אביו.

נציב פלשתים - המושל מטעם הפלשתים שמשלו באזור. גבע - גבעת בנימין.

ושאול תקע בשופר - שלח שליחים לתקע בשופר.

4 נבאש - נעשה שנוא.

5 פרשים - סוסים שעליהם רוכבים לוחמים.

4. כדאי להפנות את תשומת לב התלמידים לכך שיש חוקרים הסבורים שיש מידה של הגזמה בתיאור ממדיו של צבא פלישתים.

ב. כ' היא התחלת המילה כמו. היא מכונה "כ"ף הדמיון".

5. המספר מתאר בפרטי פרטים את פחדו של העם: את העריקה מצבאו של שאול, את החיפושים אחר מחבוא ואת הבריחה ההמונית לעבר הירדן המזרחי. מטרת השאלה: הסקת מסקנה.

6. א. מדוע המתין שאול לבואו של שמואל? עינו בפרק י, פסוק 8.
ב. על מה נאבק שאול עם עצמו?
ג. מה היה שאול צריך לעשות כדי להתמודד עם המצב?

ניר שער ואיר שיחה בין חילי שאול בתקופת ההמתנה לשמואל.
התבוננו באיור. על מה נאבק שאול עם עצמו לפי השערתו של ניר?

7. אלו הייתם נוכחים בגלגל, איך הייתם מסכמים את התנהלות שאול?
8. יש הטוענים שתגובתו של שמואל על מעשהו של שאול אינה הוגנת ויש הטוענים שתגובתו מצדקת. כתבו טעונים לכל דעה.

- 6 כי צר-לו - כי הוא בצרה.
נגש - נלחץ.
ובחורים - בין הקוצים.
ובצריחים - חרי קבורה המצויים בסלעים.
עברו את-הירדן - מזרחה.
7 ושאל עורנו בגלגל - עדין מחכה בגלגל לשמואל להקרבת הקרבן לפני היציאה למלחמה.
וייחל (ויחל) - המתין.

7-8. אפשר להניח שהתלמידים יעריכו, בניגוד למגמת המספר, ששאול פעל באופן נכון. מאחר שמספר חייליו הלך והתמעט, ההמתנה השפיעה לרעה על החיילים, והפלישתים היו עלולים להפתיע ולתקוף. אפשר להפנות את תשומת לבם לכך שהמספר רומז לקוראים על ביקורת שיש לו על שאול כיוון שהקריב את הקרבן בעצמו ולא המתין לדבר הנביא. מנקודת המבט של שמואל יש בכך משום חוסר ביטחון בה' וחוסר אמון בשמואל שליחו. מטרת השאלה: נקיטת עמדה אישית.

- 9 הגישו אלי העלה והשלמים -
תנו לי את הבהמות שצריך
להקריב לה' לפני המלחמה.
ויעל - הקריב.
- 10 ויהי ככלתו - כאשר סים.
- 11 נפץ - התפוצר.
- 12 עתה ירדו פלשתים אלי הגלגל -
הפלשתים יגיעו לגלגל לתקוף.
לא חליתי - לא התפללתי ולא
הקרבתי עולות.
- 13 נסבלת - התנהגת בסכלות,
בטפשות.
- הכין - היה מקים ומבסס.
- 14 ועתה לא-תקום - אבל עכשו
לא תתקים.
- כלבבו - לפי רצונו.

9. הציעו שלוש כותרות שונות לקטע. מתחו קו מתחת לכותרת המתאימה ביותר מביניהן והסבירו את בחירתכם.

בפרקים יג-יד מספר:

המשד פרק יג ופרק יד אינם בתכנית הלימודים. בפרקים אלה מספר שמצבו של צבא ישראל היה קשה. לשאול נותרו כשש מאות לוחמים בלבד. הפלשתים ששלטו בארץ, לא הרשו לבני ישראל ליצר כלי נשק, ולכן מרבית הלוחמים לא היו מצידים בחרב ובחנית. שאול עלה מהגלגל לגבע שבבנימין ופלשתים חנו במכמש. כדי להחליץ ממצבם הקשה החליט יונתן להפתיע עם נערו את הפלשתים. הם עלו למכמש, עוררו בהלה ומהומה אצל חילי המשמר, והרגו עשרים פלשתים. המהומה והבהלה התפשטו לצבא הפלשתי שהחל במנוסה. שאול הבחין במהומה וארגן את צבאו למרדף אחרי הפלשתים. מלחמת מכמש הסתיימה בנצחון ישראל. מעתה היה שאול מלך עצמאי שאינו כפוף להוראות נציגי פלשתים.

10. במלחמת ישראל עם הפלשתים במכמש היו שני שלבים. כתבו משפט מסביר לכל שלב.

שְׁמוּאֵל צֹוֶה עַל שְׂאוּל לְצֵאת לְמִלְחָמָה חֲרָמָה בְּעַמְלֵק

קְרָאוּ בְּעֵינַי אֶת פְּסוּקִים 1–9

הָעַמְלָקִים הָיוּ שְׁבֵטִים נֹדְדִים בְּצִפּוֹן סִינִי וּבִנְגֶב. הֵם הָיוּ הָאוֹיֵב הָרָאוּשׁוֹן
שֶׁתִּקְוָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּזִמְנֵן שְׁנֵדָדוֹ בַּמִּדְבָּר.

מַפֵּת אֲזוּר הַמַּחֲיָה שֶׁל הָעַמְלָקִים

1. בְּאֵילוֹ אֲזוּרִים חָיו שְׁבֵטֵי עַמְלָק?

2. מִדּוּעַ נֶאֱלָצוּ שְׁבֵטֵי עַמְלָק לַחֲיוֹת כְּנֹדְדִים וְלֹא כְּעוֹבְדֵי אֲדָמָה
בְּיִשׁוּבֵי קִבְעָה? הֲעִזְרוּ גַם בְּקִטְעַת הַמִּידְעִי בַּעֲמֹד 67 לְמַעַלָּה.

3. א. קְרָאוּ שֵׁנִית אֶת פְּסוּק 1. שְׁעָרוֹ, מִדּוּעַ פָּתַח שְׁמוּאֵל אֶת
דְּבָרָיו לְשְׂאוּל בְּהַכְרָזָה שֶׁהוּא שְׁלִיחַ ה'?

1. שְׁמוּאֵל מְדַגֵּשׁ בַּכֹּךְ
שֶׁהִדְרִישָׁה לְצֵאת לְמִלְחָמָה
בְּעַמְלָק אֵינָה בָּאָה מִצְדוֹ
אֲלָא שִׁזָּה רָצוֹן הָאֵל.
הַתְּלִמִּידִים יִסִּיקוּ:
א. שְׁמוּאֵל כִּנְרָאָה אֵינוֹ
בוֹטָח בְּשְׂאוּל שֶׁאֵין יָקִים
אֶת מִצְוֹת הָאֵל, לְאַחֵר שֶׁלֹּא
קִיָּם אֶת מִצְוֹתָו בְּגִלְגַּל מוֹל
הַפְּלִשְׁתִּים. ב. שְׂאוּל יוֹתֵר
בְּטוֹחַ בְּעַצְמוֹ כְּמֶלֶךְ לְאַחֵר
הַנִּיצָחוֹן עַל פְּלִשְׁתִּים וְאוֹלֵי
אֵינוֹ נוֹטֶה לְהִתְיַעֵץ עִם
שְׁמוּאֵל כְּנִדְרָשׁ.

2 פְּקָדֵתִי - אֲנִי זֹכֵר.

עַמְלָק - שְׁמֵם שֶׁל שְׁבֵטִים שְׁנֵדָדוֹ
כְּנָגֵב וּבְצִפּוֹן סִינִי וְלַעֲתִים גַּם בְּעֶבֶר
הַיַּרְדֵּן הַמְזֻרְחִי. עַמְלָק הָיוּ קְרוֹבִים
לְשְׁבֵטִים נֹדְדִים אֲחֵרִים - לְמִדְיָנִים
וְלִבְנֵי קָדָם.
אֲשֶׁר-שֵׁם לוֹ בְּדֶרֶךְ... - שְׁמוֹ מֵאֲרֵב
לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִקְפוּ אוֹתָם כְּשֶׁהָלְכוּ
בַּמִּדְבָּר.

3 וְהַחֲרָמְתָם - תִּשְׁמִידוֹ.
עַל - תִּינֹק.

1. הַתְּלִמִּידִים יִסִּיקוּ
מִהֶמְפָּה שֶׁעַמְלָק נִדְדוּ
בְּאֲזוּר הַמִּדְבָּרִי שֶׁבִּנְגֶב,
בַּמִּדְבָּר פֶּאֶרֶן וּבְאֲזוּרֵי
הַמִּדְבָּר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן
הַמְזֻרְחִי.
2. הַנּוֹדְדִים לֹא יֵשְׁבוּ קְבוּעַ
בְּמִקּוֹם אֶחָד. הֵם עֹבְרִים
מִמִּקּוֹם לְמִקּוֹם בַּחֲפֹז
אַחֵר עֹשֶׂה לְמֵאֲכָל הַצֶּאֱן.

ב. מה אפשר להסיק מפסוק 1 על היחסים שבין שאול לשמואל? נסו לקשר את תשובתכם לארועים שעליהם למדתם בפרק הקודם.

4 ויפקדם בטלאים - ספר אותם במקום שנקרא טלאים. וירב - ארב, שם מארב.

5 עיר צמלק - שבט צמלק.

6 לכו, סרו, רדו - עזבו את מקומכם במהירות.

פן-אסף - שמה אגרם לסופר, למותד.

9 ויחמל - רחם.

והמשנים - והצאן והבקר השמנים.

והכרים - טלאים.

לא אבו - הלוחמים לא הסכימו.

וכל-המלאכה - הצאן והבקר.

נמבזה - בזוי, חסר ערך.

ונמס - מאוס.

במדבר - כמות הגשמים קטנה. ובנחלים זורמים מים רק בחורף. המדבר אינו מתאים לגדולים חקלאיים ואינו נוח להתישבות קבע. במדבר צומח עשב והטל הוא מקור לחות חשוב. תנאי החיים במדבר מתאימים לשבטים נודדים המתפרנסים מגדול צאן. יש קשר בין השם "מדבר" לבין "להדביר את הצאן", כלומר להביא את הצאן למרעה כדי שילחכו עשב.

4. קראו בשמות פרק יז, פסוקים 8-16 ובספר דברים פרק כה, פסוקים 17 עד 19 וענו:

א. במה שונה הסבה למלחמה בעמלק מהסבות למלחמות הקודמות שאותן נהל שאול? הסבירו.

ב. איזו דרישה מיוחדת כתובה בתורה ביחס למלחמה בעמלק?

למשג חרם בתנ"ך יש שני פרושים:

- חפץ המקדש לה'. החפץ אסור בהנאה למי שאינו כוהן. אדם שמשתמש בחרם להנאתו נקרא "מועל" ודינו מות.
- השמדה מחלטת של האויב.
- בעברית של ימינו נוספו למלה חרם משמעויות נוספות:
- נתק קשר עם מישהו או מישהי, והרחקתם מהחברה.
- אסור קניית מוצרים של מדינה מסוימת.

ג. ספור התנכלות עמלק לבני ישראל במדבר ארע כ-300 שנים לפני תקופת שאול. העמלקים שחיו בימי שאול עדן לא נולדו באותם ימים רחוקים. כתבו מה דעתכם על מלחמה זו.

4. לאחר העיסוק בשאלה 4 רצוי להפנות את התלמידים לחוק החרם שבחוקי המלחמה בדברים כ פסוקים 16-17. לאחר הקריאה בדברים אפשר לשאול את התלמידים:
א. לפי ספר דברים, מה פירוש המילה חרם?
ב. מדוע מצווה ה' להשמיד, להחרים את עממי כנען? האם זכור לכם מקרה מספר יהושע שבו החרמו עיר ורכוש? מי מעל אז בחרם?
יש להפנות את תשומת לב התלמידים שבימים קדומים מוסר המלחמה היה שונה, ומה שבלתי קביל בימינו היה מקובל מטרת השאלה: הבעת עמדה אישית.

מורים מעוניינים יוכלו לשאול: אילו מנהיגים שמסופר עליהם במקרא, ניתן לכנות "עמלק"? יש להניח שיהיו תלמידים שיזכירו את הסיפור על המן שהיה צאצא של המלך אגג העמלקי ורצה להשמיד את היהודים בממלכת פרס. כן יזכרו את פרעה שזמם להשמיד את בני ישראל.

3. האם שאול למד לקח מהוכיח שהיה לו עם שמואל בגלגל? נמקו את קביעתכם.

4. א. חפשו באינטרנט או באנציקלופדיה מענה לשאלות הבאות:

- מי היו הקינים?
- מה הקשר שלהם לעמלק?
- היכן נדדו?

5. מה היה הקשר בין עם ישראל לקינים? עינו בספר במדבר פרק י, פסוקים 29–34 ובשופטים פרק ד, פסוקים 13–21.

6. מה אפשר ללמד על שאול מיחסו אל הקינים?

7. האם כותרת הקטע מתאימה לתכנון? נמקו.

במהלך הדורות הפך "עמלק" סמל בעמנו, לאנשים או לעמים שמטרתם להשמיד את עם ישראל.

בימים קדומים נהגו צבאות העמים להרג אזרחים בזמן מלחמה. **בימינו**, חתמו רב העמים על **אמנת ז'נבה** האוסרת הריגת אזרחים שאינם לוחמים. פגיעה בנשים, זקנים וילדים נחשבת לפשע מלחמה. המפרים סעיף זה באמנת ז'נבה עומדים לדין בפני בית משפט בינלאומי. מדינת ישראל חתומה על אמנת ז'נבה.

צה"ל מתנגד לכל פגיעה מיתרת באנשים שאינם משתתפים בלחימה. צה"ל מתנגד להשפלה, להתעללות ולהרג חפים מפשע. אלו נוגדים את רוח צה"ל. חיל העובר על כך יעמד לדין.

אפשר לשוחח עם
התלמידים על התמונה
לאחר סיום לימוד פרק
כב.

שְׂמוּאֵל פּוֹנֶה בְּדַבָּרִים לְאַגַּג לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, גִּוְסֶטְב דוֹרָה

שְׁמוּאֵל הַלֵּל לְהוֹדִיעַ אֶת דְּבַר הָאֵל לְשָׂאוּל

קְרָאוּ בְּעֵינַי אֶת פְּסוּקִים 10–23

1. מָה אֶפְשָׁר לִלְמַד מִבְּכִיתוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל?
2. לַמֶּלֶךְ "נַחֲמָתִי" יֵשׁ שְׁתֵּי מִשְׁמְעוּיּוֹת. בַּמָּה שׁוֹנָה מִשְׁמְעוֹת הַמֶּלֶךְ "נַחֲמָתִי" בְּפָסוּק 11 מִמִּשְׁמְעוֹתָה בַּמִּשְׁפָּט הַבָּא: כָּל יְלָדֵי הַכֶּתֶה הָלְכוּ לְנַחֵם אֶת הַמּוֹרָה עַל מוֹת בַּעֲלָהּ.
3. א. בַּפָּרָקִים הַקּוֹדְמִים לַמִּדְנֹה שֶׁשְׂאוּל הָיָה צָנוּעַ וְעָנָו. אֵיזָה שְׁנוּי חָל בּוֹ?
ב. אֵיזֹו מִשְׁמְעוֹת מִשְׁאֲלַת יֵשׁ לַמֶּלֶךְ "יָד" בַּמִּשְׁפָּט: "בָּא שְׂאוּל הַכֶּרְמֶלָה וְהִנֵּה מַצִּיב לוֹ יָד?"
ג. הָאֵם אַתֶּם מְכִירִים שְׁמוֹת שֶׁל מְקוֹמוֹת הַמִּתְחִילִים בַּמֶּלֶה "יָד"? לְדַגְמָה: "יָד מְרֹדְכִי".

4. א. ה' אָמַר עַל שְׂאוּל:
"וְאֶת־דְּבָרִי לֹא הָקִים",
וְאָלוּ שְׂאוּל אוֹמֵר לְשְׁמוּאֵל:
"הָקִימָתִי אֶת־דְּבַר ה'".
שְׁעָרוֹ, מִדּוּעַ לֹא אָמַר שְׂאוּל
אֶת הָאֲמִת לְשְׁמוּאֵל?
- ב. יֵשׁ בַּסְּפּוֹר מִידַע שֶׁשְׁמוּאֵל
וְאֶנְחָנוּ הַקּוֹרְאִים יוֹדְעִים,
אֵךְ שְׂאוּל אֵינוֹ יוֹדֵעַ. מֵהוּ
הַמִּידָע?

מִצָּבֶת זִכְרוֹן שֶׁהָקִים סְתִי הָרִאשׁוֹן מִלֵּךְ
מִצָּרִים כְּדִי לִפְאֹר אֶת אֶחָד מִנְּצַחוֹנוֹתָיו

1. יִיתְכַּן שְׁשְׁמוּאֵל רוֹאֵה
בְּמַעֲשֵׂי שְׂאוּל כִּישְׁלוֹן
אִישִׁי. יִיתְכַּן שֶׁהוּא מִצְטַעַר
וְכוֹאֵב עַל גּוֹרְלוֹ שֶׁל שְׂאוּל
וְשֶׁבִּאוּפֶן אִישִׁי הוּא מַחֲבֵב
אוֹתוֹ. וְהִנֵּה, זֶה הַפַּעַם
הַשְּׁנִיָּה שֶׁהוּא הַתְּרַשֵּׁל
בְּמִלּוֹי הוֹרְאוֹתָיו וְאֵינוֹ
מִבִּין שֶׁבִּתְקוּף הַיּוֹתוֹ
הַמֶּלֶךְ־הַמִּשְׁחִי מַחֲבִיב
לְלַחוֹם אֶת מַלְחָמוֹת ה'.

3. א. שְׂאוּל הַשְּׁתֵּנָה.
הוּא אֵינוֹ הָאָדָם הַצָּנוּעַ
הַבוֹרַח מִן הַשְּׁרָרָה שֶׁהִכְרִיז
בְּתַחֲלִיל דְּרָכּוֹ. הוּא מֵאֻמָּץ
גִּינוּנִי מַלְכוּת, וְלִמְשָׁל, הוּא
בוֹנֵה מִצְבֵּת זִכְרוֹן לְכַבּוֹד
נִיִּצְחוֹנוֹ, כְּפִי שֶׁמִּלְכֵי הָאֲזוּר
נִהְגוּ לְהֵאדִיר אֶת עֲצָמָם
בִּימֵי הָהֵם.

- 11 נַחֲמָתִי - הַתְּחַרְטָתִי.
שָׁב מֵאַחֲרֵי - עֲזַב אוֹתִי.
לֹא הָקִים - לֹא קָיָם.
12 הַכֶּרְמֶלָה - אֶל הַיָּשׁוּב
כְּרָמֶל שְׁבִיהוּדָה.
מַצִּיב לוֹ יָד - מְקִים אֲנִידָרָה
לְזָכַר נִצְחוֹנוֹ עַל עַמְּלָק.
וַיִּסַּב - שָׁנָה כּוּוֹן.
13 הָקִימָתִי - קִימָתִי.
16 הָרָף - תִּפְסִיק.
18 עַד כְּלוֹתָם - עַד שֶׁתִּשְׁמִיד אוֹתָם.
19 וַתַּעַט אֶל־הַשָּׁלָל - הַתְּנַפְּלָה
עַל הַשָּׁלָל כְּמוֹ עֵיט טוֹרֵף.

5. שמואל מצפה ששואל
יכיר בחטאו, לכן הוא נותן
לו הזדמנות להתוודות
ולהתחרט חרטה אמיתית.

22 החפץ לה' - האם אלהים
רוצה ומעניין.

להקשיב מחלב אילים - טוב
לשמע בקול ה' מאשר לזבח שמן
משבח של כבש.

23 כי חטאת-קסם מרי - להמרות
את פקדות ה' זו התנהגות שדומה
לחטא של עשית כשפים.
ואנן ותרפים הפצר - עד שיהיו
צריכים לשכנע אותו שזה רע, כמו
עבודה לאלים זרים.

5. מדוע שמואל אינו מאשים את שואל באפן ישיר?

6. א. מדוע מתעקש שואל שהוא לא עבר על חק החרם?
מהם טעוניה?

ב. שואל הטיל את האחריות ללקיחת השלל על הלוחמים
שהפעילו עליו לחץ.

מדוע טעונו זה של שואל אינו מתקבל על ידי שמואל?
העזרו בפסוק 17.

7. א. שואל טען שהשאיר ממיטב הצאן כדי לזבח לה'. כיצד
הסביר שמואל לשואל שהוא טועה בענין זה?

ב. בדקו את טעוני שואל מול תשובות שמואל. האם דבריו
של שמואל משכנעים? נמקו.

8. כתבו משפט שיתאים לשמש כותרת לכוח בין שאול לשמואל.

נר דמין ואיר את הכוח בין שמואל ושאול. התבוננו באיורים.

בחלק הראשון של הפסוק
שמואל שואל שאלה
רטורית. לאחר האתנחתא
מופיעה התשובה לשאלה.
האתנחתא מחלקת את
הפסוק לשאלה ולתשובה.

כָּלֵנוּ נַעֲזְרִים בְּסִימָנֵי הַפְּסוּק: נִקְדָּה וּפְסִיק, סִימָן שְׁאֵלָה, סִימָן קְרִיאָה
וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלָה כְּדִי לְקַרֵּא וּלְהַבִּין. לִפְנֵי יוֹתֵר מ־1000 שָׁנִים קִבְּעוּ חֻכְמֵינוּ
שְׂטִיטַת פְּסוּק אֲשֶׁר נִקְרְאת "טַעַמֵי הַמִּקְרָא". אֶחָד הַסִּימָנִים הַחֲשׂוּבִים
בְּשִׁטָּה זוֹ הוּא הַ"אֶתְנַחְתָּא" = הַנִּמְצָא מִתַּחַת לְאַחַת הַמְּלִים בְּכָל פְּסוּק.
סִימָן הָאֶתְנַחְתָּא מְחַלֵּק אֶת הַמִּשְׁפָּט לְשְׁנֵי חֻלְקִים, שֵׁשׁ בִּינֵיהֶם הַפְּסָקָה.

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הִחֲפִץ לַיהוָה בְּעֹלֹת כֶּבֶד
וּבְחַיִּים כְּשֶׁמַּע בְּקוֹל יְהוָה הִנֵּה שְׁמוֹעַ מִזִּבְחַת טוֹב לְהַקְשִׁיב
מִחֻלָּב אֵילִים:

9. א. מִצָּאוּ אֶת הַ"אֶתְנַחְתָּא" בַּפְּסוּק 22 וְקִרְאוּ אֶת
הַפְּסוּק בְּקוֹל רֹם כְּשֶׁאַתֶּם מְקַפִּידִים עַל הַפְּסָקָה
לְאַחֵר הָאֶתְנַחְתָּא.
- ב. כִּיצַד עוֹזֶרֶת הָאֶתְנַחְתָּא לְהַבִּין אֶת הַפְּסוּק טוֹב יוֹתֵר.

שאל מודה ששגה

קראו בעיון את פסוקים 23-35

1. א. במה שונה הפעם תגובת שאל מתגובותיו עד כה על דברי שמואל?
ב. מה גרם לשאל להודות ששגה?
2. איך אפשר להסביר את סרובו של שמואל להתלוות לשאל להשתחוות לה'?
3. א. קראו שנית את פסוק 27: כנף מעילו של מי מהשנים נקרעה? נסו להציג את התמונה ולהחליט.
גם שנים מחכמינו התלבטו של מי המעיל שנקרע. אחד אמר: זהו מעילו של שאל, ואלו השני טענו: מעילו של שמואל.
ב. מה אמר שמואל לשאל אחרי קריעת המעיל?
ג. מה מסמלת קריעת המעיל?

שאל אבד את המלכות כענש שלא ציית לצו ה'. מפיון שרק הוא חטא ורק הוא נענש נוהגים לקרא לענש שקבל בשם "גמול אישי".

4. א. אם הייתם מתבקשים להגן על שאל, איך הייתם מגנים עליו? הסבירו.
ב. אילו תכונות של שאל הפרתם בפרק זה?
ג. אם הייתם מתבקשים להגן על התנהגות שמואל, מה הייתם אומרים?
5. א. מי מכנה: "נצח ישראל"?
ב. אילו תכונות של אלהים מתארות בפסוק 29?
ג. מדוע שמואל אמר לשאל שאין סליחה על חטאו? הסבירו.

25. שא נא - סלח נא.
27. ויסב - פנה ללכת.
- כנף-מעילו - קצה מעילו.
28. קרע... מעליך - ילקח ממך.
29. נצח ישראל - כנף לאלהיו הנצחי של עם ישראל.
- לא ישקר ולא ינחם - לא יקרה שה' לא יקים או יתחרט על החלטתו.
32. סר מר-המות - אין לי מה לפחד מהמות.
33. שכלה - גרמה שכול לאמהות בכך שהרגה את בניהן.
- וישסף - הרג בחרב במכה אחת.
35. יסף - הוסיף.
- וה' נחם - אבל ה' התחרט. האות ו' לפני ה' אינה ו' החבור. היא באה במקום המלה אבל.

4. ג. דברי שמואל והתנהגותו כשהוא בתפקיד נביא מחייבים אותו להביא את דברי האל כפי שהם. הוא מחויב לקיים את הוראות אלוהים.

9. א. שמואל המליך את שאל. ייתכן שחש שהורדת שאל מהמלכות תיראה בעיני העם ככישלון שלו. ב. ייתכן כי חיבב אותו. רצוי שהתלמידים יקראו את תפקידי הדמויות בפרק בקול רם, תוך הקפדה על דיוק והטעמה.

לפי המלון, "נצח ישראל לא ישקר" פרושו:

- אלהים הקים לנצח, לא יפר את הבטחתו ולא ישנה את דעתו.
- יש תקנה לעתיד טוב לעם ישראל.

6. א. איזה מבין הפרושים מתאים למספר בפרק? הסבירו.

ראשי התבות של נצח ישראל לא ישקר – "ניל",

הפכו לשמה של מחתרת יהודית שמרצה היה בזרון יעקב. מחתרת "ניל" פעלה נגד השלטון הטורקי בארץ ישראל, בתחלת המאה העשרים.

ב. חפשו מידע על מחתרת ניל. מדוע בחרו לעצמם דוקא בשם זה?

7. הפגישה הקשה בין שאול ובין שמואל נערכה "בארבע עינים" ללא נוכחות אנשים אחרים. מדוע, אם כן, היה חשוב לשאול ששמואל יכבד אותו בנוכחות כלם?

8. האם הריגת אגג מלך עמלק היתה מצדקת בעיני המספר? עינו בפסוק 33.

9. שמואל הבין ששאול אינו ראוי להיות מלך, אבל למרות זאת התאבל עליו. שיערו מדוע.

לסכום פרקים ט-טו:

1. מדוע הפרקים העוסקים בשנוי המשטר בישראל פותחים בספור על דמות אלמונית?

2. מנהיגים שחטאו מאבדים את הזכות להנהיג. הביאו שתי דגמאות לכך מהפרקים שלמדתם עד כה.

3. מה רוצה המחבר ללמדנו על תפקיד המלך בעם ישראל? (לפי פרק יג ופרק טו פסוקים 1-2).

שמואל וְשִׁאֵל, עֲדֵי נֶסֶת, הַמָּאָה ה־21

שְׁמוּאֵל יֵצֵא לְבֵית לָחֶם בְּשְׁלִיחוֹת ה'

קְרָאוּ בְּעֵינַי אֶת פְּסוּקִים 1-13

1. מדוע חָשַׁשׁ שְׁמוּאֵל לְצֵאת בְּשְׁלִיחוֹת ה' לְבֵית לָחֶם?

2. א. מדוע הוֹרָה ה' לְשְׁמוּאֵל לֹא לְגִלוֹת אֶת כָּל מִטְרַת בּוֹאוֹ לְבֵית לָחֶם?
ב. מָה לְמִדָּתָם לְעֶצְמָכֶם: מָתִי מִתָּר לְגִלוֹת רַק חֵלֶק מֵהָאֵמֶת?

3. כִּיצַד רוֹמֵז הַמַּסְפֵּר לְקוֹרְאִים מִי תַּהֲיֶה הַמְשַׁפָּחָה שְׁמִתוֹכָהּ יִבְחַר מֶלֶךְ חָדָשׁ? הַעֲזֵרוּ בַּפְּסוּק 5.

4. מדוע חָשַׁב שְׁמוּאֵל, כִּי אֱלִיאָב הוּא הַמֵּתָאִים לְמַלְכוּת?

5. אַחֲרֵי שֶׁנִּכְשַׁל בַּבְּחִירַת הַמַּעֲמָד לְמֶלֶךְ, אָמַר אֱלֹהִים לְשְׁמוּאֵל:
"כִּי לֹא אֲשֶׁר יִרְאֶה הָאָדָם, כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינָיו,
וְאֱלֹהִים יִרְאֶה לְלִבּוֹ".א. מדוע בְּחִירָתוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל בְּאֱלִיאָב פְּסוּלָה בְּעֵינֵי ה'?
ב. מָהוּ הַפֶּעַל הַחוּזָר בְּדַבְרֵי אֱלֹהִים לְשְׁמוּאֵל? מָה רוֹצֶה הַמַּסְפֵּר לְהַדְגִּישׁ לְקוֹרְאִים בַּחֲזָרָה זֹאת?

6. א. הַסְבִּירוּ מַדּוּעַ מֵתָאִים כָּל אֶחָד מֵהַפְּתָגְמִים הַבָּאִים לְסַפּוֹר זֶה:

• "לֹא כָּל הַנוֹצֵץ זָהָב הוּא."

• "אֵל תִּסְתַּכַּל בְּקִנְיָן אֶלָּא בְּמָה שֵׁישׁ בּוֹ."

ב. בְּסַפּוֹר הַמַּלְכֹּת שָׂאוּל נִקְרָא שְׁמוּאֵל בְּתֹאֵר: "הַרוֹאֶה". שְׁעָרוּ,
מַדּוּעַ הַמַּסְפֵּר אֵינוֹ מְכַנֶּה אוֹתוֹ כֵּךְ גַּם בְּסַפּוֹר הַמַּלְכֹּת דָּוִד?

2. יש מקרים שבהם
אנשים ישרים והגונים
נאלצים לשקר כדי להציל
את חייהם, או כדי לא
לגרום צער ועוגמת נפש
לאהוביהם.

1 מֵאֲסָתִיו - אֵינִי רוֹצֶה בּוֹ עוֹד לְמֶלֶךְ.
בֵּית-הַלָּחֶם - מִהָעִיר בֵּית לָחֶם
בְּנַחֲלַת שִׁבְט יְהוּדָה.

2 וְאָמַרְתָּ - לְזַקְנֵי בֵּית לָחֶם.

5 הַתְּקַדְּשׁוּ - הַתְּכַוְּנֵנוּ לְקִרְאַת טָקֶס
הַקְּרִבַת הַזֶּבֶחַ.

6 אַךְ נִגְדַּר ה' מִשִּׁיחוֹ - הָאִישׁ הָעוֹמֵד
מוֹלִי הוּא הַמְּחַלִּיף שֶׁל שָׂאוּל.

8 וַיַּעֲבֹרְהוּ - הַצִּיגוֹ בַּפְּנֵי שְׁמוּאֵל.

9 שִׁמָּה - שֵׁם בְּנוֹ הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל יִשִּׁי.

11 עוֹד שָׂאֵר הַקֶּטֶן - נִשְׁאָר עוֹד בֶּן קֶטָן.
כִּי לֹא-נֹסֵב - לֹא נִשֵּׁב לְאָכַל מִהַזֶּבֶחַ.

12 אֲדַמּוּנִי - עוֹרוֹ צַח בְּגוֹן יָרֵד.
פְּרוֹשׁ אַחֵר: שְׁעָרוֹ אֲדַמּוּנִי.

13 בְּקִרְבִּי אֲחִיו - בֵּין אֲחָיו.

5. א. הַתְּרַשְׁמוֹת הָאָדָם
מוֹגְבֵּלֶת.

ב. חֲזָרָה עַל מִלָּה אוֹ
בִּיטוּי הִיא אֲמִצְעִי
שֶׁבַעזָרְתוֹ מִדְּגִישׁ הַמַּסְפֵּר
רַעֲיוֹן אוֹ מִסַּר הַחֲשׁוּבִים
בְּעֵינָיו.

6. ב. לַדַּעַת הַמַּסְפֵּר נִכְשַׁל
שְׁמוּאֵל בַּבְּחִירַת הַמוֹעֵד
לְמַלְכוּת כִּשְׁבַּחַר בְּאֱלִיאָב,
בַּהֲסַתְּמֻכּוֹ עַל מִרְאֵהוּ
הַחִיצוֹנִי בְּלִבָּד וְלֹא עַל
אוֹפִיו. לָכֵן נִמְנַע הַמַּסְפֵּר
מִלְּכַנּוֹתוֹ הַרוּאֶה.

אֲפֶשֶׁר לְשׁוּחַח עִם
הַתְּלַמִּידִים עַל כֵּךְ
שֶׁהִמְקָרָא אֵינוֹ מִסְתִּיר
חֹלְשׁוֹת אֲנוּשִׁיּוֹת שֶׁל
גְּדוּלֵי הָעַם. אֲפֶשֶׁר לְבַקֵּשׁ
מִהַתְּלַמִּידִים לְהַזְכִּיר
דּוֹגְמָאוֹת שׁוֹנוֹת, כְּגוֹן:
רִבְקָה יַעֲצָה לִיעֲקֹב לְרַמּוֹת

אֶת אֲבִיו. יַעֲקֹב פִּינֵק אֶת יוֹסֵף וְגֵרֶם לְקִנְיָנָה בֵּין הָאֲחִים. שְׁמוּאֵל נִכְשַׁל בַּבְּחִירַת בָּנָיו לְשׁוֹפְטִים.

7. דוד לא הוצג בפני שמואל ולא הוזמן לזבח. הוא נשלח לרעות את הצאן. ייתכן שיהיו תלמידים שיחושו שדוד הוא ילד דחוי.

10. בפסוק 13 אלוהים דוחק בשמואל: "קום משחורו, כי זה הוא". שמואל מהסס ואינו בטוח. לאחר ששגה בבחירת אליאב הוא נזהר מלפעול עם דוד. ייתכן שנוזפת אלוהים הבהירה לו שעליו לחכות לאות מאלוהים ולא להחליט בעצמו.

11. בשני המקרים משח שמואל את המועמדים בשם ה'. בשני המקרים נערכה סעודת זבח שזים שמואל. בשני המקרים הפתיעה הבחירה את המועמד. על שניהם צלחה רוח ה'. מכאן שיש קווי דמיון בין שני הסיפורים. השוני: שאול הזדמן אל שמואל, ובמקרה של דוד שמואל בא אל ביתו כדי להמליך מלך.

12. משה רבנו, גדול מנהיגי ישראל, היה רועה צאן לפני שה' בחר בו להנהיג. אפשר להביא בפני התלמידים את האגדות המספרות כיצד דאג לצורכי צאנו. משה היה המנהיג הראשון שמסופר עליו שהיה רועה. רבים פרשו את התואר של דוד "והוא אדמוני" כמכוון לשיערו האדום – ג'ינגי'. אולם ככל הנראה אין הכוונה לגוון שער אלא לגוון עורו האדמדם־בהיר שנחשב כנראה ליפה.

בספר שיר השירים פרק ה, י-11, גם האהוב אדמוני, אולם תלתליו שחורים כעורב

7. יש החושבים שדוד לא היה בן רצוי במשפחתו – האם בהכרח אפשר ללמד זאת מהספור? הסבירו לפי מה קבעתם.

8. א. בפסוק 13 כתוב: "וימשח אתו בקרב אחיו", כלומר בנוכחות המשפחה בלבד. מדוע היה חשוב לשמור על סודיות משיחת דוד?
ב. כיצד מתאר דוד?

9. שמואל אמר על דוד: "לא נסב עד-באו פה" – מה פונת המלה המדגשת? העזרו בדגמה הבאה:
בִּלְיַל הַסֵּדֶר כָּל־מַסְבִּים מְסִיבִים לְשִׁלְחֹן הַסֵּדֶר.

10. במה שונה תגובתו של שמואל כשראה את אליאב, מתגובתו כאשר ראה את דוד?

11. במה דומה ספור משיחת שאול, לספור משיחת דוד ובמה הוא שונה? ארגנו את תשובתכם בעזרת הסעיפים הבאים:

- מי בחר בהם לתפקיד?
- מי משח אותם?

• במהלך איזה ארוע התקיימה המשיחה?

• האם התקיימה הפרות מקדמת של הנביא עם שאול או עם דוד?

• כיצד השפיע טקס המשיחה על שאול ועל דוד?

12. דוד היה רועה צאן. אילו מתכונותיו של רועה צאן נדרשות גם ממנהיג?

מה ידוע על משפחתו של דוד?

בפרקנו מספר על דוד שהיה בנו של ישי מבית לחם, יהודה. המספר נמנע מלהזכיר את אבותיו של דוד, כנראה משום שרצה להדגיש שדוד נבחר בגלל תכונותיו ולא בגלל יחוסו המשפחתי.

בספר מגילת רות שעלילתו מתרחשת בתקופת השופטים, מספר על משפחה מבית לחם, יהודה, היורדת למואב בעת שהיה רעב בארץ. במואב מתו האב והבנים ורק אם המשפחה נעמי נותרת בחיים. יחד עם כלתה האלמנה, רות, חוזרת נעמי לבית לחם. רות נשאת לקרוב המשפחה – בעז, ונולד להם בן ושמו עובד. עובד הוא אבי ישי, וסבו של דוד.

שמואל מושח את דוד למלך. צייר באריאס, 1848

שָׁאוֹל הַזְמִין אֶת דָּוִד לְבֵיתוֹ

קְרָאוּ בְּעֵינַי אֶת פְּסוּקִים 14–23

1. א. רוח ה' סרה מעם שאול מאז שמע על עונשו מפי שמואל.
ב. רוח רעה מבעתת אותו.

14 סְרָה - עֲזָבָה.

וּבְעֵתָתוֹ רוּחַ רָעָה - הִפְחִידוֹ אוֹתוֹ
מִחֲשָׁבוֹת רָעוֹת.

15 עֲבָדֵי-שָׁאוֹל - שָׂרִיו.

מִבְּעֶתְךָ - מִפְּחִידָה אוֹתְךָ.

16 יִבְקֶשׁוּ - יִחַפְּשׁוּ.

17 רָאוּ-נָא לִי - מִצְאוּ עֲבוּרִי.

18 וּנְבוֹן דָּבָר - מְדַבֵּר בְּחִכְמָה.

אִישׁ תָּאֵר - נָאָה.

21 וַיַּעֲמֵד לְפָנָיו - י אוֹתוֹ.

נִשְׂא כָלִים - מְשֵׁרֶת אִישֵׁי הַנוֹשֵׂא

אֶת כָּלִי הַנֶּשֶׁק שֶׁל הַמֶּלֶךְ.

23 וְרוּחַ לְשָׁאוֹל - הוֹקֵל לוֹ.

3. מטרת האיור להסביר את משמעות הביטוי: "רוח רעה".

אפשר לשוחח על כך שלמוזיקה יש השפעה על נפש האדם. כבר ראינו זאת בסיפור האותות שניתנו לשאול: חבל הנביאים נעזר בכלי נגינה כדי לקבל השראה לנבואה. וכאן תפקיד הנגינה לרומם את רוחו של המלך.

1. בְּפֶרֶק יא לִמְדָנוּ שֶׁבְּזִמְנֵי מְשִׁיחָתוֹ לְמֶלֶךְ צָלְחָה עַל שָׁאוֹל רוּחַ ה'.

א. בְּמָה הִשְׁתַּנָּה שָׁאוֹל מֵאֲזֵי עֵינֵי בְּפָסוּק 14 וְעַנּוּ בְּשָׁנֵי סְעִיפִים.

ב. הָאֵם יֵשׁ קֶשֶׁר בֵּין נְבוּאָת שְׁמוּאֵל לְשָׁאוֹל לְבֵין "הַרוּחַ הָרָעָה"? נִמְקוּ.

2. נִיר אֵינְר שִׁיחָה דְּמִיּוֹנִית בֵּין שְׂרֵי שָׁאוֹל. עֵינֵי בְּאִיּוֹר:

3. אֵיזָה מְשֻׁפֵּט מִהֶפְתּוֹב עוֹזֵר הָאִיּוֹר לְהִבִּין?

4. א. כִּיצַד נִפְגָּשׁוּ דָּוִד וְשָׁאוֹל?

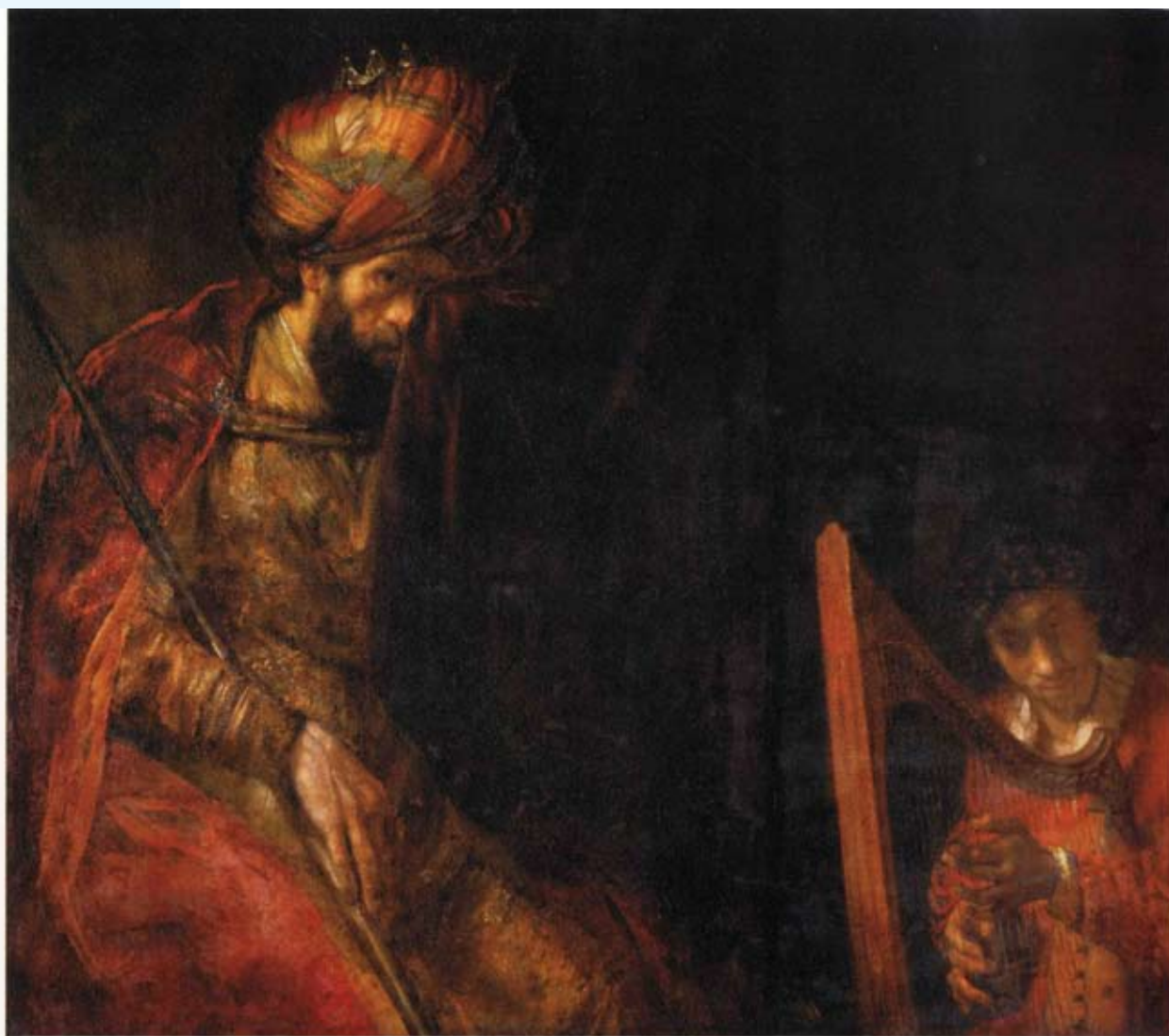
ב. אֵילוּ מִהֶתְכוּנוֹת שֶׁל דָּוִד הַמְזָכְרוֹת בְּפָסוּק 16, מְרַמְזוֹת שִׁינְצִלִיחַ בְּעֵתִיד כְּמֶלֶךְ?

5. האם ידע שאול על דבר המלכת דוד? הסבירו וצטטו את הפסוק המתאים.

6. שִׁעְרוּ, אֵילוּ מַחְשְׁבוֹת חָשַׁב דָּוִד כְּאֲשֶׁר נָגַן לִפְנֵי שְׁאוּל? אִם תִּרְצוּ, תוֹכְלוּ לְאִיר אֶת דָּוִד עִם בּוֹעוֹת מַחְשָׁבָה.

7. בפסוק 23 מספר שְׁרוּחַ לְשְׁאוּל. מָה הַקֶּשֶׁר בֵּין הַפֶּעַל "רוח", שִׁמְשֻׁמְעוֹתוֹ הוּקַל לוֹ, לְבֵין הַתִּפְקִיד שֶׁל "מְשִׁיר הַרוּחָה"?

5. הכתוב מציין ששאול רוחש לדוד אהבה וממנה אותו לנושא כלים. יש להניח שיחסו אליו היה שונה, אילו גונבה אליו שמועה על המלכתו של דוד בסתר.

דוד מנגן לפני שאול, רמברנדט, 1656

ראו ניתוח והצעות לפעילות במד"ל

עֵזְקָה מְקוֹם
מַחֲנֵה שְׂאוֹל

שְׂכָה מְקוֹם
מַחֲנֵה פְּלִשְׁתִּים

עֵמֶק הָאֵלָה

עֵמֶק הָאֵלָה

מתחַדֶּשֶׁת הַמִּלְחָמָה בֵּין יִשְׂרָאֵל לַפְּלִשְׁתִּים

קְרָאוּ בְעֵינַי אֶת פְּסוּקִים 1 – 11

כָּבֵד הִזְכַּרְנוּ שְׁבַפְרָק יָד שְׂאִינוּ בְּתִכְנִית הַלְמוּדִים, מִסְפָּר
שְׂשָׂאוֹל וַיהוֹנָתָן נִצְחוּ אֶת הַפְּלִשְׁתִּים בְּמִכְמָשׁ, וּכְתוּצָאָה מִכָּךְ
שִׁחְרַר שְׂאוֹל אֶת מֶרְכָּז הָאָרֶץ מִשְׁלֹטוֹנָם שֶׁל נְצִיבֵי פְּלִשְׁתִּים.

1. א. שִׁעְרוּ, מִדּוּעַ עָלוּ שׁוּב הַפְּלִשְׁתִּים לַמִּלְחָמָה עַל יִשְׂרָאֵל?

ב. הֵיכֵן חָנָה צָבָא פְּלִשְׁתִּים וַהֲיָכֵן חָנָה צָבָא שְׂאוֹל?

2. שְׁנֵי מַחְנוֹת הַלְּוִיִּם עָמְדוּ עֲרוּכִים לַמִּלְחָמָה. מִדּוּעַ אָף אֶחָד

מֵהַצָּדִידִים לֹא פָתַח בְּהִסְתָּעְרוּת עַל הָאוֹיֵב? רָמַז לָכֵךְ תִּמְצְאוּ
בַּפְּסוּק 3.

3. א. שִׁעְרוּ, מִדּוּעַ מָצָא הַמִּסְפָּר לִנְכוּן לַפְּרִט אֶת קוֹמָתוֹ,

אֶת מְרֹאֵהוּ וְאֶת לְבוּשׁוֹ שֶׁל גִּלְיָת?

1 אָפֶס דְּמִים – שֵׁם מָקוֹם בֵּין

נַחֲלַת יְהוּדָה לַפְּלִשְׁתִּים.

2 וַיַּעֲרֹכוּ מִלְחָמָה – נִעְרְכוּ בַשִּׁטָּח

לְקִרְאָת הַמִּלְחָמָה.

3 וַהֲגִיא בִיגִיָּהֶם – עֵמֶק הָאֵלֶּה

הַפְּרִיד בֵּין הַצָּדִידִים הַלְּוִיִּם.

בְּעֵמֶק הָאֵלֶּה עוֹבְרַת הַדֶּרֶךְ

הַמְקֻשָּׁרֶת

בֵּין הַשְּׂפֵלָה לְאֹזוֹר הָהָר.

4 אִישׁ־הַבָּנִים – לֹחֶם הַמִּיָּצֵג אֶת

צְבָאוֹ בְּדוֹ־קֶרֶב נֶגֶד לֹחֶם הַמִּיָּצֵג

אֶת הָאוֹיֵב. הוּא נִקְרָא כֵּךְ כִּיּוֹן

שֶׁהַדוֹ־קֶרֶב נִעֲרָךְ בְּאִמְצָע, בֵּין שְׁנֵי

הַצְּבָאוֹת.

שֵׁשׁ אַמּוֹת – כְּשִׁלּוּשָׁה מֶטְרִים.

זֶרֶת – כַּחֲצֵי אַמָּה, רִבְעֵי מֶטֶר.

6 מִצְחַת נַחֲשֵׁת עַל־רִגְלָיו – מָגֵן

לְרִגְלֵי מַהְבֶּרֶךְ וְעַד הַקֶּרְסֵל.

7 נִשָּׂא הַצֶּנֶה – חֵיל הַנוֹשֵׂא אֶת

הַמָּגֵן לַפָּנִי גִלְיָת.

8 בָּרוּ – בָּחֲרוּ.

9 אוֹכַל־לוֹ – אֶתְגַּבֵּר וְאֵנָצֵחַ אוֹתוֹ.

10 חֲרַפְתִּי – בִּישְׁתִּי, כִּי לֹא נִמְצָא

לֹחֶם אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שִׁילָחַם נֶגְדִי.

11 וַיַּחֲתוּ וַיִּירָאוּ – פָּחְדוּ מְאֹד.

2. כָּל צֶדֶת הַמִּתִּין שֶׁהָצַד

הַשְּׁנִי יִפְתַּח בַּמִּלְחָמָה.

מֵהַתִּיאֹר הָעוֹלָה מִפְּסוּק

3, כָּל הַפּוֹתַח בַּמִּלְחָמָה

חַיִּיב לְרַדֵּת אֶל הָעֵמֶק

כַּשֶּׁהוּא בַּמִּצָּב נַחוֹת וְחוֹשׁוֹף

לְמֶטֶר חֲצִים וּלְמֶסְפֶּר

אַבְדוֹת גָּדוֹל.

ב. כיצד השפיע מראהו של גלית על צבא שאול?

4. א. העתיקו מתוך פסוק 8 ופסוק 10 את המשפטים שבהם מביע גלית זלזול בעם ישראל.

ב. שער, מה רצה גלית להשיג בכך?

ג. כאשר משתמשים בבטוי: "רוח הלחימה", מתכוונים לרצון הלוחמים להלחם, לשאיפה להביס את האויב, ולאמונה בנצחון. האם הצליח גלית לפגוע ברוח הלחימה של צבא ישראל ושאול? הסבירו לפי מה קבעתם.

5. קראו בספר דברים פרק כ פסוקים 1 עד 9.

א. מה היה תפקידו של הכוהן לפני היציאה לקרב?

ב. מהי מטרת הנאום שעליו לשאת בפני החילים?

ג. מה מבין הדברים שעל הכוהן להגיד, חשוב ביותר להגיד ללוחמים? הסבירו את בחירתכם.

6. מה מציע גלית ללוחמי ישראל?

בדרך כלל עמים אויבים נלחמים צבא מול צבא. במלחמת בינים מסכימים הצבאות לערוך קרב בין שני נציגי לוחמים. הם נלחמים זה בזה. הנציג שהצליח להרג את יריבו, מנחיל נצחון לצבאו וגורם בכך לשעבוד עמו של הנציג המובס.

גם בימינו הרמטכ"ל או שר הבטחון מפרסמים "פקדת יום"
לחילים לפני יציאה למבצע או למלחמה.

7. כיצד מעבירים מסרים לחילי צה"ל?
ענו לאחר שתקראו את הקטע הבא:

לפניכם קטע מפקדת היום של מפקד חיל
האוויר לפני מלחמת ששת הימים.

יוני 1967

אל כל יחידות החיל, מאת מפקד

חיל האוויר

לוחמי חיל האוויר,

שוב חברו עלינו אויבים מכל עבר. רוחם של גבורי

ישראל בכל הדורות תלווה אותנו בקרב. גבורתם

בת האלמות של לוחמי יהושע בן נון, גבורי

דוד המלך, המכבים ולוחמי מלחמת הקוממיות

ומלחמת סיני תשמש לנו מקור ממנו נשאב כוח

להלם באויב המאים על בטחוננו, עצמאותנו

ועתידנו – – – טוסו עוטו על האויב, הכו בו עד

חרמה, השמידוהו, הפיצוהו במדבר לכל עבר למען

ישכן עם ישראל לבטח על אדמתו לדור ודור.

דוד החליט להלחם בקרב בינים מול גלית

קראו בעיון את פסוקים 12-31

1. א. איזה פרט נוסף על ישי, אבי דוד, לומדים מפסוק 12?
ב. שֶׁרֹו, מדוע מצא לנכון המספר לצין פרט זה?
2. א. היכן היה דוד בסוף הפרק הקודם, היכן הוא לפי המספר בפרקנו?
ב. כיצד מסביר המספר שדוד, שהיה נושא כליו של שאול, לא היה אתו? עינו בפסוק 15.
3. א. מה אפשר ללמד על אספקת המזון של צבא שאול מהמשימה שהטיל ישי על דוד בנו?
ב. שֶׁרֹו, מדוע מצא ישי לנכון לשלח מתנה לשר האלף?
ג. כיצד נשמר קשר בין הבית ללוחמים לפי המספר?
4. כמה זמן חלף מאז הצעתו של גלית ועד הזמן שבו הגיע דוד למחנה ישראל?
5. על גלית מספר: "ויגש הפלשתי השכם והערב" (פסוק 16).
א. מה פרוש הבטוי "השכם והערב" בפרקנו?
ב. האם שונה פרוש הבטוי במשפט:
הזהרתי את יוסי השכם והערב שלא יעז להציק לאחיו הצעיר.
6. א. מדוע נטש דוד את הכלים?
ב. מה זה מלמד על יחסו לאחיו?
ג. דוד נשאר במחנה אף על פי שאליאב אחיו נזף בו ורצה שיחזור לביתם. מה אתם חושבים על התנהגות דוד?

- 12 אפרתי - מבית לחם הנקראת גם אפרת.
בא באנשים - משתתף באספות נכבדי העיר.
- 17 אפת הקליא - גרעיני חטה קלויים באש. אפה - יחידה למדידת חטה.
- 18 חרצי גבינה - גבינה קשה שיש בה חרצים.
ואת-ערבתם תקח - כשתשוב, קח מהם פריט שיוכיח לי ששלומם טוב.
- 20 ויטש את-הצאן על-שמר - עזב את הצאן בידי שומר.
המעגלה - צבא ישראל היה מסדר במעגל.
- 22 ויטש דוד את-הכלים - השאיר את הכלים שבהם היה המזון לאחיו.
- 25 איש ישראל - אנשי הצבא, החילים.
יעשרנו - יתן לו עשר.
יעשה חפשי - יפטר ממסים.

3. א. התלמידים יבינו שלצבא שאול לא היה מערך של אספקת מזון ללוחמים בשדה הקרב והם ניזונו ממזון שהביאו עמם, או ממזון שהיה בשדות. במקרה זה, בגלל תקופת ההמתנה הארוכה, כנראה הגיעו גם משלוחים מהבית.
5. בפסוקנו, "השכם והערב" פירושו פעמיים ביום בבוקר ובערב. בעברית של ימינו משמעות הביטוי היא: פעמים רבות.

8. התלמידים יבחינו שדוד רואה בדברי גלית פגיעה באלוהי ישראל ועלבון חמור יותר מזה שמייחס החייל לחרפותיו.

9. אליאב אינו שבע רצון מהתעניינותו של דוד בפרס המוצע לאיש שיכה את גלית. הוא אינו חושב טובות על דוד ונוזף בו שבא משום סקרנות גרידא. מטרת סעיף ב: הסקת מסקנה. מטרת סעיף ג': הבעת דעה אישית.

7. מהו טיב ההבטחה שהבטיח שאול למי שינצח בקרב הבינים? כתבו בשלושה סעיפים.

8. אחד מחילי שאול אמר לדוד על גלית: "כי לחרף את ישראל עלה",

ואלו דוד אמר: "כי מי הפלשתי הערל הזה, כי חרף מערכות אלהים חיים".

מה ההבדל בין האפן שבו הבין איש ישראל את דברי גלית לאפן שבו הבין אותם דוד?

9. א. איך הגיב אליאב על מעשה דוד?

ב. מה נתן ללמד מתגובת אליאב על יחסו לדוד?

ג. אם היתה לכם אפשרות לומר לאליאב משהו, מה הייתם אומרים לו?

שבויים פלשתים. תבליט קיר מצרי קדום

דוד נצח את גלית

קראו בעיון את פסוקים 44-56

1. דוד בקש משאול שיתן לו ליצג את ישראל בקרב הַיַּנִּים. שאול טען שאין טעם לשלח את דוד הנער הרועה להלחם בגלית שהוא: "איש מלחמה מנעוריו". באילו טעונים הצליח דוד לשכנע אותו לעשות כן?

אַרְיֵה טוֹרֵף פֶּרֶה. קטע מפסיפס (מלפני כ־1,500 שנים). נמצא בכסופים שבנגב

2. מדוע סרב דוד להשתמש בנשק ובמדים שנתן לו שאול?

3. כיצד תכנן דוד לנצח את גלית?

4. א. איך בא לידי בטיי הזלזול של גלית בדוד?
ב. מה יכול כל לוחם ללמד מפשלונו של גלית?

1. דוד משכנע את שאול בשני טיעונים: א. הוא, דוד, היה מסוגל להתמודד עם חיות טרף, לכן יוכל לגלית.
ב. הוא מאמין שאלוהים יהיה בעזרו כשם שהיה בעזרו במלחמתו בחיות הטרף. הוא מאמין שאלוהים לא יעמוד גם הפעם מנגד מול האיש שחרף "מערכות אלוהים חיים". דוד מביע אמונה וביטחון שאלוהים יכריע את הקרב לטובתו. השיחה בין השניים מבליטה את הניגוד בין שאול המבוהל, המהסס כבר ארבעים יום, לבין דוד בעל התושייה, האומץ והאמונה בה'.

38 קובע - קסדה המגנה על הראש.

39 ויאל ללכת - וילא (האות א

התחלפה באות ל), הרגיש לאה, כבד ומגשם בהליכה.

כי לא-נסה - לא היה מנסה ורגיל לציוד הצבאי.

4. ב. גלית שגה כשלא העריך נכונה את יכולתו של דוד ולא הבין את התכסיס שנקט דוד. הוא שגה כשהשתמש באמצעי הגנה כבדים שפגעו ביכולת התמרון שלו.

5. דוד ויתר על הציוד שהציע לו שאול, והשתמש בכלי נשק שהיה מיומן בו. נשק המאפשר לו תנועה מהירה ויכולת קליעה מרחוק.

8. יוזמה, אומץ לב, תושייה, חשיבה מקורית.

5. א. מה היתרון שהיה לגלית על דוד?

ב. במה היה נשקו של דוד נחות מנשקו של גלית?

ג. כיצד הפך דוד את החסרון ליתרון?

6. שֶׁעָרוּ, כִּיצַד הַשְׁפִּיעָה תְּשׁוּבָתוֹ שֶׁל דָּוִד עַל דְּבָרֵי הָעֶלְבוֹן שֶׁל גָּלִית עַל הַשּׁוֹמְעִים הַפְּלִשְׁתִּים וְעַל הַשּׁוֹמְעִים הַיִּשְׂרָאֵלִים?

כְּתָבוּ, אוֹ אִם תִּרְצוּ תוֹכְלוּ לְצִיר עִם בּוֹעוֹת מַחֲשָׁבָה.

7. עַל גָּלִית מִסְפָּר שְׁחִירָף אֶת מַעֲרֻכּוֹת יִשְׂרָאֵל.

עַל דָּוִד מִסְפָּר שְׁרָצָה לְהַסִּיר חֲרָפָה מֵעַל יִשְׂרָאֵל.

מָה הַקֶּשֶׁר בֵּין "חִירָף" לְבֵין "חֲרָפָה"?

8. אֵילוּ מִתְכוּנּוֹתָיו שֶׁל דָּוִד חָשׁוּב שֶׁיְהִיָּה לְכָל מַפְקֵד בְּצֶה"ל?

נִמְקוּ.

9. לְמִרוֹת נִצְחוֹנוֹ שֶׁל דָּוִד, גַּם לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה תַּפְקִיד בַּנִּצְחוֹן

עַל פְּלִשְׁתִּים – הַסְּבִירוּ.

40 כְּלֵי הָרַעִים – יִלְקוּט.

וְקָלְעוּ בִידּוֹ – מִכְשִׁיר לְקָלֵעַ אֲבָן לְמַטָּרָה כְּלִשְׁהִי.

46 יִסְגֵּר – יִסְגִּיר אוֹתָהּ לְיָדֵי.

47 כִּי לֹא הַמִּלְחָמָה – ה' מַחְלִיט

מִי יִנָּצַח בַּמִּלְחָמָה.

49 אֶל-הַכְּלִי – אֶל תַּרְמִיל

הָרוּעִים שֶׁנֶּשֶׂא עָלָיו.

וְיִקְלַע – קָלַע.

53 מִדֶּלֶק – מִלְרֹדֶף.

וַיִּשְׁסוּ – בָּזְזוּ אֶת כָּל מָה שֶׁהִשְׁאִירוּ

הַפְּלִשְׁתִּים בְּשָׂדֵה הַקָּרֶב.

54 כְּלִי – כְּלֵי נֶשֶׁק.

55 אֲבָנֵי – דוּדוֹ שֶׁל שְׁאֹוֹל.

56 הָעֵלָם – הַצֵּעִיר.

בַּפֶּרֶק טוּ מִסְפָּר שְׁשֹׂאוֹל פָּגַשׁ אֶת דָּוִד לְרֵאשׁוֹנָה כְּאִשֶּׁר הִזְמִינוּ לָגוֹן לַפָּנִי, וְאֵלוּ בַּפֶּרֶקנוּ מִסְפָּר שְׁשֹׂאוֹל פָּגַשׁ אֶת דָּוִד לְרֵאשׁוֹנָה בְּשָׂדֵה הַקָּרֶב עִם הַפְּלִשְׁתִּים. יֵשׁ חֻקִּים הַמְּסַבִּירִים אֶת הַמַּצָּאוֹת שֶׁל שְׁנֵי סְפוּרִים שׁוֹנִים עַל הַפְּגִישָׁה הָרֵאשׁוֹנָה בֵּין דָּוִד וְשְׁאֹוֹל, בְּכֶךְ שֶׁהִתְהַלְכוּ בָּעַם שְׁנֵי סְפוּרִים שֶׁנִּמְסְרוּ מִדּוֹר לְדוֹר עַל הַפְּגִישָׁה הָרֵאשׁוֹנָה בֵּינֵיהֶם. הַמִּסְפָּר הַכִּיר אֶת שְׁנֵיהֶם וְהַחְלִיט לְהַכְנִיס אוֹתָם לַסֶּפֶר. זֹאת בְּדוּמָה לְסְפוּרֵי הַמִּלְכָּת שְׁאֹוֹל.

דָּוִד וְגִלְגַּת, גִּיק הַיָּנִס, הַמָּאָה ה־20

פֶּסֶל דָּוִד, בֶּרְנִינִי, 1623

דוד, יובל פֶּסֶף, 2007

מַצְבוֹ שֶׁל שְׂאוֹל
הוֹלֵךְ וּמִדְרֹדֶר
וְדוֹד מְבַסֵּס אֶת
מַעֲמָדוֹ כְּמִנְהִיג

שאל חושש מפני הצלחת דוד

קראו בעיון את פסוקים 1-16

1. לדוד היו גם אויב וגם ידיד נפש בבית המלוכה. מי היה הידיד ומי היה האויב?
2. הסבירו מדוע לא נתן שאל לדוד לחזור לביתו?
3. א. מדוע נתן יהונתן לדוד את מעילו ונשקו, מה רצה לרמז לדוד במעשה זה?
ב. מה הבין דוד ממעשה הנתינה של יהונתן? הסבירו.
4. לפי המספר, מדוע זכה דוד בהערכת העם ושירי שאל?
5. א. אחד מסימני ההפך של השירה בתנ"ך היא חזרה על אותו רעיון במלים שונות. לחזרה זו קוראים תקבולת. כיצד אפשר לראות זאת בשירת הנצחון של הנשים שבפסוק 7?
ב. מדוע הכעיסה שירת הנשים את שאל?

- 1 ככלתו - כאשר כלה, סים את שיחתו עם שאל.
ויאהבו כנפשו - אהב אותו כמו את עצמו.
- 2 ויקחהו שאל - כרי למלא תפקידים בצבא.
- 5 ויצא דוד - לפקד ולהלחם.
ישכיל - היה נוהג בשכל ומצליח.
וייטב בעיני כל-העם - העם היה מרצה מכוך.
- 6 ויהי בבואם - כאשר שבו מהמלחמה בפלשתים.
ותצאנה... לקראת שאל - לקבל את פני המלך המנצח.
- 7 הכה שאל באלפו - שאל הרג אלפי פלשתים.
רכבתיו - עשרות אלפים של פלשתים.
- 8 וירע בעיניו הדבר - כעס.
ועוד לו אך המלוכה - בכל הן חושבות שהוא טוב ממני, חסר רק שימליכו אותו.

2. שאל רצה בדוד משום שהוא איש צבא מוכשר שיתרום לצבא. כמו כן רצה אותו בקרבתו משום שחשש מפניו.
3. א. לאחר הניצחון על גלית, יונתן הבין וגם קיבל שדוד מתאים יותר ממנו להיות המלך הבא.
ב. יונתן ויתר, הוא לא יהיה אבן נגף בדרכו של דוד למלכות.
5. שמו של שאל נזכר ראשון בשירה מכיוון שהוא המלך. שמו של דוד נזכר אחריו. בשירה הקדומה השתמשו בתקבולת. אם בצלע אחת של התקבולת היה מספר (במקרה שלנו אלפים), בצלע השנייה של המשפט היה מקובל לציין מספר גדול יותר (רבבות).

(המשך בעמ' 93)

6. מהו רגע השיא במפנה שחל ביחסו של שאול לדוד?

7. א. מצאו והעתיקו שלוש מלים המבטאות הדרדרות ביחסו של שאול לדוד. ראו פסוקים 9, 12, 15).
ב. מה אפשר ללמד מהן על מצבו הנפשי של שאול?

8. א. כיצד מסביר המספר את הסבה לחששו ההולך ומתגבר של שאול מדוד?
ב. דוד הצליח בתפקידים הצבאיים שהטיל עליו שאול. איך מסביר המספר את הסבות להצלחתו זו?

9. א. מדוע אוהב העם את דוד?

נוהגים לכנות אדם בתאר: "בעל כריזמה" או בתאר: "כריזמטי" כאשר בחסד האל, הוא מחנך בכשר השפעה על אנשים, הוא נערץ ואהוב ויש לו יכולת להנהיג.

10. הוכיחו מתוך הפרותכם עם ספורי דוד שהוא היה אכן אדם כריזמטי. (כאשר תמשיכו לקרא בספר שמואל תגלו ספורים נוספים המלמדים שדוד היה מנהיג כריזמטי).

שאול מחפש דרך להפטר מדוד

קראו בעיון את פסוקים 17–30

1. מדוע רצה שאול לחתן את בנותיו עם דוד?

2. שאול הבטיח את מרב בתו לדוד לאשה. מה קרה להבטחה זו?

אשה מתופפת.
פסל קדום מחמר

- 10 ותצלח רוח אלהים רעה -

היה מדכא. אולי נזכר בענש
ששמואל נבא עליו וחשד
שדוד הוא רעו הטוב ממנו.

- 13 ויסרהו - הרחיק אותו מביתו.

- 15 ויגר - פחד.

- 16 יוצא ונבא - יצא בראש הלוחמים,
היה המפקד במלחמה.

המשך מעמ' 92:

כלומר השתמשו בסדר
עולה. מכאן ייתכן ששאול
טעה בכך שהבין את
המספרים כפשוטם.

- 18 מי אנכי - אני אדם פשוט, אינני חשוב
ונכבד.

ומי חיי - ומי משפחתי, כלומר
אני ממוצא פשוט.

- 19 בעת תת - כאשר הגיע הזמן לתת.

- 20 וישר הדבר בעיניו - היה מרצה
ממה ששמע.

- 21 למוקש - למלכדת שתכשיל אותו.
תתחתן בי - תהיה נשוי לבתי.

- 23 הנקלה בעיניכם התחתן במלך? - האם
זה משהו חסר חשיבות?

כלומר איני ראוי ולכבוד הוא לי
שמציעים לי זאת.

- 25 מהר - מתנות בכסף שהחתן
היה נותן לאבי הכלה.

נקלה - ההפך ממכבד, בזוי.

במאה ערלות פלשתים - המהר יהיה
מאה פלשתים שתהרג ותביא לי את
ערלותיהם, כהוכחה שהרגת אותם.

3. א. מה דַּרְשׁ שְׁאוּל מִדָּוִד עַל מִנַּת לְקַבֵּל אֶת מִיכָל לְאִשָּׁה?
 ב. מָה הֵיטָה פִּוְנָתוֹ הַנְּסִתֶּרֶת בְּבִקְשָׁה זוֹ?
 ג. שִׁעְרוֹ, מִדּוּעַ הִסָּכִים דָּוִד לְהַצָּעָה?
 ד. מָה אֶפְשָׁר לִלְמַד עַל דָּוִד מֵהִסָּכְמוֹתָיו?

4. פָּחַדוּ שֶׁל שְׁאוּל מִדָּוִד וְשִׁנְאָתוֹ אֵלָיו הִלְכוּ וְגִבְרוּ. הֲעֵתִיקוּ בְּטוֹיִים הַמוֹכִיחִים זֹאת.

5. כָּל אִיּוֹר בְּעֵמּוּד זֶה הוּא שְׁלֵב בְּהִתְקַדְּמוֹת דָּוִד מִרוּעָה צֶאֱן לַחֲתֹן הַמֶּלֶךְ.
 רְשָׁמוֹ בְּמַחְבְּרֶתְכֶם אֶת מִסְפֵּר הָאִיּוֹר, הִתְאִימוּ וְהֵעֵתִיקוּ לְכָל אִיּוֹר מִשְׁפָּט מִתָּאִים מִסֵּל הַמִּשְׁפָּטִים הַזֶּה:
 לְדַגְמָה: אִיּוֹר 6 מִתָּאִים לַמִּשְׁפָּט "וַיִּשְׁיִמָּהוּ שֵׁר אֶלָּף".

סל מִשְׁפָּטִים:

- וַיִּתְּפֹשֶׁט יְהוֹנָתָן אֶת־הַמַּעִיל אֲשֶׁר עָלָיו, וַיִּתְּנָהוּ לְדָוִד
- וְהִנֵּה רֹעֵה בִצְאָן
- וַיֵּךְ אֶת הַפִּלְשֹׁתִי וַיִּמִּיתָהוּ
- וַיִּמָּשַׁח אֹתוֹ
- וַיִּשְׁיִמָּהוּ שֵׁר אֶלָּף
- וַלְקַח דָּוִד אֶת הַכֶּנּוֹר וְנִגֵּן בְּיָדוֹ וַיְרוּחַ לְשְׁאוּל
- וְכָל יִשְׂרָאֵל וַיהוּדָה אָהָב אֶת דָּוִד
- וַיִּתֵּן־לוֹ שְׁאוּל אֶת־מִיכָל בָּתּוֹ לְאִשָּׁה

6. איך אָפּשׂר לַהֲסִבִּיר אֶת רִגְשׁוֹתַי שֶׁל שְׂאוּל כִּלְפֵי דָּוִד, לְאוֹר מַה שֶׁקְּרֵאתֶם בַּפֶּרֶק?

7. מַה הִיָּה יַחְסָה שֶׁל מִיכַל לְדָוִד?

8. א. מִיכַל הִתְאַהֲבָה בְּדָוִד וְרָצְתָה אוֹתוֹ לְחָתָן. גַּם יְהוֹנָתָן בֶּנוֹ הִתִּידַד עִם דָּוִד וְהָיָה מִקְרָב אֵלָיו מְאוּד. מַה גִּרְמוֹ יְלָדוֹ בְּכָךְ לְמַחֲשׁבוֹתָיו שֶׁל שְׂאוּל?

ב. הָאֵם אָפּשׂר לְרֵאוֹת בְּמִיכַל וּבִיהוֹנָתָן בָּנִים הַבּוֹגְדִים בְּאַבְיָהֶם? נִמְקוּ אֶת עֲמֻדַתְכֶם.

9. אֵילּוּ נִגּוּדִים אָפּשׂר לְרֵאוֹת בֵּין שְׂאוּל לְדָוִד בַּפֶּרֶקנוּ?

מִפְּרָק יט עַד כג מְסַפֵּר:

פֶּרֶקִים יט עַד כג אֵינָם בְּתִכְנִית הַלְמוּדִים, אֲךָ חָשׁוּב שֶׁתִּדְעוּ עַל אֲרֻעִים שֶׁקְּרוּ בַּפֶּרֶקִים אֵלֶּה, כְּדֵי לְהִבִּין מְדוּעַ בַּפֶּרֶק הֵבֵא תַּמְצָאוֹ אֶת דָּוִד וְאַנְשָׁיו בְּעֵין גָּדִי. שְׂאוּל הוֹדִיעַ לְשָׂרָיו וּלְבָנָיו מִשְׁפַּחְתּוֹ שֶׁהוּא מֵתַכְּנֵן לְהַרְגַּ אֶת דָּוִד אוֹיְבוֹ. יוֹנָתָן הִנָּאֵם לְדָוִד גִּלָּה לֹא אֶת כְּנוֹנוֹת אָבִיו. דָּוִד חוֹזֵר לְבֵית שְׂאוּל. רוּחַ רָעָה פִּקְדָה פְּעַם נוסֶפֶת אֶת שְׂאוּל וְהוּא שׁוֹב נֹסֶה לְהַטִּיל אֶת הַחֲנִית וְלְהַרְגַּ אוֹתוֹ. מִכָּאן וְאֵילָךְ מִתְחִילָה פֶּרֶשֶׁת נְדוּדֵי דָּוִד מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, כְּשֶׁשְׂאוּל וְחִילָיו רוֹדְפִים אַחֲרָיו לְתַפְסֹ. הוּא הִגִּיעַ לְמַעְרַת עֲדוּלָם שְׁבִיהוּדָה. שָׁם הִצְטַרְפוּ אֵלָיו כְּאַרְבַּע מֵאוֹת אֲנָשִׁים מִיָּאֲשִׁים שֶׁלֹּא הִשְׁתַּלְּבוּ בַּחֲבֵרָה, אוֹ שֶׁהָיוּ בְּעָלֵי חוּבוֹת שֶׁלֹּא הִצְלִיחוּ לְשַׁלְּמָם. הֵם נִשְׁמְעוּ לְדָוִד וְרָאוּ בּוֹ אֶת מְנַהִיגָם. דָּוִד הִבִּין שֶׁכְּדֵי לְבַסֵּס אֶת מְנַהִיגוֹתוֹ עָלָיו לְחַפֵּשׁ תּוֹמְכִים נוסֶפִים אֲצֵל בְּנֵי שְׁבִטוֹ. כְּאַשֶּׁר הִפְלִשְׁתִּים הִתְנַפְּלוּ עַל קַעֲיֵלָה – עִיר בְּנַחֲלַת יְהוּדָה סָמוּךְ לַגְּבּוּל עִם פְּלִשְׁתִּים, יֵצֵא דָּוִד לְעִזְרַת אֲנָשֵׁי הָעִיר וְהִבִּיס אֶת הִפְלִשְׁתִּים. הוּא רָצָה לְהִשָּׂאֵר בְּקַעֲיֵלָה, אֲךָ חָשׂ שֶׁתּוֹשְׁבֵי קַעֲיֵלָה יִבְגְּדוּ בּוֹ וַיִּמְסְרוּ אוֹתוֹ לְיַדֵּי שְׂאוּל, מִפְּחַד שֶׁשְׂאוּל יִכֶּה בָּהֶם אִם יִתְמָכוּ בְּדָוִד. דָּוִד בָּרַח לְמִדְבַּר מְעוֹן בְּעֶרְבָה. אֲנָשִׁים מִיְּהוּדָה הִלְשִׁינוּ לְשְׂאוּל עַל מָקוֹם מַחְבֹּאוֹ. שְׂאוּל יֵצֵא לְמִרְדָּף אַחֲרָיו וְכַמְעַט הִצְלִיחַ לִלְכֹּד אֶת דָּוִד, אֲבָל הִגִּיעָה אֵלָיו יְדִיעָה שֶׁהִפְלִשְׁתִּים תִּקְפוּ פְּעַם נוסֶפֶת. שְׂאוּל נֶאֱלָץ לְהִפָּסֵק אֶת הַמִּרְדָּף וּלְצֵאת לְמַלְחָמָה נִגָּדָם.

6. יש להניח שלשאוול יש רגשות מעורבים כלפי דוד. מצד אחד הוא מעריך את כישורו הצבאי ואת תרומתו לצבא ישראל. ומצד שני הוא חש שדוד מאיים על מעמדו כמלך ורוצה להיפטר ממנו.

9. בעוד דוד מבסס את מעמדו בעיני העם, השרים ובני משפחת שאול, מתחיל תהליך הירידה של שאול.

לדוד הזדמן לפגוע בשאול, אך הוא נמנע מלעשות זאת

קראו בעיון את הפרק

למדנו בפרק יח ששאול היה עוין את דוד. בפרקים יט-כג מספר שדוד והאנשים שהצטרפו אליו, נרדפו על ידי שאול ונאלצו לברוח ולהסתתר במדבר יהודה במקומות שונים.

3 להסך את-רגליו - לעשות את צרכיו.

בירכתי המערה - בקצה האחורי.

1. האם ידע שאול שדוד הוא האיש שפנה על ידי שמואל: "רעך הטוב ממך" כלומר האיש שימלך במקומו? הסבירו לפי מה קבעתם.

2. מדוע טרח המספר לצין ששאול לקח עמו 3,000 בחור מכל ישראל למרדף? מה זה מלמד על הקף החפושים אחרי דוד?

3. חפשו באינטרנט או באנציקלופדיה מידע גאוגרפי על אזור עין גדי והסבירו מדוע בחר דוד להסתתר באזור זה.

2. אף שעדיין לא נפתרה בעיית הפלישתים שפועלים להרחבת שטחי שליטתם בארץ, משקיע שאול משאבים ומאמצים לתפוס את דוד ולהורגו. הוא לא מסתיר שאיפה זאת, כיוון שהבין שדוד נבחר להיות מחליפו, אף שהנביא לא הזכיר את שמו של דוד ורק ציין: "ונתנה לרעך הטוב ממך".

מעגן עין גדי

צוקי עין גדי

4. מה הסכנה שארבה לשאול במערה? מה הסכנה שארבה לדוד ואנשיו? כתבו בשני טורים.

5. א. אנשי דוד דרשו ממנו לנצל את ההזדמנות ולהרג את שאול. באיזה טעון נסו לשכנע אותו לעשות זאת?

ב. באיזה טעון מביע דוד את התנגדותו למעשה?

ג. על איזו תכונה של דוד מעיד סרובו של דוד להשמע לעצתם?

5. ג. שיקול דעת; ראייה לרחוק - הוא יהיה פעם מלך, וצריך להחזיר בעם יחס כבוד למלך באשר הוא.

ניר המאיר דמין מחשבות שאולי היו לדוד:

5 ויך לב־דוד אתו - התחרט.

6 למשיח ה' - למלך בִּחִיר ה'.

7 לקום אל־שאול - להרגו.

8 אחרי־כן - אחרי שאול ואנשיו התרחקו מעט.

10 ותחס עליך - חסתי, רחמתי עליך.

11 צדה את־נפשי לקחתה - אורב לי להרגני.

13 משל הקדמוני - הפתגם הקדום.

14 אחרי כלב מת, אחרי פרעש אחד - שהם חסרי ערך.

15 לדין - לשופט.

16 ככלות - כאשר סים.

17 גמלתי הטובה - עשית למעני רק טוב.

18 סגרני - הסגיר אותי.

21 אם־תכרית - אל תשמיד.

6. "תפסיק לשסע אותי בדברים!" אמר דני לארן. מה מקורו של הַבְּטוּי?

7. א. איך צריך דוד להתייחס לשאול: כאויבו או כמלכו? נמקו את עמדתכם.

ב. מדוע פרת דוד את כנף מעילו של שאול?

8. ג. דוד אינו מאשים את שאול ישירות ותולה את רדיפתו של שאול אחריו בדברי הסתה: "למה תשמע את דברי אדם?" • דוד מכנה אותו: "אדוני". הוא משתמש בפתגם, משל קדום, כדי לא לומר למלך ישירות שמעשיו מרושעים. • יכולתי להרוג אותך ולא עשיתי כן. (הוא גם מציג להוכחה את פיסת המעיל שכתר). • אינני רוצה לפגוע במשיח ה' במלך. • אלוהים ישפוט ביני ובינך. כלומר לא אהיה השופט ולא המוציא לפועל של עונשך.

10. ב. הוא הרשע, ומעשיו הם מעשי רשע.

11. ב. התלמידים ייזכרו: א. דוד הקל על סבלו של שאול בנגינתו ב. הציל את כבודו כשנחלץ לתפקיד איש הביניים מול גלית. ג. שירת בנאמנות בצבא שאול.

לעומתו: א. שאול ניסה להרוג את דוד בחניתו וכן שלח אותו למשימות מסוכנות מול פלשתים תמורת מיכל. ב. בגלל שאול הפך דוד לפליט הנע ונד ממקום למקום. ג. שאול גם הפריד בינו לבין אשתו מיכל שלא הצטרפה אליו.

ג. מדוע התחרט דוד?

ד. כתבו מקרה קצר והשתמשו בִּבְטוּי: "לבו הפה אותו".

8. א. דוד פנה בדברים אל שאול. מדוע עשה זאת?

ב. ממה אפשר ללמד שדוד מתייחס בכבוד לשאול? כתבו בסעיפים.

ג. כיצד נסה דוד לשכנע את שאול, כי אין בכונתו לפגוע בו? העזרו בפסוקים 9 עד 15 וכתבו בסעיפים.

9. שִׁעְרוּ, בְּמָה נִזְכֵּר שָׁאוּל כְּאִשֶּׁר רָאָה אֶת דָּוִד מִנִּפְנֵי בִּפְסַת הַבַּד שֶׁל מַעִילֹו? (ראו פרק טו, פסוק 27 ופסוק 28).

10. א. דוד אמר לשאול: "וְאַתָּה צִדְּהָ אֶת־נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ". מה הקשר בין "צדה" ל"ציד"?

ב. לפעמים, כְּאִשֶּׁר לא רוצים לומר משהו ישירות, משתמשים בפתגם או במשל, ומשאירים לשומע לנחש למי או למה הכוונה. דוד השתמש בדבריו בפתגם: "מִרְשָׁעִים יֵצֵא רָשָׁע" – מה צריך היה שאול להבין מהפתגם?

ג. באילו דמויים משתמש דוד כדי לשכנע את שאול, שלא כדאי להמשיך במרדף אחריו?

11. א. בתשובתו של שאול לדוד נראה שדברי דוד השפיעו עליו. הוכיחו מהכתוב:

• ששאול הכיר בכך שחטא.

• ששאול התחרט.

• ששאול השלים עם העבדה שדוד ימלוך.

ב. שאול אמר לדוד: "אַתָּה גִּמְלָתִי הַטּוֹבָה, וְאַנִּי גִּמְלָתִיךָ הָרָעָה". למה התפון שאול?

12. א. האם דברי שאול לדוד עוררו בכם אמוון? הסבירו.

ב. האם דוד האמין לדברי שאול? נמקו לפי מה קבעתם.

13. בפסוק המסיים את הפרק כתוב: "וישבע דוד לשאול" – על מה נשבע?

דוד חס על חיי שאול. ציר ברקס

עמות בין דוד ונבל הפרמלי מנכבדי שבט יהודה

קראו בעין את פסוקים 1-17

1. א. בפסוק 1 מוסר המחבר מידע על שני ארועים. מה הם?
ב. שער, כיצד השפיע מותו של שמואל על מעשי דוד?
2. א. מהו הארוע שלכבודו הגיע נבל לכרמל שביהודה?
ב. לפי המספר, לפי מה נמדד עשרם של אנשים בתקופה ההיא (ראו גם בראשית פרק יג, פסוק 2).
3. כתבו בשני טורים: תכונותיו של נבל מול תכונותיה של אביגיל.
4. א. למה התפון דוד למסר לנבל פאשר אמר: "כה לחי ואתה שלום, וביתך שלום, וכל אשר-לך שלום"?
ב. מדוע דרש דוד לקבל מתנות מזון מנבל?

1. ב. דוד הבין שהוא איבד את התומך המרכזי שלו, שהיה בכוחו להשפיע על העם לבחור בו למלך אחרי מות שאול.
4. דוד מעוניין לבנות את עצמו כשליט מקומי בגבול המדבר, הרחק משאול. אחת מדרכי השליטה היא קבלת מסים מתושבי האזור. שלב זה יהיה קרש קפיצה למלכות עם מות שאול. ההגנה שהוא נתן לרועי נבל מבלי שהתבקש שימשה אותו למטרה זו. המורים ישקלו אם לומר לתלמידים שפעולת דוד דומה למה שמכונה היום "דמי חסות" - דבר חמור כשלעצמו.

תצלום אזור מרעה
במדבר יהודה

5. ב. טיעונים אפשריים
התומכים בהחלטת נבל:
א. הוא לא שכר את דוד
ואנשיו ולכן אינו חייב
לשלם להם. ב. הוא
רואה בדוד מורד בשאול
הבא לדרוש ממנו מס.
ג. תמיכתו נתונה לשאול.
ד. אולי פחד מנקמת שאול.
הטיעון המרכזי נגד
ההחלטתו: דוד ואנשיו בכל
זאת שמרו על העדר. הצאן
והרועים לא נפגעו. ולפי
מידת החסד, יכול נבל
העשיר לשלם לדוד, שהרי
הוא ואנשיו נזקקו למזון
למחייתם.
ג. התלמידים יאתרו את
המשפט: "היום רבו עבדים
המתפרצים איש מפני
אדניו", יזהו שאדון הוא
כינוריו של שאול והעבד
המורד הוא דוד, ויבינו שכך
ראה זאת נבל ומכאן יש
לשער, שהיה נאמן לשאול.
אבל אין זה בהכרח כך;
ייתכן שרק רצה לרמוז
שדוד נמצא במעמד של
בורח, והוא, נבל, יכול
להסגיר, ומוטב שיזהר.
6. יש להניח שהתלמידים
התומכים בדעה הראשונה
יאמרו שמעשיו של נבל
אינם מצדיקים עונש מוות
לו ולבני ביתו, וששפיכות
דמים אמנם תפחיד אנשים,
אך תעורר התנגדות לדוד
ותפגע בסיכוייו להגיע
למלכות.
הנימוקים לתמיכה בדעה
השנייה: בעין גדי הכרנו
את דוד כמנהיג שקול
הנמנע מלהרוג את שאול
אויבו גם כשנופלת לידי
ההזדמנות לעשות זאת. לכן
אפשר לשער שגם במקרה
זה תכניתו ללמד את נבל
לקח ולפגוע בו ובמשפחתו
הייתה מתוך מחשבה
להטיל אימה באזור, כדי
שהאנשים יתמכו בו מתוך
הכרה בכוחו.

5. א. מדוע לא רצה נבל להענות לדרישת דוד? עינו בפסוק 3, ובפסוקים 10-11.

ב. יש הטוענים כי נתן להבין את סרובו של נבל להאכיל את אנשי דוד. נסו לכתב טעונים המצדיקים את הסרוב הזה, ולעמדתם טעונים נגד הסרוב.

ג. האם אפשר להסיק שיחסו של נבל לדוד נובע מתמיכתו בשאול? הסבירו וצטטו.

6. א. כיצד מנימק דוד את רצונו לנקם בנבל? העתיקו את המשפט המתאים מפסוק 21.

ב. המשפט "השיב רעה תחת טובה" הוא ניב לשוני. חברו משפט והשתמשו בניב זה.

7. יש הטוענים שהחלטת דוד לנקם בנבל ובכל בני ביתו היא החלטה רעה ופזיזה ויש הטוענים שזו היתה החלטה מחשבת ומטרתו היתה לבסס את עצמו כשליט באזור. עם איזו עמדה אתם מסכימים? הסבירו.

8. אילו אפשרויות נוספות לתגובה עומדות בפני דוד?

אַבִּיגַיִל פּוֹגֶשֶׁת אֶת דָּוִד

קְרָאוּ בְּעֵינַי אֶת פְּסוּקִים 14 – 44

1. א. כִּיצַד נִוְדַע לְאַבִּיגַיִל עַל הַסַּכָּנָה הָאוֹרֶבֶת לְבָנֵי מִשְׁפַּחְתָּהּ?
עֵינֵינוּ בְּפְסוּקִים 14 עַד 18.
- ב. הַנַּעַר הָרוּעָה מִתָּאָר אֶת הַתְּנַהּגוֹת נָבַל כְּלָפֵי נַעֲרֵי דָוִד
בַּבַּטּוּי: "וַיַּעַט בָּהֶם" – לָמָּה הַכּוֹנָה?
- ג. מָה הַהֶבְדֵּל בֵּין יַחֲסוֹ שֶׁל הַנַּעַר הָרוּעָה לְדָוִד בְּפְסוּקִים 14
עַד 17, לְבֵין יַחֲסוֹ שֶׁל נָבַל לְדָוִד בְּפְסוּקִים 10 עַד 12?
- ד. כִּיצַד מִשְׁכַּנֵּעַ הַנַּעַר אֶת אַבִּיגַיִל שֶׁהַתְּנַהּגוֹת נָבַל מִסַּכָּנָתָא אֶת
כָּל מִשְׁפַּחְתָּהּ?

2. בְּאִיזוֹ דֶּרֶךְ פָּעֵלָה בַּחֲרָה אַבִּיגַיִל
כְּדִי לְהַצִּיל אֶת חַיִּיהָ וְאֶת חַיֵּי
בָנֵי מִשְׁפַּחְתָּהּ?

3. א. הַמְּסַפֵּר מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאַרְבַּע
מְלִים שֶׁהֵן פְּעֻלִּים כְּדִי לְתָאָר
אֶת הַתְּנַהּגוֹתָהּ שֶׁל אַבִּיגַיִל
בְּרָגַע הַפְּגִישָׁה עִם דָּוִד.
הַעֲתִיקוּ אוֹתָם מִתּוֹךְ
פְּסוּק 23.

- ב. אִיזָה מָסָר רוֹצָה אַבִּיגַיִל
לְהַעֲבִיר לְדָוִד בְּהַתְּנַהּגוֹתָהּ זֹאת?

18 וְחָמֵשׁ סָאִים קָלִי – כַּמּוֹת שֶׁל
כְּשִׁלוּשָׁה דָלִי גִרְעִינִי תִּבּוּאָה
קְלוּיִים.

דְּבָלִים – תֹּאנִים מִיבָשׁוֹת.

21 אַךְ לִשְׁקָר – לְחֹנָם.

וְלֹא-נִפְקַד – לֹא חָסַר.

22 מִשְׁתֵּינִ בְּקִיר – לְשׁוֹן בּוֹזֵי לִגְבֵּר.

26 אֲשֶׁר מִנְעָךְ ה' מִבּוֹא בְּדַמִּים – ה'

מִנַּע מִמֶּךָ לְהִרְגֵּי.

וְהוֹשַׁע יְדָךְ לָךְ – ה' עוֹצֵר אוֹתָךְ

מִלְּהוֹשִׁיעַ אֶת עַצְמְךָ, כְּלוּמָר מִלִּנְקָם

בְּעַצְמְךָ בְּנָבַל.

27 הַבְּרָכָה – הַמִּתְנַחֵם.

1. ב. הַשִּׁמּוּשׁ בַּמִּלָּה
"וַיַּעַט" מַעֲיֵד שֶׁהַתְּנַהּגוֹתוֹ
שֶׁל נָבַל הִיטָה כַּהַתְּנַהּגוֹתוֹ
שֶׁל עוֹף טוֹרֶף – הַעֵיט.
הַשִּׁמּוּשׁ בַּמִּלָּה זֶה מַדְגִּישׁ
אֶת הַתְּנַהּגוֹתוֹ הַבוֹטָה שֶׁל
נָבַל.

4. אַבִּיגַיִל בּוֹדֵאִי יָדְעָה שְׁחָסֵר נְאֻמָּנוּתָה לְבַעֲלָהּ הִיא תְּכוּנָה רָעָה, אָבֵל הִיא חֲשֹׁבָה כְּפִי הַנֶּרָאָה, שִׁישׁ מִשְׁהוּ חָשׁוּב יוֹתֵר מִהַנְּאֻמָּנוּת לְנָבֹל – מָה הַדְּבָר?

5. א. אֵילוּ טְעוּנִים מַעֲלָה אַבִּיגַיִל כְּדִי לְשַׁכְנַע אֶת דָּוִד שֶׁלֹּא לִנְקָם? הֶעֱזְרוּ בְּסַעֲיָפִים הַבָּאִים:

- מָה אוֹמֶרֶת אַבִּיגַיִל כְּדִי לְהַפְחִית מַאֲשָׁמְתוֹ שֶׁל נָבֹל?
- מִמָּה מְזַהֶרָה אַבִּיגַיִל אֶת דָּוִד?
- מָה הַגְּמוּל שֶׁמִּבְטִיחָה אַבִּיגַיִל לְדָוִד?

ב. אֵיזָה מִהֶטְעוּנִים שֶׁל אַבִּיגַיִל נִרְאָה כִּפְטֵעוֹן שֶׁשֶׁכְּנַע בְּיוֹתֵר אֶת דָּוִד לַחֲזֹר בּוֹ מִתְּכַנְּיָתוֹ לִנְקָם? נִמְקוּ.

ג. אַבִּיגַיִל אוֹמֶרֶת לְדָוִד: "כִּי עָשָׂה־יַעֲשֶׂה ה' לְאֹדְנִי בֵּית נָאֻמָּן". אֵיזוֹ מִשְׁמַעוֹת מְשַׁאֲלֶת יֵשׁ לַמֶּלֶךְ "בֵּית" בְּהַקְשֵׁר זֶה? תּוֹכְלוּ לְהַעֲזֹר בְּמִלּוֹן.

6. הַמְּסַפֵּר מְצִין שֶׁאַבִּיגַיִל הִיָּתָה טוֹבֶת שְׂכָל, חֲכָמָה. אֵיךְ תּוֹכִיחוּ שֶׁאֵכֵן הִיָּתָה כְּזֹאת?

7. מָה אֶפְשָׁר לְלַמֵּד עַל דָּוִד מִהַסְפָּמְתוֹ לְסַגֵּת מִרַעֲיוֹן הַנֶּקְמָה בְּנָבֹל וּבְבִנֵי בֵּיתוֹ?

8. א. מָה בָּא סְפּוֹר מוֹתוֹ שֶׁל נָבֹל לְלַמֵּד אוֹתָנוּ הַקּוֹרְאִים?

ב. גַּם דָּוִד חָשַׁב שֶׁיֵּד ה' הִיָּתָה בְּנָבֹל. מִצָּאוּ בְּפָסוּק 39 מִשְׁפָּט הַמוֹכִיחַ זֹאת.

28 שָׂא נָא – סֵלַח נָא.

בֵּית נָאֻמָּן – שׁוֹשְׁלֶת מַלְכוּת.

29 וַיָּקָם אָדָם – הַכּוֹנֵה לְשֹׂאוֹל.

31 לְפִוְקָה וּלְמַכְשׁוֹל – לְמַשְׁהוּ שִׁיכָשִׁיל

וַיַּפְחִיד אוֹתָךְ. בְּיָמֵינוּ מִשְׁתַּמְּשִׁים

בְּבִטּוּי פִּיק בְּרָכִים לְתֹאֵר פָּחַד.

33 טַעַמְךָ – דְּבָרֵי הַטַּעַם שֶׁאֻמְרָת.

35 וְאַשָּׁא פָּנֶיךָ – אֲנִי מְקַבֵּל אֶת בְּקָשְׁתְּךָ.

4. אבִּיגַיִל רָצְתָה לִּמְנוֹעַ

שְׂפִיכוֹת דָּמִים. הִיא רָאִתָּה

בְּהַצֵּלֶת חַיֵּי אָדָם עֵרֶךְ

עָלִיוֹן וְלִשְׁם כֵּךְ הִיָּתָה

מוֹכֵנָה לְהַסְתִּיר מִנָּבֹל

אֶת תּוֹכְנִית הַהַצֵּלָה שֶׁלָּהּ

וּאֶפִּילוֹ לְדַבֵּר עָלֶיהָ רַעוּת

בְּאֻזְנֵי דָוִד כְּדִי לִפְיִסּוֹ.

5. א. אבִּיגַיִל מְסִיטָה אֶת

תְּשׁוּמוֹת הַלֵּב שֶׁל דָּוִד מִנָּבֹל

אֵלֶיהָ: "בִּי אֲדֹנִי הָעוֹוֹן".

מִדְּבַרֶת עַל רַשְׁעוֹתָיו שֶׁל נָבֹל

וּבִכֵּךְ מִמַּקְמַת אֶת עֲצָמָה

בְּצִדּוֹ שֶׁל דָּוִד וּמִבְדִּילָהּ אֶת

עֲצָמָה מִבַּעֲלָהּ "לֹא רָאִיתִי

אֶת נַעֲרִי אֲדֹנִי אֲשֶׁר שִׁלַּחְתָּ"

(פְּסוּק 24).

בְּעוֹד שֶׁנָּבֹל מִכְנָה אֶת דָּוִד

"עַבְדִּי מִתְפַּרֵּץ" הִיא מִכְנָה

אוֹתוֹ "אֲדֹנִי". הִיא מִבְקֶשֶׁת

שֶׁלֹּא יֵשִׁים לְבֹו לְרַשָּׁע כְּמוֹ

נָבֹל (פְּסוּק 25). ב. אבִּיגַיִל

טוֹעֵנֶת שֶׁאֵל לֹו לְקַחֵת אֶת

הַחוּק לִידֵּיוֹ, שֶׁהִנְקָמָה

תִּיזְקֶף לִגְנוּתוֹ שֶׁל דָּוִד

וּתְכַשִּׁיל אוֹתוֹ. ג. אבִּיגַיִל

מִדְּבַרֶת עַל הַגְּמוּל הַחָשׁוּב

שֶׁהוּא עֵתִיד לְזַכּוֹת בּוֹ:

"בֵּית נָאֻמָּן".

ג. לַמֶּלֶךְ "בֵּית" יֵשׁ גַּם

מִשְׁמַעוֹת מוֹשָׁאֵלֶת: שׁוֹשְׁלֶת

מַלְכוּת.

7. דָּוִד הִבִּין שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה

לַעֲשׂוֹת דִּין לְעֲצָמוֹ שְׂגוּיָה.

הוּא מְגַלֵּה אִיפּוֹק, שִׁיקוּל

דַּעַת, מוֹסְרִיּוֹת וְאֲנוּשִׁיּוֹת

כִּשְׁם שֶׁעָשָׂה בַּמִּפְגֵּשׁ עִם

שֹׂאוֹל בְּפָרָק כֹּד.

8. הַמוֹוֹת הַפְּתֹאֲמוּמִי יִכּוֹל

לְהַעֲדִיד שִׁישׁ דִּין וְיֵשׁ דִּין וְעוֹנָשׁוֹ שֶׁל נָבֹל בֹּא מִיַּד שְׂמִיִּים.

דוד ואבִיגַיִל, צִיר יַקֹּב וִילְמָסְיוֹן וֵט

בְּפָרְקִים כו–כז מְסַפֵּר:

פָּרְקִים כו כז אֵינָם בְּתַכְנִית הַלְמוּדִים. בְּפָרְקִים אֵלֶּה מְסַפֵּר:
תּוֹשְׁבֵי הָעִיר זִיף שֶׁבִּנְחָלֶת שִׁבְט יְהוּדָה, שֶׁתּוֹפּוּ פְּעֻלָּה עִם שָׂאוּל וְהוֹדִיעוּ לוֹ
שָׂאוּל אֶת דָּוִד מִסִּתְתָּר בְּסִבְיַת עֵירָם.
שָׂאוּל יוֹצֵא לְמִרְדָּף אַחֲרָיו. דָּוִד חוֹשֵׁשׁ לִפּוֹל בְּיַד שָׂאוּל וּמַחְלִיט לְהַמְלִיט
לְפִלְשֵׁת, לְאַכִּישׁ מֶלֶךְ גֵּת. דָּוִד מִבְקֵשׁ מֵאֲכִישׁ שִׁיתֵּן לוֹ אֶת אַחַת מֵעֲרֵי הַשָּׂדֶה
הַפְּלִשְׁתִּיּוֹת, כְּדִי שֶׁדָּוִד וְאֲנָשָׁיו וּבְנֵי מִשְׁפַּחַתֵּיהֶם יִתְּשֻׁבוּ בָּהּ. אֲכִישׁ נוֹתֵן לְדָוִד
אֶת הָעִיר צִקְלָג. דָּוִד הוֹפֵךְ לְשִׁלִּיט הָעִיר צִקְלָג.
בְּתִמּוּרָה לְצִקְלָג דָּוִד וְאֲנָשָׁיו עוֹרְכִים פְּשִׁיטוֹת עַל עֲמֻלֵּק הַגִּשּׁוּרִי וְהַגִּזְרִי שֶׁחִיו
בְּדֶרוֹם הָאָרֶץ. דָּוִד מְבִיא אֶת שְׁלָל הַפְּשִׁיטוֹת לְאַכִּישׁ מֶלֶךְ גֵּת. דָּוִד לֹא מְסַפֵּר אֶת
הָאֻמָּת לְאַכִּישׁ. הוּא מְסַפֵּר לוֹ שֶׁפָּשַׁט עַל שִׁבְט יְהוּדָה.

10. עַד כַּה חֵי דָּוִד בְּתוֹךְ שְׁטָחֵי שִׁבְט יְהוּדָה, שֶׁם נִסָּה לְבַסֵּס אֶת
עַצְמוֹ כְּמִנְהִיג מְקוֹמִי. בְּפָרְק כז מְסַפֵּר שֶׁדָּוִד עֲזַב אֶת מַמְלַכְתּוֹ
שָׂאוּל וְעָבַר לְגוֹר בְּפִלְשֵׁת. דָּוִד בּוֹדֵאֵי הַתְּלַבֵּט לְפָנָיו שֶׁהַחֲלִיט
עַל כָּךְ.

א. שֶׁעָרוֹ, מָה חָשַׁב עַל הַמַּעְבָּר לְפִלְשֵׁת?

ב. שֶׁעָרוֹ, מָה חָשַׁב עַל הַהֲשָׁאוֹת בִּיהוּדָה?

ג. מָה שֶׁם הָעִיר שֶׁקִּבֵּל דָּוִד לְשִׁלִּיטָתוֹ?

ד. מִדּוּעַ קִבֵּל אֲכִישׁ מֶלֶךְ גֵּת אֶת דָּוִד בְּסִבְרָת פָּנִים יְפוֹת?

תל גת. צֶלֶם בִּימִינוֹ

מַפֶּת נְדוּדֵי דָוִד

1,2. מהמפה אפשר להסיק שדוד בחר להימצא בקרב בני שבט, הוא הכיר את פני השטח במקום וקיווה למצוא תמיכה מאנשי שבט. ולהתבסס כמנהיג מקומי.

3. דוד יכול היה להימלט לעמון או למואב שבמזרח הירדן. הוא בחר להימלט לאכיש מלך גת. משום שידע ששאול לא יעיז לחפשו שם. צקלג היתה מרוחקת מגת ולדוד היה חופש לפעול שלא תחת עינו הפקוחה של אכיש.

הַתְּבוּנָנוּ בַּמִּפָּה:

1. בְּאִיזוֹ נַחֲלָה מִנַּחֲלוֹת הַשְּׁבָטִים נָדָד דָּוִד כְּאֲשֶׁר בָּרַח מִפְּנֵי שְׂאוּל?

2. מִדּוּעַ בָּחַר דָּוִד לְהִמָּלֵט לְאֶזּוֹר זֶה? חֲשַׁבוּ עַל יוֹתֵר מִסִּבָּה אַחַת.

3. דָּוִד הֶחֱלִיט לְהִמָּלֵט מִמַּמְלַכַּת שְׂאוּל לְאַרְץ אוֹיֵב:

א. אֵילוֹ אִפְשָׁרוּיּוֹת עָמְדוֹ לִפְנֵיו?

ב. בְּאִיזוֹ אִפְשָׁרוֹת בָּחַר, שְׁעָרוֹ מִדּוּעַ?

ג. דָּוִד קִבֵּל מֵאֲכִישׁ אֶת צִקְלָג. מִצָּאוֹ אֶת מְקוֹמָה בַּמִּפָּה.

ד. שְׁעָרוֹ מָה הִיתְרוֹן שֶׁהָיָה לְדָוִד מִכֶּן שֶׁעָבַר לַחַיּוֹת בְּצִקְלָג עִם אֲנָשָׁיו.

לְסִכּוּם

1. מדוע לא הצליח שאול לכוֹנֵן מַעֲרַכֶּת יְחָסִים טוֹבָה א. עִם שְׁמוּאֵל?
ב. עִם דָּוִד?

2. לַפְּנֵיכֶם חִידוֹת. אִם תִּרְצוּ חֲבְרוּ גַם אִתָּם חִידוֹת.

הוא הָיָה מֶלֶךְ וּמִצְבִּיא מְהֻלָּל
שֶׁנִּצַּח אֶת אוֹיְבָיו,
אךְ חָמַל עַל מְלָכָם.
גַּם עַל בְּעָלֵי הַחַיִּים הָיָה לוֹ חֶבֶל
לְכֹן הַחֲלִיט לְקַחְתָּם כְּשָׁלָל.

מִי הַמִּצְבִּיא?
אֶת מִי נִצַּח?
עַל אֵיזָה צוּ מִפְּרֶשׁ עֲבֹר?

הוא טָעָה כַּאֲשֶׁר חָשַׁב
שֶׁהַמֶּלֶךְ הֵבִיא יְהִיָּה אֱלִיאָב.
הוא לָמַד שֶׁלְּבַחַר מֶלֶךְ
לְפִי מִרְאָה
זֶה לֹא נִכּוֹן וְלֹא יָאָה.

מִי טָעָה?

"אִם אַתְּ בָּתִּי לְאִשָּׁה תִּרְצָה
עֲרֻלוֹת מֵאָה פְּלִשְׁתִּים הֵבֵא!"
הוא יָצָא לִקְרֹב וּמִלֵּא הַמְּשִׁימָה
וְאֶת בֵּת הַמֶּלֶךְ קִבֵּל לְאִשָּׁה.

מִי הָאָב?
מִי הַחֲתָן?

אֶת חֲתָנּוֹ הוּא שָׁנָא
וּבִעָקָר בּוֹ קִנָּא.
הַחֲתָן בָּרַח מִפָּנָיו
וְהוּא יָצָא לְמַרְדֵּף אַחֲרָיו.
הוא לֹא הִצְלִיחַ לְתַפְסֹו
וְשָׁב מֵרַ נֶפֶשׁ לְבֵיתוֹ.

מִי הָרֹדֵף?

הַסִּפּוּר עַל הָאֲרוּעִים
נִשְׁהַבִּיאוּ לְמוֹת נֶשֶׁאֻל

מפת מסע צבאות ישראל ופלשתים למלחמה בגלבוֹעַ

הארועים שהובילו למות שאול

קראו בעיון את הפרק

1. א. הפלשתים תכננו מלחמה נוספת נגד ישראל. היכן קבעו את מקום הקרב? עינו במפה ובפסוק 4.

עמק יזרעאל מברך באדמה פורייה ושפע מים. בעמק יזרעאל עבר קטע מ"דרך הים" הקדומה, אשר חברה בין ארצות הפרת והחדקל למצרים. השליטה על דרך זו הייתה חשובה משום שנוח היה לעבר בה עם מרכבות מלחמה וצבא. דרך זו שמשה גם לצרכי מסחר. בנוסף, על ידי כבוש עמק יזרעאל, ינתקו הפלשתים בין השבטים החיים בצפון הארץ לשבטים החיים במרכז הארץ. יתכן שכבוש עמק יזרעאל היה חלק מתכנית פלשתית לכבוש את כל ממלכת שאול.

- ב. מדוע היה חשוב לפלשתים להשתלט על עמק יזרעאל?

2. בפסוק 5 נאמר:

"וַיֵּרָא שָׁאוּל אֶת־מַחֲנֵה פְּלִשְׁתִּים, וַיֵּרָא, וַיַּחֲרֹד לְבוֹ מְאֹד".
חרדתו של שאול אינה תופעה מקרית או חד פעמית.
היכן כבר נתקלתם בתופעה זו? עינו בפרק יז, פסוק 11.

3. א. שער, מדוע רצה שאול לשמץ את דבר ה' לפני הקרב?

ב. מהו הדרכים שבהן נסה שאול לשאל בה' ונכשל?

ג. מה בקש המספר לרמז כשהוא מספר שה' לא ענה לשאול?

2. לכן אתה תדע את אשר-יעשה עבדך - כיון שאני אלחם לצדך, תראה מה אעשה.

3. הסיר האבות ואת-הידעונים - השמיד את מי שעסק בתקשור, ככבול, עם המתים, והתימר לדעת את העתיד.

4. שונם - ישוב בעמק יזרעאל בגלבע - שרשרת הרים בעמק יזרעאל.

7. ואדרשה-בה - ואשאל אותה מה יקרה במלחמה מול פלשתים.

8. קסומי נא לי באוב - עשי קסם כדי להעלות רוח מת שתוכל להגיד לי את העתיד.

3. ב. • פנה לכוהן שישאל באורים ותומים. • פנה לפותרי חלומות (יש להניח שהתלמידים ייזכרו שיוסף פתר את חלומות מלך מצרים ושגדעון הסיק מחלום המדייני שינצח).
• פנה לנביאים שיגידו לו את דבר ה'.

3. ג. עבור שאול זהו אות מבשר רעות, אלוהים נטש אותו והוא חושש ממפלה.

4. שָׂאוּל אָסַר עַל בְּנֵי עַמּוֹ לְהַתִּיעֵץ בְּאוֹבוֹת וּבִידְעוֹנִים כַּכְּתוּב בַּתּוֹרָה (דְּבָרִים יח, 9–13), אֲךָ הוּא בְּעֶצְמוֹ פָּנָה לַעֲזָרָה לְבַעֲלַת הָאוֹב. מָה זֶה מְלִמֵּד עַל הַמָּצָב שֶׁבּוֹ נִמְצָא שָׂאוּל?

לְפִי הָאֱמוּנָה בְּעוֹלָם הָעֵתִיק הַ"אוֹב", רוּחַ הַמֵּת, יוֹדַעַת מָה יִקְרָה בְּעֵתִיד וְיִכּוֹלָה לֹאמַר זֹאת לְמִי שֶׁמְתִיעֵץ אֶתָּה וּפּוֹנֶה אֵלֶיךָ בְּשִׁאלוֹת. בְּעֵלַת הָאוֹב הִיא אִשָּׁה שְׁעוֹשָׂה קֶסֶם כְּלָשָׁהּ וְכַבִּיכּוֹל מַחְזִירָה אֶת הַמֵּת לְחַיִּים לְצַרְךָ הַתִּיעֲצוּת, הַדְּרָכָה אוֹ כְּדִי לְדַעַת מָה יִקְרָה בְּעֵתִיד. הַתּוֹרָה אִסְרָה עַל טְקִסֵּי הָעֲלָאֹת רוּחַ הַמֵּת וְצוּתָהּ לְהַשְׁמִיד אֶת הָעוֹסְקִים בָּכֶן: "וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה, כִּי יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְעֹנִי מוֹת יוֹמָתוֹ..." (וַיִּקְרָא פָּרָק כ פְּסוּק 27). שָׂאוּל פָּנָה אֶל בְּעֵלַת הָאוֹב כְּדִי לְדַעַת מָה יִהְיֶה גּוֹרֵל הַקָּרֵב עִם הַפְּלִשְׁתִּים לְאַחַר שֶׁנִּדְּחוּ פְּנִיּוֹתָיו לְאַלְהִים.

נִיר הַמַּאִיר דְּמִין אֶת שָׂאוּל וּמְלוֹיו בַּדְּרָכָם לְבַעֲלַת הָאוֹב:

5. מִדּוּעַ רָמָה שָׂאוּל אֶת בְּעֵלַת הָאוֹב כְּאִשָּׁר נִפְגַּשׁ עִמָּה?

6. א. מִדּוּעַ מְבַקֵּשׁ שָׂאוּל לְהַעֲלוֹת אֶת שְׂמוּאֵל? הָעֲזָרוֹ בְּדַבְּרֵי שָׂאוּל בְּפָסוּק 15.

ב. שְׁעָרוֹ, מָה קָנָה שְׂמוּאֵל לְשִׁמְעַ? וּמָה שְׁמַע? כָּתְבוּ בְּשָׁנֵי טוֹרִים.

4. יש להניח שהתלמידים יצדיקו את המעשה: שאול מיואש. פנייתו לאלוהים נדחו. הוא מחפש ערוץ אחר לשמוע את דבר האל, ולכן מבקש מבעלת האוב להעלות את שמואל.

6. ב. אפשר להפנות את תשומת לב התלמידים לחזרה על הפועל "עשה" בפסוק 18: "לא עשית" – "עשה ה' לך היום".

7. א. מדוע היה שאול בטוח שהוא רואה את שמואל?
ב. שער, איזה זכרון עוררה בשאול הופעתו של שמואל עטוי במעיל? (העזרו בפרק טו, פסוק 28).

8. בבית בעלת האוב שמע שאול בשורות קשות. מהי הבשורה הקשה ביותר שקבל שאול?

אתם בודאי שואלים את עצמכם:
איך יכול להיות ששמואל המת הופיע בפני שאול?
קראו את דעתם של שנים מהפרשנים:
הפרשן ר' דוד קמחי (רד"ק) הסביר זאת כך:
לא דבר שמואל עם שאול וחס ושלום לא עלה מקברו ולא דבר. אבל
האשה עשתה הכל ברמאות.
הפרשן ר' לוי בן גרשם (רלב"ג) הסביר:
בעלת האוב לא העלתה באמת את שמואל. ולא ממנו הגיע הדבר
לשאול. אבל כל הענין היה מפעילות דמיונו של שאול, כי היה לו כוח
נבואי מה (כלומר הוא חש שהגיעה שעת העניש).

9. א. במה שונים שני ההסברים?
ב. מה המשתף לשני ההסברים?
10. א. שאול ידע שהוא עומד למות בקרב מחר. הוא יכול שלא
להשתתף בקרב ולא לתת לבניו לקחת חלק במלחמה –
מדוע לא עשה זאת?
ב. איזו תכונת אפי של שאול אפשר ללמד מכך שהחליט
לצאת עם בניו לקרב?

9. שני הפרשנים מביעים את הדעה שלא יתכן ששמואל עלה מן המתים, אך בעוד רד"ק מייחס את התופעה למעשה קסם, רמאות של בעלת האוב, רלב"ג מאמין שמשום שליבו של שאול ניבא לו רעות, הוא דמיון ששמואל עומד לפניו.

10. שאול מתעלה, הוא חוזר להיות המנהיג האמין שהכרנו בתחילת דרכו. הוא מעורר כבוד באופן שבו קיבל את הדין.

בבית בעלת האוב, ויליאם בלייק, 1800 בערך

פרקים כט ו'ל

בפרקים אלה מספר: דוד ואנשיו יצאו יחד עם לוחמי אכיש מלך גת למלחמה בישראל. סרני פלשתים לא היו מרצים מהחלטת אכיש לצרף את דוד ואנשיו למלחמה, אכיש החליט לשלח את דוד בחזרה לצקלג. בבוא דוד ואנשיו לעיר, התברר להם שגדוד עמלקי פשט על צקלג, שרף אותה ולקח עמו את הנשים, את הילדים, ואת הרכוש. דוד יצא למרדף אחרי הגדוד, הציל את השבויים ואת הרכוש ואף לקח עמו שלל.

המלחמה בגלבוֹעַ

קראו בעינין את פסוקים 1-7

1. מהם הפרטים שמוסר המספר על מצבו של צבא שאול בפסוק 1?

2. א. העתיקו מהפסוק את המשפטים המלמדים:

- שהקשתים הפלשתים חפשו במיוחד את שאול.
- ששאול נפצע מחץ שירה קשת פלשתי.

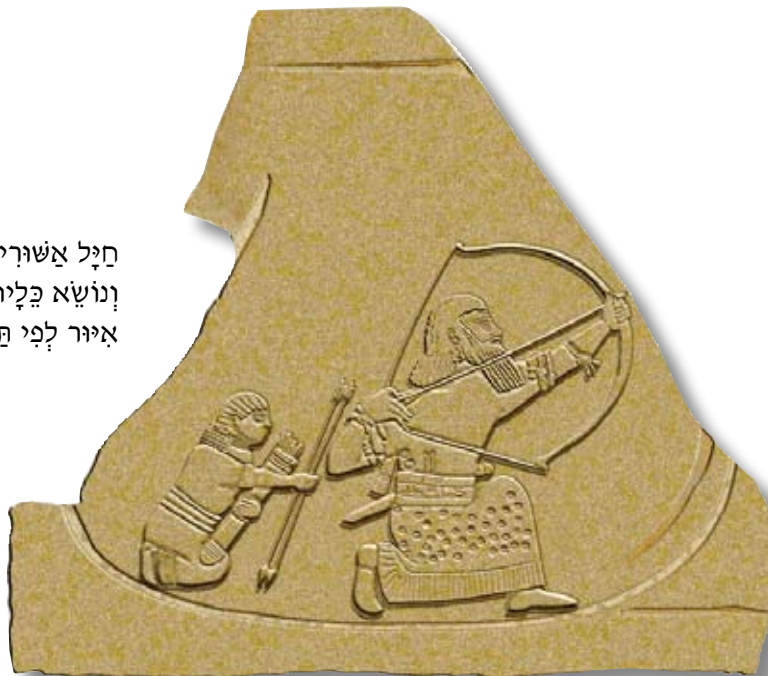
ב. נסו להסביר מדוע הפלשתים שמו להם למטרה לפגוע בראש ובראשונה בשאול ובבניו?

3. שער, מדוע סרב נושא הכלים למלא את בקשת שאול להמיתו?

- 2 וידבקו - וידבקו, השיגו אותם.
- 4 הערלים - כנוי לפלשתים שאינם נמולים.
- ולא אכה - לא רצה.
- 8 לפשט את החללים - לבזז את נשקם ואת בגדיהם.
- 9 וישלחו... סביב - העבירו ממקום למקום.
- בית עצביהם - מקדשי אליהם.
- 10 בית עשתרות - מקדש האלה עשתרת.
- תקעו בחומת בית שן - הציגו את גופתו על חומת בית שן.
- 13 ויצמו שכעת ימים - לאות אבל.

2. ב. המתת המלך, מפקד הצבא, ובניו תסיים את המלחמה במהירות.

חיל אשורי יורה בקשת
ונושא כליו מגיש לו חצים.
איור לפי תבליט אשורי

4. כיצד השפיע מותם של שאול ובניו על עם ישראל לפי פסוק 7?

5. מה עשו הפלשתים, כדי לפרסם את נצחונם?

6. א. כיצד הצילו אנשי יבש גלעד את כבוד בית שאול?

ב. מדוע נהגו כך? הזכרו במספר בפרק יא.

ניר דמין ואיר שיחה בין זקני יבש גלעד. התבוננו באיור.

7. הנהג לא להשאיר גופת חיל שנהרג בשטח האויב, קים גם במדינת ישראל.

התענינו לדעת מה עושה ממשלת ישראל כדי להביא לקבורה בארץ את חילי צה"ל שנהרגו במלחמה וגופותיהם נשארו בשטח האויב.

8. נושא הפרק הוא מות שאול ובניו ומפלת ישראל. אילו שאלות הנוגעות לעתיד עם ישראל מתעוררות אצלכם עם סיום העיון בו?

מות שאול בגלבו, אליהו צבי מרקוזה, 1848

מות שאול, יוהן ה'נריד ש'נפ'לד, המ'א'ה ה'17

הרי הגלבוע

עבודת ספונים

1. בחרו וענו על סעיף אחד בלבד משאלה 1.

א. מה היתה תרומתו של שאול לעם ישראל?

ב. כתבו על חיי שאול. הדגישו את רגעי השמחה ואת רגעי העצב בחיי שאול. תוכלו לשלב ציורים או תצלומים.

2. לפי המספר בשמואל א, שלוש פעמים אבדו מנהיגים את זכותם להנהיג.

א. מיהם המנהיגים?

ב. מדוע אבדו את זכותם להנהיג? כתבו בשני טורים.

3. המספר מדגיש ששאול הוא זה שרדף את דוד. האם דוד היה נאמן לחלוטין לשאול? הוכיחו.

4. א. כיצד הנציחה מדינת ישראל את הקרב בגלבוע?

ב. כיצד מנציחים בימינו, במדינת ישראל, מקומות שבהם התחוללו קרבות קשים?